

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

**OSOBNOSTNÍ RYSY A NÁZORY NA SVOBODU
U STUDENTŮ VYBRANÝCH FAKULT
UNIVERZITY PALACKÉHO**

**PERSONALITY TRAITS AND OPINIONS
ON FREEDOM OF STUDENTS OF SELECTED
FACULTIES AT PALACKÝ UNIVERSITY**

Magisterská diplomová práce

Autor: Bc. Barbora Licková
Vedoucí práce: prof. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc.

Olomouc
2018

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „*Osobnostní rysy a názory na svobodu u studentů vybraných fakult Univerzity Palackého*“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

Ochrana informací v souladu s ustanovením § 47b zákona o vysokých školách, autorským zákonem a směrnicí rektora k Zadání tématu, odevzdávání a evidence údajů o bakalářské, diplomové, disertační práci a rigorózní práci a způsob jejich zveřejnění. Student odpovídá za to, že veřejná část závěrečné práce je koncipována a strukturována tak, aby podávala úplné informace o cílech závěrečné práce a dosažených výsledcích. Student nebude zveřejňovat v elektronické verzi závěrečné práce plné znění standardizovaných psychodiagnostických metod chráněných autorským zákonem (záznamový arch, test/dotazník, manuál). Plné znění psychodiagnostických metod může být pouze přílohou tištěné verze závěrečné práce. Zveřejnění je možné pouze po dohodě s autorem nebo vydavatelem.

V Olomouci dne 22. března 2018

Podpis.....

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat svému vedoucímu práce, prof. PhDr. Panajotisu Cakirpaloglu, DrSc., za odbornou pomoc při vedení práce a za cenné připomínky. Dále chci poděkovat Mgr. Tomáši Dominikovi za statistické konzultace. Mé velké díky patří i mé rodině a přátelům za podporu a trpělivost; a v neposlední řadě všem studentům, kteří se mého výzkumu zúčastnili. Bez nich by tato práce nemohla vzniknout.

Obsah

Úvod	5
Teoretická část	6
1. Osobnost	6
1. 1 Definice osobnosti a paradigmata	6
1. 2 Struktura osobnosti a osobnostní rysy	7
1. 3 Dimenze osobnosti dle Eysencka	9
2. Svoboda jako hodnota	12
3. Osobní a ekonomická svoboda	14
3. 1 Osobní svoboda – vymezení a klíčové otázky	14
3. 2 Ekonomická svoboda – vymezení a klíčové otázky	16
3. 3 Pozitivní a negativní svoboda	18
3. 4 Historie osobní a ekonomické svobody	19
3. 5 Zákony demokratické společnosti a lidská svoboda	23
4. Svoboda v politicko-ekonomickém spektru	27
5. Osobnost a politické názory	30
6. Výzkumy a studie	32
Empirická část	39
7. Výzkumný problém a výzkumné hypotézy	39
8. Plán a realizace výzkumu	41
9. Popis a výběr výzkumného vzorku	43
10. Výzkumné metody	46
10. 1 Eysenckův osobnostní dotazník EPQ-R – zkrácená verze	46
10. 2 The World's Smallest Political Quiz	47
10. 2. 1 Metoda Back-translation	49
10. 2. 2 Ověření překladu dotazníku	49
10. 3 Nestrukturované interview	55
10. 3. 1 Tvorba vlastních otázek	56
11. Etika výzkumu	58
12. Analýza dat a prezentace výsledků	59
12. 1 Ověření podmínek použití lineární regrese	59
12. 2 Ověřování hypotéz	63
12. 3 Vyjádření k hypotézám	67
13. Diskuze	69

14. Závěry	75
Souhrn	76
Seznam použitých zdrojů a literatury	79
Seznam příloh	

Příloha č. 1: Formulář zadání magisterské diplomové práce

Příloha č. 2: Český a cizojazyčný abstrakt magisterské diplomové práce

Příloha č. 3: Eysenckův osobnostní dotazník EPQ-R – zkrácená verze

Příloha č. 4: The World's Smallest Political Quiz v českém překladu a otázky vlastní konstrukce (finální podoba dotazníku)

Příloha č. 5: Ukázka části matice dat

Příloha č. 6: Seznam tabulek, grafů a obrázků

Úvod

Slovu „svoboda“ rozumí každý, jeho význam však každý vnímá po svém a přikládá mu i jinou důležitost. Je zřejmé, že existuje mnoho pohledů, výkladů a přístupů k uchopení tohoto fenoménu. Tato magisterská diplomová práce pojednává o vnímání osobní a ekonomické svobody jedince ve vztahu ke státu. Současné demokratické státy euroamerické civilizace deklarují, oproti totalitám, velkou míru svobody člověka a současně vyzdvihují vysokou hodnotu lidského života. Tímto ovšem zákonitě vzniká určitý paradox, kdy stát své občany často chrání, kontroluje, ovlivňuje či omezuje „pro jejich vlastní dobro“. Je pak již na každém jedinci, zda či jak tuto snahu státu ocení a jaký má na tyto intervence názor. Jak se „uvnitř“ liší lidé, kteří budou požadovat vyšší kontrolu či zásahy od státu od těch, kteří naopak budou proti takovýmto zásahům? Liší se jistě vnímáním svobody a tím, do jaké míry je pro ně tato hodnota prioritou. Ve většině případů se hodnoty projeví v názorech lidí. Mohly by s těmito názory a vnímáním svobody obecně souviset určité osobnostní vlastnosti či snad zaměření studia?

Diskuze a uvažování nad vnímáním svobody jako aktuálním společensko-politickým tématem podnítilo autorku k vlastnímu výzkumu. Svoboda je fenomén zasahující do mnoha oborů. Kromě psychologických aspektů se autorka zabývá i vybranými souvisejícími tématy z politologie, filozofie, práva či ekonomie.

Ve středu zájmu zkoumání byli od počátku mladí vzdělaní lidé. Cílem této práce je tedy zjistit, jaké osobnostní charakteristiky vysokoškolských studentů by mohly souviset s jejich vnímáním svobody v tomto smyslu, či zda vůbec nějaká souvislost existuje. Dalším cílem je blíže prozkoumat, zda mají tyto názory na svobodu nějakou souvislost s fakultou, na které studují.

V první kapitole teoretické části práce pojednáváme o psychologii osobnosti, konkrétně o struktuře osobnosti s důrazem na pojetí H. J. Eysencka. Druhá kapitola představuje svobodu jako lidskou hodnotu. V následující kapitole nabízíme onen výše zmíněný mezioborový pohled na osobní a ekonomickou svobodu a souvislosti osobnostních rysů a politické orientace. V poslední kapitole teoretické části práce se zaměříme na výzkumy, které se zabývají daným tématem a byly doposud realizovány. V empirické části práce je popsán výzkum autorky práce se všemi náležitostmi včetně diskuze nad získanými výsledky.

Teoretická část

1. Osobnost

Jelikož výzkumným tématem této práce je zjišťování souvislosti názorů na svobodu s osobnostními rysy člověka, je nutné tyto osobnostní rysy definovat. V první podkapitole vymezujeme nejprve obecně pojem osobnost, pro který v odborné literatuře nalezneme mnoho definic. Dále se zaměřujeme konkrétně na strukturu osobnosti a osobnostní vlastnosti či rysy. V diplomové práci vycházíme především z pojetí psychologa Hanse J. Eysencka, vzhledem k jeho široce uznávané teorii osobnosti a zároveň poměrně ekonomickému přístupu k poznání osobnosti. V poslední podkapitole se tedy zabýváme konkrétně jeho teorií a představujeme primární faktory, kterými dle něj lze popsat osobnost každého člověka.

1. 1 Definice osobnosti a paradigmat

V této kapitole představujeme nejprve různá pojetí a definice osobnosti. Často citovanou jsou v této oblasti Atkinson et al. (2003), kteří osobnost definují jako typické vzorce myšlení, chování a emocí, díky kterým jedinec individuálním způsobem interaguje se svým sociálním a fyzickým prostředím.

Známý americký psycholog zabývající se osobností, Gordon Allport (1961) zdůrazňuje individualitu osobnosti a dynamičnost psychofyzických systémů, které předurčují její charakteristické chování a myšlení.

Eysenck (1998, 25) osobnost vymezuje jako „*sumu aktuálních nebo potenciálních způsobů chování organismu, které jsou determinovány dědičností a prostředím; osobnost vzniká a vyvíjí se díky interakci čtyř hlavních sektorů, do kterých jsou tyto způsoby chování organizovány: kognitivní sektor (inteligence), konativní sektor (charakter), afektivní sektor (temperament) a somatický sektor (konstituce)*“.

Cakirpaloglu (2012) shrnuje definice osobnosti tím, že se jedná o relativně stabilní a jedinečné funkční uspořádání vlastností člověka a jeho projevů. Konkrétně jde o charakter, temperament, schopnosti člověka a jeho konstituci. Osobnost je dle něj také uvědomělá a je vždy ovlivňována sociálním kontextem, ve kterém se nachází. Smékal (2012) souhlasí s výše zmíněným názorem, že osobnost je stálá a konzistentní, připouští však také možnost její změny. Dodává, že osobností je každý, lidé se však liší svou osobnostní zralostí. Autorovou další zajímavou myšlenkou je, že osobnost je dle něj předurčená i svobodná.

Nyní se budeme zabývat možnými přístupy k poznání osobnosti. Nakonečný (2009a) popisuje tři paradigmatu osobnosti. Prvním je rysový přístup, dle kterého je osobnost každého člověka systémem osobnostních rysů. Díky nim se člověk bude v různých situacích chovat poměrně stabilně, a naopak různí lidé se budou ve stejných situacích chovat odlišně. Druhé paradigma vychází ze zpracování informací, v čemž se dle tohoto přístupu lidé liší, a zabývá se především kognicí člověka. Poslední je filozoficko-psychologický přístup, který bývá často označován jako humanisticko-psychologický či existenciálně-psychologický a vychází z fenomenologie. Je pro něj typické řešení problematiky týkající se smyslu života, rozvoje člověka, hodnot aj.

Atkinson et al. (2003) rozlišují čtyři hlavní přístupy k osobnosti, kterými jsou psychoanalytický, behaviorální, humanistický a kognitivní.

Další dělení, jak lze k osobnosti přistupovat, je na idiografický a nomotetický přístup. Idiografický se snaží osobnost popisovat jako jedinečnou, kdežto nomotetický se snaží na základě faktorové analýzy nalézat osobnostní vlastnosti člověka, které má dle nich v určité míře každý (Balcar, 1983). Přestože se ve svých dílech přiklání k idiografickému popisu osobnosti, tvrdí Allport (1961) že psychologie osobnosti není ani pouze nomotetická, ani pouze idiografická, že je třeba mezi těmito dvěma přístupy nalézt balanc.

Výše zmíněná dělení uvádíme pro lepší pochopení následujícího tématu. V další kapitole se zabýváme popisem struktury osobnosti. Hlavní součástí struktury osobnosti jsou rysy osobnosti.

1. 2 Struktura osobnosti a osobnostní rysy

Psychické vlastnosti v psychologii osobnosti označujeme jako *rysy*. Tyto osobnostní rysy vysvětlují rozdíly v chování a prožívání jednotlivých lidí (Říčan, 2007). Dle Nakonečného (2009a) rysy tvoří hlavní část struktury osobnosti a jsou jejími trvalejšími charakteristikami. Dodává, že jsou výsledkem učení, zkušeností a konstituce člověka. Smékal (2012) používá jako další synonymum ke slovu *rys* pojem *charakteristika*. Dále rozlišuje ještě *dispozice*, kterými rozumí vrozené nebo získané nepozorovatelné charakteristiky, které jsou předpokladem pro jednání a prožívání jedinců v určité situaci.

Ještě je nutné dodat, že psychologické charakteristiky dělíme na vlastnosti psychických procesů, jakými jsou třeba paměť či vnímání a na již zmíněné charakteristiky psychických vlastností jedince (Nakonečný, 2009a).

Smékal (2012) rozlišuje dva způsoby popisu struktury osobnosti. Horizontální (koordináční), který pokládá složky osobnosti vedle sebe, a vertikální (hierarchický), který popisuje více úrovní osobnosti. Tento druhý způsob popisu osobnosti dle autora lépe odpovídá realitě.

Nyní představíme teorii Hanse J. Eysencka, který ve svém popisu osobnosti předkládá již zmíněný hierarchický model. Eysenck (1951) v tomto modelu vymezuje čtyři úrovně osobnosti. Nejnižší položené jsou specifické projevy chování člověka a *specifické reakce*, které mohou, avšak nemusí, být pro jedince charakteristické. Na další úrovni jsou dle Eysencka obvyklé reakce jedince či *návyky* objevující se relativně konzistentně v podobných situacích. Na třetí úrovni této organizace jsou *rysy* neboli teoretické konstrukty, které vzniknou shlukováním více návyků. Ajzen (2005) potvrzuje, že osobnostní rysy jsou latentní, tedy skryté pod povrchem projevů chování člověka a jeho reakcí. Toto specifické chování může být poté indikátorem osobnostních rysů daného jedince. Autor však upozorňuje, že konkrétní chování jedince konzistentní být nemusí, a že osobnostní rysy mohou s chováním jedince korelovat v nějakých situacích a v jiných ne. Dle něj může záviset na konkrétní situaci. Smékal (2012) konkretizuje, že např. extraverte se u jednoho jedince bude projevovat vším, co je pro ni typické, např. impulzivitou, společenskostí, houževnatostí atd., zatímco u jiného jedince třeba jen v některých ze zmíněných znaků. Autor také připomíná uznávanou interakční teorii, dle které je chování a prožívání člověka výsledkem jak rysů, tak situace. Balcar (1983) doplňuje, že rozdílnost v chování závisí také na osobním stavu člověka a na vývojových změnách.

Vraťme se nyní k hierarchickému popisu osobnosti Hanse J. Eysencka. Poslední úrovní organizace osobnosti dle Eysencka (1951) jsou *typy*. Ty vznikají sloučením spolu korelujících rysů. Mezi tyto typy (faktory/ dimenze), opírající se o experimentální důkazy, Eysenck (1947, 1952, in 1990) řadí 1) neuroticismus versus emocionální stabilitu, 2) extraverci vs. introverzi a 3) psychotismus vs. kontrolu superega. Těmito dimenzemi se budeme detailněji zabývat dále.

Smékal (2012) *dimenze* přisuzuje psychometricky orientované psychologii, kam Eysenck bezpochyby patří. Smékal dále rozlišuje dimenze na unipolární, tj. jdoucí na kontinuu od nuly po maximum, a bipolární dimenze se dvěma opačnými póly, kdy typickým příkladem je již zmíněná introverze – extraverte.

Balcar (1983), v souladu s Eysenckovým hierarchickým modelem, také hovoří o více úrovních vlastností člověka. Na nejnižší úrovni hierarchie popisuje *vlastnosti chování*, které

spolu korelují. Na vyšší úrovni stojí *vlastnosti osobnosti v užším smyslu*, které mohou v různém rozsahu stát za určitým chováním.

Pro úplnost nyní stručně představíme další možnosti popisu struktury osobnosti. První je *vrstvý vzorec*, který říká, že osobnost je složena z vrstev, které jsou rozdělené podle vývoje (od biologických vlastností po sebeuvědomění či integraci osobnosti) a podle řízení (kdy jedna vrstva vévodí jiné). Dále k popisu osobnosti mohou sloužit *typy osobnosti*, kdy se lidé podle určité typologie dělí do odlišných skupin. Každá skupina odpovídá určitému vzoru osobnostních rysů. Třetí způsob, jakým můžeme popsat strukturu osobnosti je pomocí *faktorů* (Balcar, 1983). Eysenck (1998) v souvislosti s tímto blíže popisuje tzv. faktorovou analýzu. Na základě této metody lze vzájemnou korelací vlastností dojít k co nejmenšímu počtu primárních nezávislých faktorů, pomocí kterých můžeme popsat osobnost.

V následující kapitole hovoříme již detailněji pouze o teorii osobnosti Hanse J. Eysencka, jelikož z ní v naší studii vycházíme.

1. 3 Dimenze osobnosti dle Eysencka

Dle předchozího dělení můžeme říci, že Eysenck je zastáncem rysového a nomotetického přístupu k osobnosti. Výše jsme již popsali jeho hierarchickou strukturu osobnosti a vymezili tři hlavní typy či dimenze, kterými můžeme popsat osobnost. Ty tvoří škály P, E a N, které nyní podrobněji popíšeme. Škály PEN jsou také základem Eysenckova osobnostního dotazníku EPQ-R, jehož zkrácenou verzi používáme v našem výzkumu. Dle Smékala (2012) je teorie osobnosti H. J. Eysencka reprezentativní, přestože vyžaduje nové zhodnocení.

Nejprve představíme škálu E, tedy typické projevy jejích dvou pólů – extraverte a introverte. Eysenck (1966) došel na základě experimentů I. P. Pavlova k hypotéze, že excitace centrální nervové soustavy bude vyšší u introvertů než u extravertů. Dle něj extraverti typicky preferují akci před přemýšlením a budou upřednostňovat okamžité uspokojení svých impulzů skrze akci a socializaci. Naproti tomu introverti běžně preferují přemýšlení před akcí a budou spíše hledat uspokojení ve svém myšlení.

Pro extraverta je příznačné, že je rád mezi lidmi, je tedy sociabilní, s lidmi chce komunikovat. Mívá také hodně přátel. Typicky vyhledává vzrušení, s čímž souvisí také to, že občas riskuje či jedná impulzivně. Extravert bývá veselý a optimistický, aktivní,

vyhledávající pohyb a změnu. Nemusí být vždy plně spolehlivý, může mít sklon k agresivnímu jednání či se ne vždy zcela kontrolovat.

Introvertní člověk bude naopak samotář, který si „pustí k tělu“ spíše jen několik svých blízkých přátel. Bývá tichý, schopný sebezpozorování a spíše pesimisticky laděný. Typicky bývá opatrný, spořádaný, spolehlivý a rád věci plánuje. Vzrušení nemá v oblibě. Nad svým chováním a svými city má kontrolu, zpravidla se mu nestane, že by ztratil nervy, a velmi důležité jsou pro něj etické hodnoty (Eysenck & Eysenck, 1993).

Přejdeme nyní k popisu škály N, která určuje míru neuroticismu, tedy emocionální stability či lability člověka. Na základě experimentů bylo zjištěno, že jedinci, kteří jsou emocionálně stabilní mají spíše méně reaktivní autonomní nervovou soustavu, a budou tudíž reagovat klidně (Cakirpaloglu, 2012).

Lidé, kteří vysoce skórují na škále neuroticismu, bývají úzkostní a neustále se něčím trápí. Typicky jsou velmi emotivní a náladoví. Neumí se uklidnit a pociťovat duševní rovnováhu, na podněty reagují neadekvátně, přecitlivěle či někdy až iracionálně. Jejich nálada bývá depresivní, mívají psychosomatické problémy i potíže se spánkem. Jelikož je škála vytvořena převážně pro nepatologickou část populace, autoři upozorňují, že je možné a vhodné termín „neuroticismus“ nahradit označením „emocionalita“.

Lidé, kteří mají skóre neuroticismu naopak nízké jsou stabilní, klidní, tolik se netrápí a s intenzivním citovým prožitkem se rychle vyrovnají (Eysenck & Eysenck, 1993).

Dodejme ještě možnost propojení dimenzí extravertze a neuroticismu se známým pojetím temperamentu dle Hippokrata. Sangvinik odpovídá stabilnímu extravertovi, flegmatik stabilnímu introvertovi. Typický melancholik by měl rysy nestabilního introverta a choleric nestabilního extraverta (Cakirpaloglu, 2012).

Nyní přejdeme ke třetí dimenzi. Škála P, popisující psychoticismus, byla Eysenckem přidána později. Bylo zjištěno, že je nezávislá na škálách E a N (Eysenck & Eysenck, 1976, in Eysenck, 1977). Eysenck a Eysenck (1993) popisují člověka s vysokým skóre psychoticismu jako někoho, kdo nemá zájem o druhé lidi, kdo je raději sám a příliš nezapadá do společnosti. Není schopen vcítění se do druhých, je necitlivý, typicky neprožívá soucit s druhými a nemívá pocity viny. Může být až agresivní a krutý, a to i na blízké lidi. Autoři hovoří o tom, že vysoká míra psychoticismu odpovídá diagnózám schizoid, psychopat či poruše chování. Označení „psychoticismus“ lze nahradit akceptovatelnějším termínem „tvrdošíjnost“.

Studie dvojčat a rodin zdůrazňují významnost genetických faktorů v determinaci osobnostních rozdílů. Konkrétně potvrzují silný genetický vliv tří faktorů P, E a N oproti

vlivu prostředí. Byl zjištěn jen velmi malý vliv rodinného prostředí na osobnost dítěte. Ukázalo se, že genetický podíl na osobnostních odlišnostech je velmi specifický dokonce na úrovni individuálních reakcí, viz Eysenckův hierarchický model osobnosti, který jsme již představili výše (Eysenck, 1990).

V této kapitole jsme detailněji představili pojetí osobnosti dle Eysencka, z jehož teorie v diplomové práci vycházíme. V následující kapitole se již dostáváme k tématu svobody. Pokusíme se ji nejprve stručně pojmout jako jednu z lidských hodnot.

2. Svoboda jako hodnota

Již Mill (1907) psal o tom, že existují lidé, kteří budou požadovat, aby vláda zasahovala při veřejných věcech co nejvíce a na druhé straně ti, kteří i v tom případě, kdy by se jim dělo nějaké sociální zlo, nebudou chtít rozšiřovat vládní pravomoci.

Domníváme se, že tyto dva přístupy poukazují na určitou hodnotu, kterou člověk zastává. Konkrétně na míru důležitosti svobody jako hodnoty pro člověka.

Dle Cakirpaloglu (2009) je pojem hodnota hypotetický konstrukt představující „specifickou psychickou kategorii, která tvoří poměrně stabilní, trvalou strukturu osobnosti významnou pro individuální, sociální a historickou realizaci člověka“ (Cakirpaloglu, 2009, 277). Hodnoty jsou tedy vnitřní dynamické vlastnosti, které ovlivňují aktivitu lidí či jejich vztah k různým objektům, jelikož reprezentují mínění o dobrém i špatném. Více teoriím jsou společné atributy žádoucnost a subjektivnost hodnot. V některých definicích jsou hodnoty brány jako skupinový či kulturní aspekt. Důležité je dodat, že hodnoty lidí se projeví v jejich určitých postojích. Dle Cakirpaloglu v současnosti chybí všeobecně platná teorie zabývající se hodnotami, a i názory na tento pojem se liší. Hodnoty však vždy byly a jsou ve středu zájmu nespočetného množství autorů a v různých společenských disciplínách jsou velmi důležitými pojmy.

Existuje také velké množství dělení hodnot a podrobný popis by vyžadoval samostatnou studii, my zde nabízíme pouze stručný přehled známých autorů, kteří vymezují svobodu jako hodnotu. Ne ve všech těchto koncepcích je zmíněn explicitně pojem „svoboda“, ve všech těchto pojetích je však, třeba i podobným označením, vyjádřen.

Nakonečný (2009b) rozlišuje hodnoty obecné a instrumentální. Mezi hodnoty obecné řadí ty, které vyjadřují smysl života a hned na první místo staví svobodu, dále např. štěstí, moudrost a zdraví. Pomocí instrumentálních hodnot se obecné hodnoty uskutečňují. Autor dále uvádí známé pojetí dle Rokeacha (1968 a později, in Nakonečný, 2009b), který hodnoty dělí na cílové a instrumentální. Mezi cílové hodnoty je spolu s dalšími opět zařazena i svoboda, nezávislost a svoboda rozhodování. Inglehart (1997) hovoří o tzv. posunu od materialistického k postmaterialistickému hodnotovému systému. Mezi materialistické hodnoty řadí např. ekonomické a fyzické bezpečí, zatímco postmaterialistickými hodnotami rozumí touhu po individuálním sebevyjádření, svobodě projevu či snahy po větším sebeřízení v práci atd. Schwartz (2012) představuje deset hodnot a hned jako první vymezuje tzv. self-direction, což by se dalo přeložit jako sebeřízení, přičemž v souvislosti s tím autor zdůrazňuje nezávislost myšlení, jednání, rozhodování či tvoření. Na druhé straně hovoří

o hodnotě bezpečí, s čímž se pojí harmonie, stabilita společnosti a vztahů, řadí sem třeba i národní bezpečí a další. Autor jako další hodnotu vymezuje také konformitu pojící se s poslušností, sebedisciplínou, omezováním činů jedince aj. Jako posledního z vlivných autorů zmiňme Hofstedeho (2007), který popisuje kulturu pomocí pěti dimenzí. Ty zároveň poukazují na hodnoty dané kultury. Jednou z těchto dimenzí je kolektivismus, kdy zájem skupiny převažuje nad zájmem jedince. V protikladu tomuto stojí individualismus, kdy převažuje zájem jednotlivce. Autor mimo jiné deklaruje, a bylo to ověřeno i výzkumně, že svoboda je individualistickým ideálem a rovnost kolektivistickým ideálem. Hodnoty jsou také propojeny s politickým systémem. Autor hovoří o privatizaci veřejných monopolů a kapitalismu v individualistické společnosti a na druhé straně o hospodářském životě ovládaném vládou ve společnostech kolektivistických. O těchto aspektech hovoříme podrobněji v následujících kapitolách. Nikolaev, Boudreaux a Salahodjaev (2017) explicitně vyjadřují rozšířené přesvědčení, že v individualistických společnostech je kladen důraz na osobní svobodu a minimální vládní intervence a ve společnostech kolektivistických na konformitu, tradici a více intervencí.

Je tedy zřejmé, že svoboda je uznávána jako základní a zároveň univerzálně se vyskytující lidská hodnota. V následující kapitole se podrobně zaměříme na osobní a ekonomickou svobodu pomocí interdisciplinárního přístupu.

3. Osobní a ekonomická svoboda

V této části práce se zaměřujeme na téma osobní a ekonomické svobody. Věnujeme se konkrétně oblasti ekonomické a osobní, jelikož jsou v tomto smyslu pojetí svobody považovány za klíčové. Předkládáme pohled na problematiku komplexně, a sice z pohledu psychologie, filozofie, práva, politologie a ekonomie. Citujeme významné autory z různých období, kteří se těmito tématy zabývali. Nejprve v následujících kapitolách vysvětlujeme, co myslíme pojmem osobní a ekonomická svoboda, poté definujeme tzv. pozitivní a negativní svobodu v pojetí několika známých autorů. Dále se snažíme toto téma a s ním spojené problémy stručně rámcově zasadit do historického kontextu. Cílem práce je popsat spíše principy osobní a ekonomické svobody než konkrétní fakta v současném světě. V poslední podkapitole této části však cílíme na to, aby témata korespondovala s položkami v dotazníku, který používáme v námi realizovaném výzkumu.

3. 1 Osobní svoboda – vymezení a klíčové otázky

V této kapitole se zabýváme pojmem „osobní svoboda“ a s ním spojenými otázkami. Jak již bylo zmíněno v úvodu, osobní svobodou v této práci myslíme především svobodu jedince či občana ve státě. V tomto smyslu o svobodě hovoří již Mill (1907), který se zabýval mocí, kterou má společnost oproti jednotlivci. Hlavní myšlenka, kterou ve svém díle předkládá, je hledání hranice mezi nezávislostí jedince a dozorem společnosti nad ním a jak najít rovnováhu mezi těmito dvěma póly. Táže se, do jaké míry může stát zasahovat do osobní nezávislosti člověka.

Popper (2011) si ve svém díle pokládá tu samou ústřední otázku, tedy jak určit míru svobody, kterou by měl stát občanům vymezit, aby však hodnota demokratické svobody nebyla ohrožena. Dle něj člověk, který zastává humanistický princip, individualismus a rovnost lidí, bude žádat od státu ochranu svobody své i všech jeho dalších občanů. Jako příklad uvádí, že člověk dovolí státu omezit jeho svobodu útočit, aby byl ochráněn před útokem někoho jiného. Zdůrazňuje však, aby stát chránil ty svobody občanů, které neškodí jiným lidem, aby omezení byla pouze nevyhnutelná a stejná pro všechny. Dle Hobbese (1941) s vytvořením státu, který je dle něj nutným pro zajištění míru mezi lidmi, nastoupily zároveň pouta v podobě občanských zákonů. Freud (1998) hovoří o nástupu kultury ve spojitosti s omezením přirozených lidských pudů. Na druhé straně však kulturní člověk získal výhodu v podobě většího bezpečí.

Kohák (2004) pokládá podobnou otázku, jak cílit na dlouhodobé potřeby společnosti spíše než na okamžitá a někdy i sobecká přání či potřeby jednotlivců, ale přitom jedinci ponechat svébytnost? Tyto zmíněné teze jsou klíčové pro tuto diplomovou práci.

Pokud by žil člověk sám, mimo společnost, byl by svým pánem, byl by svobodný. Když však člověk je součástí společnosti, je také součástí jejího řádu, kterým je usměrňován. Na druhou stranu díky společnosti či státu má jedinec zajištěný blahobyt a může z něj čerpat (Sedláček, 2009). Dle Fromma (1993) lidé naopak rádi „utíkají“ k suverénnímu státu, národu, duchovním vůdcům, moci aj. Fromm tvrdí, že moderní člověk již žije ve svobodné společnosti, předtím však žil ve společnosti předindividualistické. Ta ho omezovala, ale zároveň mu poskytovala bezpečnost. Nyní se již může člověk plně realizovat a vyjádřit, je svobodný, avšak izolovaný, což je pro něj velmi zúzkostňující. Dle Frankla (2006) člověku dnes nikdo neříká, co musí, což vede k tomu, že vlastně neví, co chce. S tím je spojen pocit prázdnoty a bezsmyslnosti, který autor nazval existenciálním vakuem. Když člověk neví, co chce, snaží se buď uniknout k tomu, co chtějí jiní, což nazývá konformismem, nebo dělat to, co chtějí druzí, což má blízko k totalitarismu. Dalším důsledkem této prázdnoty je neuroticismus neboli noogenní neuróza.

Nyní se opět vraťme k Frommovi (1993), který dodává, že úzkostný člověk tedy stojí před rozhodnutím, zda má před svobodou uniknout do další závislosti a podřízenosti, nebo se realizovat v demokratické společnosti a být individuálním a jedinečným. Pro člověka je těžké přijmout fakt, že on je tou jedinou autoritou, která by měla dávat jeho životu smysl a že by měl být sám sebou. Dle Fromma např. nacionalismus či náboženství spojuje jedince a za cenu ztráty svobody je „chrání“ před izolovaností, které se člověk hrozí nejvíce.

I Yalom (2003) o svobodě hovoří ve spojitosti s úzkostí. Připomíná, že v celé historii lidé o politickou svobodu usilovali, obsahuje však nutnost volby, vůli a vlastní odpovědnost. Dle autora pojem svoboda sice v terapeutických sezeních příliš nefiguruje, avšak fenomény s ní spojené, jako právě ona odpovědnost, rozhodování či přání, ano. Smékal (2012) v souladu s tímto tvrzením konstatuje, že každý jedinec určitým způsobem usiluje o volnost a nezávislost a odsuzuje omezování jeho svobod. Dodává však, že se svobodou přichází závazek v podobě zodpovědnosti a nutnosti volby. Kohák (2004) k již zmíněné odpovědnosti přidává ještě etiku. Dle něj je třeba etického chování právě tehdy, pokud jsou lidé svobodní. Hovoří o nutné odpovědnosti za etiku svého chování. Zmiňuje také, že pro svobodu je zásadní představivost. Pokud bychom si nedokázali představit různé nové možnosti, žili bychom pouze tak, jak je zvykem a nezpochybňovali bychom dané

samozřejmosti. Eventuality jsou základem možnosti volby, která je pro svobodu neodmyslitelná. Svoboda je dle autora klíčová pro naplnění lidství.

Berlin (1999) upozorňuje, že svobodou nemyslíme nepřítomnost frustrace či eliminaci tužeb, tedy to, že jsme se smířili s tím, že něco nemůžeme získat. Myslí tím nepřítomnost překážek pro rozhodnutí člověka, které může být klidně pouze potenciální. Svobodu vnímá jako příležitost či možnost k nějakému jednání.

V první kapitole jsme stručně představili, co myslíme pojmem „osobní svoboda“. Druhým pilířem této práce je „ekonomická svoboda“, kterou popisujeme v následující kapitole. Dle Hayeka (2012) či Nolana (1971) a dalších autorů jdou vždy ekonomická a osobní svoboda ruku v ruce.

3. 2 Ekonomická svoboda – vymezení a klíčové otázky

Dle Hayeka (2012) by bez svobody ekonomické nemohla existovat svoboda politická a osobní. Tvrdí, že neexistuje možnost, aby byla nastolena ekonomická diktatura, a přitom ponechána politická demokracie a že ekonomické cíle nejsou od těch ostatních cílů odděleny. Ekonomická svoboda (i spolu s riziky a odpovědností) je podmínkou pro další svobody. Friedman (1993) v souladu s tímto tvrzením uvádí, že ekonomická svoboda je nepostradatelná pro politickou svobodu.

Pro celkový kontext dodejme, že smyslem svobody je, aby člověk mohl realizovat svůj potenciál a své potřeby. Individuální či skupinový zájem funguje jako incentivní motivace, která jedince zaměřuje k cílům a prostředkům, pomocí kterých je možné jejich potenciál realizovat. Ony zájmy lidí se v sociálním světě běžně setkávají a konfrontují a je třeba nalézt jakýsi kompromis, aby byly všechny strany uspokojeny. Tento kompromis, tedy odstoupení od maximalistických pozic a přijetí realistických a redukovanejších či skromnějších možností, je označován jako demokratický. I politika v demokratickém státě je jakýmsi uměním kompromisu, který je v souladu s osobní a ekonomickou svobodou lidí. Opakem demokracie je diktát a moc v rukou vládnoucí elity, která omezuje osobní, politickou i ekonomickou svobodu lidí.

Dle Friedmana (1993) je ekonomická svoboda možná pouze v souvislosti s konkurenčním volným trhem, tedy dobrovolnou spoluprací jedinců, v kapitalistické společnosti. Zastává dokonce extrémnější názor, a to že společnost, která je socialistická nemůže být demokratická, že demokratický socialismus je iluzí. Mises (1998) také spojuje

liberální zásady, mezi kterými je i svoboda, s kapitalistickou společností. Pro liberalismus je dle něj klíčové mimo jiné soukromé vlastnictví výrobních prostředků.

Existuje model předpokládající, že čtyři hlavní ideologie 20. století – komunismus, fašismus, socialismus a kapitalismus se vzájemně významně liší postoji ke dvěma politickým hodnotám, svobodě a rovnosti. Předpokladem je, že kapitalismus vyzdvihuje hodnotu svobody, avšak ne rovnosti. Dalším předpokladem je spojitost komunismu s vysokou mírou rovnosti, avšak ne svobody. Co se týče socialismu, oproti názoru Friedmana (1993), existuje předpokládaná souvislost socialismu i se svobodou i s rovností. A pro doplnění, fašismus nezastává ani jednu z těchto dvou hodnot (Rokeach, 1973, in Rokeach, 2008).

Jak již bylo zmíněno, Hayek (2012) vnímá ekonomickou svobodu v individualismu a liberalismu a dává ji do protikladu se socialismem a kolektivismem. Říká, že různé formy kolektivismu vedou společnost k jednomu cíli, „společnému dobru“, a nerespektují autonomní cíle jednotlivců. Naproti tomu individualisté prosazují, aby jedinec mohl, v rámci určitých hranic, jednat podle svých názorů, následovat své vlastní cíle, přání a hodnoty. Navážeme zde již zmíněnými dlouhodobými cíli společnosti versus individuálními právy člověka. Kohák (2004), který o oněch dlouhodobých potřebách společnosti často hovoří, uvádí nutnost, aby stát zajistil vzdělání, zdravotnictví, důchody, bezpečí, čistotu a mnoho dalšího pro dlouhodobé fungování a prosperitu společnosti. Na všechny tyto činnosti je třeba finančních prostředků a autor se tedy táže, zda má stát právo vymáhat na občanovi daně na všechny tyto výdaje?

V této souvislosti připomeňme Sedláčkem (2009) nastolenou zásadní otázku ekonomie, zda lidé potřebují regulaci „shora“, nebo mají mít svobodu volby. Pokud je člověk zlý, je třeba silného státu, který bude omezovat jeho svobodu a jeho život regulovat tím směrem, aby byl dobrý. Hobbes (1941) tvrdí, že lidé jsou přirozenými nepřáteli a bojují proti sobě navzájem. Z tohoto důvodu žijí ve strachu a nemají žádnou jistotu. Aby bylo tomuto zamezeno, aby nebyli ve válce každého proti každému, je třeba, aby nad nimi byla moc, která je všechny reguluje a má právo jim vládnout. Tuto moc Hobbes nazývá státem, společenstvím či Leviathanem. Pro doplnění kontextu dodejme, že Freud (1998) také vnímá agresi jako vrozenou lidem. Dle něj je právě kultura překážkou pro toto přirozené pudové nepřátelství mezi lidmi. Freud tvrdí, že kultura v procesu vývoje osobnosti užívá zvnitřnění agresivity vůči vlastnímu Já, která je převzata takzvaným Nadjá. To plní funkci svědomí, typicky se objevuje i vina.

Pokud je však člověk od přirozenosti dobrý, je možné mu dle Sedláčka (2009) nechat volnost, jelikož směřuje k dobru. Autor dále říká, že regulace svobody je třeba zavést pouze v případě, kdy člověk ve společnosti není racionální, společnost nefunguje ve vzájemném souladu a státní zásah by pomohl k lepšímu fungování. Uzavírá, že „*společnost si tedy nežadává tyrana ani centrálního plánovače, nýbrž usměřovatele*“ (Sedláček, 2009, 112).

3. 3 Pozitivní a negativní svoboda

Světoví autoři dělí svobodu na pozitivní a negativní, každý tím však míní něco jiného. Níže v textu se pokusíme představit vybrané pohledy na tento fenomén.

Negativní svoboda je oblast, do které jedinci nikdo jiný nezasahuje. Je odpovědí na otázku, v jaké oblasti je osoba nebo skupina osob svým pánem; jaká je oblast, v níž může činit, co umí, nebo být tím, co umí, bez zásahů ostatních? (Berlin, 1999). Hobbes (1941) také definuje svobodu v negativním pojetí, tedy jako „*zproštění ode všech vnějších překážek*“ (Hobbes, 1941, 165). Člověk je tedy dle něj občanským zákonem připraven o část svobody, může však svobodně činit to, co zbylo. Neboli, má právo, což je dle něj právě ona svoboda, kterou člověku zákon ponechal. Dle Koháka (2004, 178) je právo „*odůvodněné očekávání, že můžeme provozovat určitou činnost, aniž bychom se museli kohokoliv doprošovat či obávat se neblahých následků*“.

Pojmem pozitivní svoboda myslíme přání jedince být svým pánem, přání po sebeurčení a je odpovědí na otázku co, nebo kdo je pánem; tedy zdrojem kontroly mohoucí zasahovat do života jedinců? (Berlin, 1999).

Co se týče dělení svobody dle Fromma (1993), ten uvádí, že stejně jako se dítě postupně odděluje od matky a stává se v procesu individuace nezávislým separovaným jedincem, toto jedinec zažívá i ve společnosti. Ve vazbách je člověk v bezpečí a orientován, když se z nich vymaní, musí se naučit v této nové svobodě fungovat. Uvědomuje si také pocit osamělosti, nejistoty a úzkosti. V kontextu této práce se negativní svoboda jeví jako volba neautentické existence, tedy že se člověk vzdá své svobody, své individuality a integrity. Mechanismy onoho úniku ze svobody jsou dle Fromma tři. Nejprve hovoří o *autoritářství*. V souvislosti s tímto uvádí vzdání se nezávislosti a individuálního Já jedince a snahu stát se součástí něčeho mocnějšího mimo sebe. Může jít o jiné lidi, instituce, národ či Boha aj. Toto se projeví v masochistických tendencích (podřízenost), které se symbioticky doplňují se sadistickými sklony (ovládnutí). Autor toto propojuje s tzv. autoritářským charakterem prosazujícím omezování osobní svobody a moc nad člověkem. Dalším

mechanismem úniku ze svobody je *konformita*, tedy fakt, že se člověk vzdá své individuality a stane se jakýmsi automatem, přesně stejným, jako jsou ostatní ve společnosti. Třetím mechanismem úniku je *destruktivita*, která má kořeny v bezmocnosti a osamění jedince, ze které se snaží uniknout zničením okolního světa.

Druhou možností se v tomto kontextu jeví svoboda pozitivní, tu může člověk dosáhnout seberealizací. Konkrétně láskou se zachováním vlastního já, spontánním vztahem k člověku a přírodě, tvořivostí, prací a při tom se nevzdání své vlastní integrity. Do spojitosti se svobodou dává Fromm demokracii, v níž člověk není manipulován státem či byrokracií (Fromm, 1993).

Jako poslední uvádíme dělení svobody dle Frankla (2006). Svoboda negativní je „svoboda od“ – svoboda od toho být nějakým. Pozitivní svoboda, „svoboda k“ něčemu, což však jde vždy ruku v ruce s odpovědností. Autor zdůrazňuje, že lidé, a zejména ti neurotičtí, musí převzít odpovědnost za svůj život, a ne jí unikat a potlačovat ji. Lidé však odpovědnost popírají tím, že věří v osud či se vymlouvají na okolnosti, dispozice atd. Svobodu chápe jako „*možnost něčeho volně používat*“ (Frankl, 2006, 34), tedy dle něj i např. dispozice člověka, na které se často neurotici vymlouvají. Že je zkrátka člověk svobodný a odpovědný k tomu zaujmout postoj vůči různým podmíněnostem (biologickým, psychologickým, sociologickým). Frankl se ostře staví proti jakékoli typologii, která by člověka měla předurčovat.

3. 4 Historie osobní a ekonomické svobody

Pro lepší pochopení problematiky se nyní na téma krátce podívejme z hlediska historického společenského uspořádání. Uvědomujeme si, že dané téma je velice široké, bylo mu věnováno mnoho děl a lze ho pojmout z mnoha úhlů pohledu. Autorka práce se pokouší o velmi zjednodušený rámcový vhled do problematiky týkající se ekonomické svobody, která jde ruku v ruce se svobodou osobní a politickou.

Popper (2011) se zabývá situací starověkého Řecka, ve kterém popisuje přechod od kmenové aristokracie k demokracii. Polemizuje s Platónem, který usiloval o kmenovou a kolektivistickou společnost, která je neměnná. Stejně jako Fromm (1993) Popper vnímá v prvně zmíněném systému stabilitu postavení jedince ve společnosti, avšak omezování jeho osobní svobody různými náboženskými a společenskými zákazy. Na druhou stranu Berlin (1999) uvádí, že v období starověku ještě nenalezl důkazy o řešení otázky svobody jednotlivce vůči veřejným institucím. Hobbes (1941) také konstatuje, že v období

starověkého Řecka a Říma nebyla řeč o svobodě jednotlivců, ale spíše o svobodě obce či státu.

Ve středověku měl člověk nedostatek svobody, jelikož od narození měl každý ve společenském řádu určené místo, které jen těžko mohl změnit. Typická byla statická hospodářská organizace cechů, ve kterých měli řemeslníci relativní jistotu postavení. Individuum vlastně ještě neexistovalo. Tato stabilita se začíná hroutit v 16. století, kdy rostla role kapitálu, konkurence a trhu, decentralizace společnosti, individualismus a nastaly větší rozdíly mezi chudými a bohatými. S nastupujícím kapitalismem již člověk neměl v ekonomickém řádu pevně dané své místo, ale vše záviselo spíše na jeho úsilí. Peníze hrály mnohem větší roli než původ člověka, jako tomu bylo ve středověku. S ekonomickou svobodou rostla i ta politická (Fromm, 1993). Berlin (1999) dodává, že ve společnosti, kde lidé nejsou materiálně zabezpečeni, nejsou zdraví či si nejsou rovni, se může zdát, že je svoboda zbytečná. Dle něj tomu tak však není a říká, že i nesvoboda by byla zničující. Fromm (1993) pokračuje tvrzením, že kapitalismus člověka osvobodil od ekonomických a politických okovů, stal se pánem svého osudu a jeho úspěch závisel na jeho vlastním úsilí. Na druhou stranu byl však zbaven jistoty a sounáležitosti, které měl v předchozím systému. Doplňme přirovnáním Ludwiga von Misesa (1998, 29), který říká, že lidé nacházeli i cosi pozitivního na tom, když se museli přizpůsobovat svým pánům, *„otrok je prý zbaven starostí o denní chléb, jelikož pán je nucen postarat se o jeho nejnnutnější potřeby“*. Zajímavou paralelu s tímto nacházíme v pojetí Rottera (1954, in Hampson, 2001), který představil pojem „místo kontroly“. Rozlišuje tzv. vnitřní a vnější místo kontroly, vyjadřující míru, do které lidé věří, že je jejich život buď v jejich vlastních rukou, pod jejich kontrolou (lidé s vnitřním místem kontroly, internalisté), nebo naopak v rukou náhody, osudu či nějaké vyšší moci (lidé s vnějším místem kontroly, externalisté). Cakirpaloglu (2012) dodává jednu z výhod u postojů externalistů, což jsou spíše konformní a závislé osoby. Tyto postoje mohou působit jako ochrana jedince před frustracemi, úzkostí či zklamáním a lidé díky nim mohou prožívat pocit štěstí a bezpečí v určitých skupinách.

Posuňme se nyní v dějinách dále. Období renesance bylo obdobím moderního individualismu a člověk se postupně vyčleňoval z předindividuální existence. Renesance byla obdobím ekonomické aktivity, kdy rostl pocit svobody, na druhé straně lidé více pociťovali osamělost, nejistotu a ztrátu sounáležitosti (Fromm, 1993). Hayek (2012) dále hovoří o individualismu a liberalismu 18. a 19. století, který plně začal právě v období renesance. Těmito pojmy rozumí úctu k jedinci a rozvíjení jeho nadání, možnost žít vlastní život podle sebe a co nejméně donucování od okolí. To vše jde dle něj ruku v ruce s nárůstem

obchodu a nárůstem ekonomické svobody. Liberalismus prosazuje vysokou míru konkurence, hospodářskou soutěž bez zásahů a kontroly nějaké moci shora. Dle něj je třeba, aby účastníci tržního hospodářství mohli svobodně prodávat a nakupovat, pokud naleznou k tomuto obchodu partnera. Je pro opatření a právní předpisy, které udávají pravidla obchodu a výrobě, a které musí platit pro všechny účastníky stejně. Zde je vhodné navázat myšlenkou Berlina (1999), který tvrdí, že svoboda není vždy zcela dobrá, spravedlivá a vedoucí k nejlepším důsledkům. Toto dává do souvislosti se zmíněným ekonomickým individualismem, kdy jako příklad uvádí vykořisťování chudých nebo také to, že chudí či nemocní lidé logicky nevyužijí svých práv na svobodný obchod, výběr zdělání aj.

Doplňme ještě, že Kohák (2004) zdůrazňuje období Velké francouzské revoluce, kdy došlo k přeměně konceptu společnosti jako poddaných a jejich panovníka ke svobodným občanům. V souvislosti s touto změnou hovoří o nutnosti nastolení společenské smlouvy mezi lidmi.

Dle Hayeka (2012), který by se dal označit za poměrně extrémního zastánce vysoké ekonomické svobody, dochází na přelomu 19. a 20. století k opouštění myšlenek liberalismu a individualismu a nastává tendence více řídit síly ve společnosti k daným cílům. Autor hovoří ve spojitosti s tím o socialismu. Netvrdí, že Anglie a USA jdou srovnávat s fašistickým Německem. I v těchto zemích však vnímá odklon od liberalismu a nástup přesvědčení, že je správné, že státní uspořádání za účelem obrany zasahuje i do nevojenských oblastí. Autor hovoří také o pozvolných proměnách lidského charakteru, že se lidé postupně „zohýbají“ a přizpůsobí. Socialismus dále spojuje s organizováním, plánováním či rovnostářským rozdělením bohatství. Naopak soukromé vlastnictví se dle něj pojí se svobodou, jelikož výrobní prostředky jsou rozděleny mezi nezávisle jednající jedince. Tvrdí, že nástup fašismu a nacismu je důsledkem socialistických tendencí, a ne jejich opakem a vidí podobnost mezi komunistickým Ruskem a nacionálně-socialistickým Německem, kdy společným rysem jsou právě socialistické názory.

Jako protipříklad a pro úplnost dodejme, že fašismus, nacismus a ruský či sovětský socialismus jsou příkladem radikálního znetvoření humanistického socialismu, a že existují i úspěšné příklady zemí, které mají vysokou úroveň sociální politiky, konkrétně Švédsko (CzechTrade, 2017), které je zároveň považováno za velmi liberální zemi.

Stejně jako Hayek (2012) i Nolan (1971) vidí fašismus a komunismus na stejné straně politického spektra, a to na té, která se pojí se státem řízenou a plánovanou ekonomikou, kolektivismem i státem ovládanými dalšími osobními oblastmi života občanů. Jedinec má tedy v těchto systémech dle zmíněných autorů velmi nízkou míru svobody.

Nyní se podíváme na tento opačný pól politického spektra. Komunisté Marx a Engels (1974) prosazovali zrušení soukromého vlastnictví. Píší, že jim bývá vyčítáno, že chtějí odstranit osobně nabyté vlastnictví, které je podstatou osobní svobody. A dodávají, že „buržoazní svobodu“ opravdu zrušit chtějí. Konstatují, že k tomu, aby se kapitál a výrobní stroje dostaly do rukou státu, musí dojít k zásahům do vlastnického práva a výrobních vztahů „buržoazie“. Mezi tato opatření patří např. progresivní daň, soustředění kapitálu v národní bance, která je monopolem či doprava řízená státem. Dále sem patří více národních továren, výrobní nástroje, půda a pozemky řízené dle společného plánu aj. V této metodě vidí Hayek (2012) problém, jelikož může jít proti hodnotám svobody. Uznává cíle socialismu, jako jsou sociální spravedlnost a rovnost, potíž však vnímá v tom, jak tohoto stavu dosáhnout.

Doplňme zde, že co se týče zmíněného komunismu, v praxi jedná se o totalitní režim, oproti například již zmíněnému Švédsku, které spojuje sociální politiku s parlamentní demokracií a tržním hospodářstvím.

Friedman (1993) na totalitářských společnostech kritizuje to, že cíle ospravedlňují prostředky. Pokud není možno cíle dosáhnout přiměřenými prostředky, je třeba ho nahradit. Dle něj liberálové považují za tyto správné prostředky diskuzi či dobrovolnou spolupráci.

Berlin (1999) v roce 1969 předpovídal, že odpovědnost státu vůči občanům se bude zvětšovat. Pojí to s vyššími materiálními zisky či rovností lidí a na druhé straně s konformitou a se zmenšováním prostoru pro svobodu. Volně zde navážeme ještě myšlenkou Le Bona (2016), dle kterého lidé omezování zákazy postupně ztrácí spontánnost a energii a stávají se lhostejnými a bezmocnými. Naopak stoupá síla vlády a státu, který vše řídí a kontroluje. Mill (1907) tvrdí, že cenzura a podřizování se společnosti s sebou přináší „zotročeného ducha“. Geniální a originální lidé se méně přizpůsobují formám společnosti a je pro ně důležitá atmosféra svobody, kde mají jejich myšlenky, činy a vývoj osobnosti volnost. Národ nemá pokrok, pokud nemá individuality. Pokrok či vývoj nastává jedině, pokud si lidé nejsou podobní a mohou se porovnávat a zdokonalovat.

V této kapitole jsme stručně nastínili pojetí svobody jedinců vůči státu v několika historických obdobích. Následující kapitola na historický exkurz volně navazuje a zabývá se současným stavem ve společnosti. Upozorňujeme, že se dále zabýváme stavem v demokratických společnostech, ne v těch totalitních. Naše práce je totiž zaměřena na svobodu v demokratické společnosti.

3. 5 Zákony demokratické společnosti a lidská svoboda

Téma této kapitoly je opět velmi rozsáhlé, pokusíme se ho tedy pojmut takovým způsobem, aby korespondovalo s vybranými otázkami v dotazníku, který používáme v naší realizovaném výzkumu (viz dále). Vzhledem k omezenému rozsahu této práce nelze v kapitole rozebrat všechna témata obsažená v dotazníku, pokusíme se však nastínit alespoň nějaká a na konkrétních příkladech poukázat na složitost dané problematiky.

V zájmu každého člověka je dodržovat zákony. Jak již bylo řečeno, je to pro něj určitá oběť a zároveň zisk. Stát je onou institucí, která nutí občany, aby následovali pravidla soužití ve společnosti (Mises, 1998). Popper (2011) rozlišuje zákony přírodní, které jsou neměnné a pravidelné, např. pohyb Slunce a Měsíce aj.; a zákony normativní, kterými se dále zabýváme, jelikož jsou důležité pro tuto práci. Mezi ně patří zákony, normy či příkazy, které požadují nebo zakazují nějaké chování. Popper upozorňuje na to, že je tvoří sami lidé, a že je na základě dohod dodržují, ale mohou je i vylepšovat a snažit se je měnit. Člověk tedy za ně zodpovídá. Vidí v těchto dvou typech zákonů velký rozdíl, což označuje jako tzv. kritický dualismus. Hobbes (1941) ještě dodává pojem přirozený zákon, který nemusí být ani vyhlášen, a myslí jím nečinění jinému člověku to, co nechceme, aby bylo činěno nám.

Popper (2011) uvádí, že stát má mít funkci preventivní obrany před násilím, což nazývá protekcionismem a považuje to za liberální. Dle jeho názoru zkrátka nelze zajistit svobodu jedinců bez nějakého státního zásahu, opět však zdůrazňuje nutnost nalézt tu správnou míru zásahu a také potřebu, aby se občané na tomto nelehkém úkolu podíleli. Jak již bylo řečeno, podle něj se to do určité míry podařilo v demokratických státech. Zde je na místě předložit výzkum Drulákové (2006), který se zabývá otázkou občanské svobody versus bezpečí. Autorka hovoří o faktu, že v posledních letech přijaly země EU řadu protiteroristických opatření, která mají sloužit k vnitřní bezpečnosti států, mohou však zároveň ohrožovat lidská práva a svobody občanů. Tento koncept označuje jako sekuritizmus, kdy o těchto opatřeních rozhoduje vláda a možnost vlivu veřejnosti na rozhodování je vyloučen. Cílem výzkumu autorky je na základě případových studií zjistit, v jakém rozsahu je sekuritizace rozšířená v zemích Evropy. V souvislosti s významným rozšířením sekuritizace hovoří Druláková o přechodu od liberální demokracie k tzv. postdemokracii. Autorka uvádí mj. otázku kamer na veřejném prostranství. Toto téma se objevilo např. po útocích v metru ve Velké Británii a názory na ně byly různé. Dle jejího

názoru kamery ve veřejném, a ne soukromém prostoru, lze tolerovat, jinak to však vnímá např. u sledování telekomunikace lidí.

Dovolíme si zde ještě související historickou vsuvku. Popper (2011) ve svém díle polemizuje s Platónem, který dle něj zastává názor, že stát má mít své militaristické zásady, kterým mají být všichni podřízeni, a to nejen v době války, ale neustále. Popper ospravedlňuje určitá dočasná opatření za dosažením konkrétního cíle. Uzavírá své dílo tím, že je třeba usilovat o bezpečí i o svobodu.

Vraťme se nyní k výsledkům výzkumu Drulákové (2006). Autorka analyzuje situaci ohledně sekuritizace terorismu ve Velké Británii, Francii a Itálii. Výsledky ukazují, že v Itálii již nastala úplná sekuritizace terorismu, veřejnost je přesvědčena o hrozbě terorismu a přijímá mimořádná opatření. Francie a Velká Británie se nacházejí ve fázi, kdy se vedou debaty na téma mimořádných opatření, která podstatně redukuje prostor demokracie. Autorka však upozorňuje, že se tyto státy již sekuritizaci také blíží. Konkrétně hovoří o ohrožení práva na soukromí, ohrožení presumpce neviny či možnosti spravedlivého procesu. Autorka shrnuje, že „v Evropě už převládá názor, že osobní svobody bude třeba přehodnotit v zájmu zachování bezpečnosti“ (Druláková, 2006, 19). Na druhou stranu říká, že postdemokracie ještě v zemích EU nenastala. V závěru svého textu se stejně jako mnoho dalších táže, kolik z osobních svobod je třeba občanům omezit, aby byli chráněni, avšak aby nebyla ohrožena demokracie. Již známý Le Bon (2016) svého času upozorňoval na postupné nepřehledné zavádění omezujících zákonů a s tím rostoucí moc úředníků. Dle něj s větším počtem zákonů neroste rovnost a svoboda, ale naopak. Poslední poznámkou k tématu sekuritizace je dle Hayeka (2012), že ve válce či jiných přechodných katastrofách platí výjimka, kdy lidé svou svobodu musí podřídit aktuálnímu nutnostem. V době míru by však dle něj měla svoboda opět převládat a válečná opatření by již neměla platit.

Nejde však jen o válečný stav či terorismus. Žádný člověk není úplně izolovaný od společnosti čili svými osobními činy má skoro vždy nějaký dopad na ostatní (např. když si ničí zdraví či věci, má to vliv na osoby okolo něj, také může jít někomu svými činy špatným příkladem, i když nepůsobí škodu přímo aj.), a tak se Mill (1907) táže, zda by si společnost měla tyto lidi „vzít do parády“?

Zde vidíme spojitost s tématy jako je legalizace drog či aktuální otázky týkající se kouření v restauracích. Výše v textu jsme definovali, co je to právo, Kohák (2004) si pokládá otázku, jak je to s právem jedince na kouření, které mohou negativně pocítit ostatní, kteří mají právo např. na to dýchat čerstvý vzduch. Mill (1907) dává za příklad opilství, lenost, vášeň hry či nečistotu. Pokud člověk nějak svými činy negativně ovlivní druhé osoby, poté

nastupuje morálka či zákon. Pokud dle něj činnost, kterou člověk dělá, škodí jemu samotnému, avšak ne ostatním, je autor proti zasahování státu do jeho života, je to soukromá záležitost a záleží dle něj na osobním vkusu jedince. Uzavírá zajímavou myšlenkou, že každý je ochránce svého vlastního zdraví. Dle Berlina (1999) stát svými zákony brání občana před negativními jevy jako je chudoba, nemoci, stará se o jeho tělesné a duševní zdraví, zajišťuje mu bezpečí či blahobyt a na druhou stranu mu tím omezuje jeho svobody. Zde se nabízí téma poměrně nového zákona zakazujícího kouření v restauracích (Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek). V médiích se objevil názor, který jasně koresponduje s tím, co uvádí Berlin. Se zákazem kouření v restauracích se jednoznačně pojí ochrana zdraví lidí, kteří se v tomto prostředí pohybují, což by se dalo doslova nazvat jako jakási nařízená ochrana plic zákonem (Šplíchal, 2017). Záleží již na každém, jak tento zásah, či ochranu zdraví vnímá.

Toto téma lze pojmout ještě z jiného úhlu pohledu. Mnoho lidí je přesvědčeno, že oni sami jsou schopni dělat správná rozhodnutí, a to jak ve sféře osobní, tak ekonomické. Myšlenkou úplné svobody však je, aby všichni lidé mohli o svých životech rozhodovat. Dle Harrise (nedat.) zde typicky nastává problém. Lidé totiž tvrdí, že oni sami dělají moudrá rozhodnutí, např. že v otázce drog mají sebekontrolu, uplatňují zdravý rozum aj., avšak ostatní dle nich toto splňovat nemusí, mohou být např. nezodpovědní. Proto pak tito jedinci prohlašují, že kvůli těmto „druhým“ lidem musí být např. zmíněné drogy ilegální. Vlastně pro jejich vlastní dobro i pro dobro společnosti. Domníváme se, že tuto myšlenku lze velmi dobře aplikovat i na jiné oblasti než jen na legalizaci drog.

V Listině základních práv a svobod (dále jen Listina) stojí, že cenzura je nepřípustná, a že každý může vyjadřovat své názory, pokud neohrozí druhé, bezpečnost státu, veřejné zdraví či mravnost (Česká republika, 1992). Již Mill (1907) o svobodě tisku psal jako o jednom z nejdůležitějších nástrojů proti korupci či samovládě. Podporuje i úplnou svobodu vyjadřování se a diskutování bez ohledu na kontroverznost obsahu. Tvrdí, že ani mylná učení by neměla být zakázána, jelikož člověk má schopnost myšlenku sám posoudit, i když ji ne vždy můžeme posoudit správně.

V demokratické společnosti je svoboda projevu zajištěna, kontroverzním tématem by mohly být dezinformace či hoaxy, tedy podvodné, klamné zprávy. Ty se v dnešní době internetu objevují velmi často, třeba na sociálních sítích je téměř nemožné ověřovat pravdivost všech informací. Pod Ministrem vnitra České republiky vzniklo od ledna 2017 tzv. Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám (Ministerstvo vnitra České republiky, 2017), které vzniká z důvodu zajištění bezpečnosti státu. Centrum má mimo jiné vyhledávat

dezinformace a upozorňovat na ně veřejnost. Ministerstvo samo přitom upozorňuje, že Centrum nebude provádět cenzuru.

Další otázkou je, zda by svoboda projevu měla být zaručena pro úplně všechny názory, tedy i ty krajní. Mill (1907) píše, že bychom měli nechat i zlé lidi, aby mohli hlásat své nauky, které jsou dle nás nesprávné. Tvrdí, že člověk může opravovat své názory diskuzí a zkušenostmi. Ani ten, kdo je hluboce přesvědčen o nepravdivosti či dokonce o nebezpečných následcích nějakého mínění, by neměl bránit tomuto mínění se obhajovat. Dále v témže textu však autor upozorňuje, že svoboda individua nesmí nikdy poškozovat druhé, to by pak měla být omezena a svobodné vyjadřování by mělo být v mezích poctivé a umírněné debaty.

Závěrem této kapitoly se zaměříme na další mírně kontroverzní téma současnosti. Dle Hyeka (2012) existují případy, kdy je soukromé vlastnictví ve střetu se zájmy společnosti a je poté nutná regulace shora. V Listině stojí, že má každý právo na soukromý majetek, ten však nemůže ohrožovat zákon, práva druhých, poškozovat zdraví člověka, přírodu ani životní prostředí (Česká republika, 1992). Dle našeho názoru se tato tematika pojí mj. s otázkou na ekologické regulace znečišťování životního prostředí. Na jednu stranu je to regulování svobod lidí, na druhou stranu však nutnost chránit životní prostředí a s ním i společnost. Této problematice se věnuje Kohák (2004), který upozorňuje na problematiku soukromého vlastnictví něčeho, jako je historická památka či životní prostředí. Jako příklad uvádí soukromé vlastnictví lesa, přičemž majitel může rozhodnout o jeho vykácení, přestože je les důležitý pro kvalitu ovzduší aj. Dle autora jsou tři možnosti řešení – nepovolení takového soukromého vlastnictví, druhým je apel na odpovědnost vlastníka tohoto majetku či třetí možnost neřešit to a společným zájmem se nezabývat. Autor zdůrazňuje kritickou nutnost etiky zaměřené na lidi a jejich postoje k životnímu prostředí, hovoří o tzv. ekologické etice. Pro život ve svobodné společnosti je také nutný morální zákon jejích občanů. Nemohly by např. existovat parky, pokud by většina lidí vyhazovala na zem odpadky. Svoboda ve společnosti je možná proto, že většina lidí na zem onen odpadek nezhodí, jelikož má v sobě morální zákon.

V této kapitole jsme zmínili alespoň několik vybraných aktuálních příkladů poukazujících na problematiku zákonů a lidských svobod. Dále v textu se zaměříme na politicko-ekonomické pojetí Davida F. Nolana, ze kterého v naší práci vycházíme. Pojetí zjišťuje politické postavení jedince na základě jeho míry touhy po osobní a ekonomické svobodě.

4. Svoboda v politicko-ekonomickém spektru

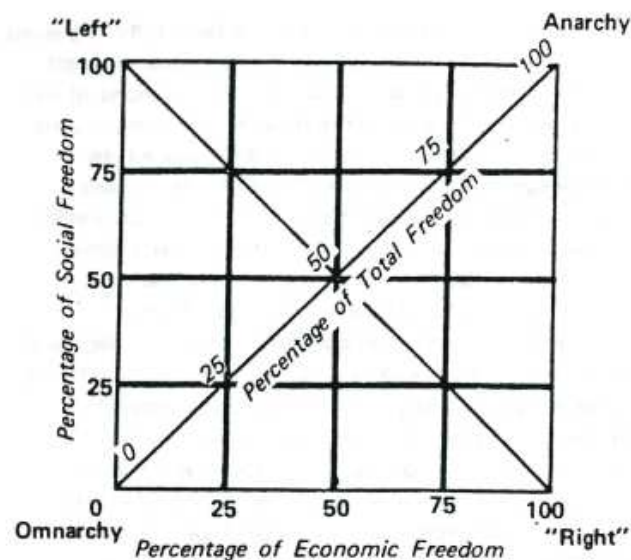
Dotazník The World's Smallest Political Quiz (The Advocates for Self-Government, 2018), který používáme ke sběru dat v námi realizovaném výzkumu, vychází z práce amerického politika Davida F. Nolana. Zde se pokusíme představit jeho myšlenku, na základě které je náš výzkum postaven. Nolan (1971) poukázal na to, že politické dělení pouze na „pravici vs. levici“ nebo dle jeho označení na „konzervatismus vs. liberalismus“ je již překonané, nedostatečné a relativní. Koukolík (2012) vysvětluje, že v USA se pravicově orientovaní lidé označují jako konzervativci a levicově orientovaní jsou liberálové. Autor dále upozorňuje na rozdílné pojetí politických stran v Evropě a v USA a zmiňuje také malé rozdíly mezi pravicí a levicí v současné politice, pokud tedy nehovoříme o extrémech.

Nolan (1971) představil graf popisující politické postoje na dvou osách. Dle autora existuje, vedle „pravice a levice“, ještě druhá dimenze obsahující na jedné straně absolutní vládu (omnarchie či totalitarismus) a na druhé straně žádnou vládu (anarchie). Jak již bylo zmíněno výše v textu, již Mill (1907) dělil lidi na ty, kteří požadují více kontroly ze strany státu a ty, kteří tuto kontrolu odmítají. Harris (nedat.) upřesňuje, že dle Nolana lze politické přesvědčení jedince určit podle toho, jakou požaduje míru kontroly vlády nad činy jednotlivých lidí, a to v oblastech osobních a ekonomických.

Spojením dvou na sebe kolmých os tedy Nolan (1971) vytvořil politicko-ekonomické spektrum o čtyřech kvadrantech. Jedinec se umístí do příslušného kvadrantu v závislosti na množství osobní a ekonomické svobody, kterou požaduje. Pro znázornění vkládáme obrázek grafu, viz obr. č. 1. Systémy povolující hodně svobody pro jednotlivce jsou založeny na individuální filozofii a autonomii. Na opačné straně stojí systémy prosazující velký vliv státu, státem řízenou a plánovanou ekonomiku i další osobní oblasti života jedinců. Vyznačují se tedy velkým vlivem státu, což se pojí s kolektivistickou ideologií. Ve středu spektra jsou centristé, přičemž stupeň svobody v těchto systémech leží někde uprostřed. Stejně tak Eysenck (1966) poukazoval na nedostatečnost modelu obsahujícího pouze kontinuum radikalismus – konzervatismus, kdy komunisté leží úplně nalevo a fašisté zcela napravo osy. Zcela v souladu s Nolanem (1971) či Hayekem (2012), Eysenck tvrdí, že komunisté a fašisté mají společné nedemokratické rysy a je tudíž absurdní, aby stáli na opačných pólech kontinua.

Na nedostatečnost pouze kategorií „konzervatismus“ a „liberalismus“ aktuálně poukazuje např. i americký psycholog a výzkumník z oblasti experimentální evoluční psychologie Weeden (2015).

Dodejme ještě, že dle Vinopala (2006) je dělení na pravici a levice vhodným teoretickým nástrojem pro uchopení sociální reality, avšak co se týče empirie, zde pojmy pravice a levice selhávají. Je toho názoru, že nástroje (baterie) na zjišťování pravicové, či levicové orientace lidí mohou dobře posloužit ke zjišťování jejich politických, ekonomických či hodnotových postojů, není však dle něj jasné, co přesně měří a pojmy levice a pravice zřejmě neobjasňují.

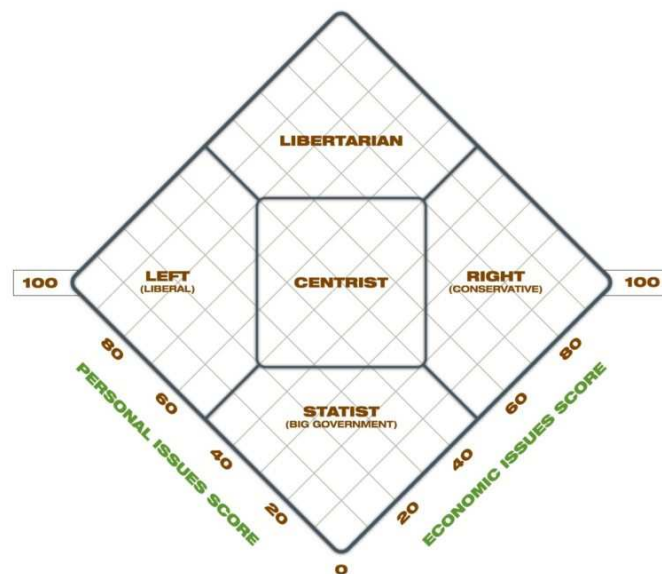

Obr. č. 1 – Originální Nolanův politicko-ekonomický systém

Co se týče osy konzervatismus – liberalismus, Nolan (1971) doplňuje, že ti více liberální tíhnou k sociální či osobní svobodě spíše než ke svobodě ekonomické a naopak, ti více konzervativní k ekonomické svobodě spíše než k té osobní či sociální.

Dotazník *The World's Smallest Political Quiz* (The Advocates for Self-Government, 2018), který používáme v našem výzkumu, je postaven na stejném základě jako Nolanův graf, je však aktualizován a zaměřen na současná témata. I terminologie je mírně odlišná. Dotazník detailněji popisujeme v empirické části práce, nyní představíme čtyři kategorie, ve kterých se po absolvování tohoto kvízu může jedinec umístit. První kategorií jsou konzervativci, kteří, jak již bylo řečeno, požadují více svobody v ekonomických záležitostech (např. volný trh), ale větší míru kontroly vlády v osobních či sociálních oblastech (např. cenzura). Další kategorií jsou liberálové požadující více svobody v osobních záležitostech, jako je např. nepovinná vojenská služba, avšak vláda by dle nich

měla více zasahovat do oblastí ekonomických (např. minimální mzda). Následují tzv. libertariáni, kteří prosazují maximální osobní i ekonomickou svobodu a staví se proti vládním intervencím. Věří, že lidé by měli mít svobodu v nakládání se svými životy a majetkem, pokud respektují práva druhých. Poslední kategorií jsou ti, kteří jsou pro stát (etatisté), jinak řečeno autoritáři či intervencionisté, tedy lidé prosazující velkou kontrolu vládou v osobních i ekonomických aspektech (Harris, nedat.). Pro přehlednost viz obr. č. 2 (The Advocates for Self-Government, 2018).

Obr. č. 2 – Aktuální politicko-ekonomický systém

Eysenck (1966), který se zabýval mimo jiné politickou psychologií, ke kontinuu konzervatismus – radikalismus, přidal ještě kolmou škálu obsahující kontinuum od autoritářského postoje k demokratickému (dle některých autorů od autoritářství k libertariánu), což poté identifikoval s kontinuem od tzv. „tough-mindedness“ po „tender-mindedness“, o čemž mj. hovoříme v následující kapitole.

5. Osobnost a politické názory

Autorka diplomové práce primárně zkoumá míru touhy jedinců po svobodě ve vztahu ke státu. V realizovaném výzkumu se pokoušíme zjistit význam svobody jako hodnoty pomocí dotazů na aktuální, často politická, témata. Vycházíme z toho, že určité politické názory člověka jsou v ideálním případě do značné míry projevem jeho hodnotového žebříčku. Tedy že odpovědi (názory) na konkrétní „politické“ otázky v sobě skrývají vyjádření míry důležitosti svobody pro jedince. Politická orientace, pokud bychom ji dokázali kvantifikovat, by nám tedy mohla mimo jiné pomoci k nepřímému vyjádření toho, v jaké míře je svoboda pro jedince prioritní. Toto předpokládáme i na základě představené teorie Nolana (1971). Dle Cakirpaloglu (2009) názory a přesvědčení o konkrétních jevech tvoří jakousi základnu pro hodnotovou hierarchii. Jak již bylo řečeno, hodnoty lidí se projeví v jejich určitých postojích. Rokeach (1973, in Caprara & Zimbardo, 2004) také potvrzuje, že hodnoty a hodnotový systém hrají rozhodující roli v politickém hodnocení a preferencích lidí.

Tuto kapitolu tedy věnujeme politickým aspektům a dáváme je do souvislosti s osobností člověka. Eysenck realizoval mnoho výzkumů (viz dále) a z těchto zjištění vyvodil vztah mezi vrozenými rysy temperamentu a politickou orientací (Eysenck, 1966). Krejčí (2004) potvrzuje, že z Eysenckových výzkumů vyplývá, že jedinci s určitými osobnostními rysy se v určitých politických hnutích vyskytují statisticky častěji než jiní.

Podobně jako Eysenck (1951) popsal hierarchickou strukturu osobnosti, kterou předkládáme výše, nyní Eysenck (1966) představuje hierarchii politického názoru osobnosti. Nejníže leží velmi mnoho *specifických názorů*, které lidi zastávají. Stejně jako u popisu osobnosti spolu názory mohou korelovat a shlukovat se do obecnějších trsů. Pokud má určitý názor stabilitu a je obvyklý, leží o úroveň výše v hierarchii. Nad touto úrovní v hierarchii jsou umístěny *postoje* (např. etnocentrismus či patriotismus). Nad postoji je úroveň tzv. *ideologie*. Autor deklaruje vrozené (latentní) politické nastavení jedince pro určitou politickou ideologii, základem politické orientace jsou tedy vrozené rysy temperamentu. Dodejme ještě, že Krejčí (2004) tento poslední stupeň přeložil jako *superpostoje* či *ideologie* (rozumí se tím např. konzervatismus).

Dle Eysencka (1966) se lidé dělí na ty, kteří věří, že politické názory jsou výsledkem objektivní zkušenosti, myšlení či jasného rozhodnutí a jsou logicky vyvozovány podle důkazů a argumentů. Na druhé straně na ty, kteří se domnívají, že politické názory souvisí s osobností jedince a jsou důsledkem spíše iracionálních vnitřních motivů než reakcí

na vnější realitu. Nevylučuje, ani však nezdůrazňuje to, že se politice v průběhu života učíme. Dle Koukolíka (2012) vztah mezi politickou orientací a rysy osobnosti existuje, připomíná také vliv učení a vlivy prostředí, kterým jsou lidé od narození vystavováni.

Dle Caprara a Zimbarda (2004) se dokonce moderní politika západních demokratických států stala personalizovanou, při politickém rozhodování voličů tak mimo jiné zdůrazňují velký vliv jejich osobnostních rysů a také hodnot, které zastávají.

Jak již bylo nastíněno v předchozí kapitole, Eysenck (1966) také navrhl politický graf o dvou osách. Jednu nazval R, která obsahuje kontinuum od radikalismu po konzervatismus a druhou osu nazval T s kontinuem od tzv. „tender-mindedness“ („jemnost mysli“) po „tough-mindedness“ („tvrdost mysli“). Toto kontinuum dává do souvislosti s demokratickými a autoritářskými postoji. Dle něj lidé, kteří více tíhnou k „tender-mindedness“ prosazují pacifismus, etiku, staví se proti trestu smrti, potratům či trestům typu bičování, vzdávají se národní suverenity atd. Ti, kteří zastávají „tough-mindedness“ postoje, zastávají trest smrti, tvrdé tresty pro kriminálníky i tělesné tresty pro děti, dále jsou pro potraty či zákony tolerantní k rozvodům. Pro doplnění, Krejčí (2004, 71) překládá „tender mindedness“ jako „*měkkostí, útloucností otevřené, pružné mysli*“ a „tough-mindedness“ jako „*pevné, tvrdé odhodlání uzavřené, ztrnulé mysli*“.

Některé výklady poukazují na podobnost kontinua „tough-mindedness – tender-mindedness“ s kontinuem „autoritářství – libertariánství“. My se domníváme, že tyto dvě škály zcela ztotožnit nelze. Přesto zde tuto Eysenckovu teorii uvádíme, jednak pro jeho přínos ve zjišťování politické orientace člověka na dvou osách, tedy ne pouze na kontinuu „pravice – levice“, dále pro jeho důležité poznatky týkající se osobnosti a politických preferencí. Přestože si uvědomujeme neaktuálnost Eysenckovy terminologie, jeho teorie s tématem této práce úzce souvisí a v následující kapitole předkládáme některé jeho výzkumy z této oblasti. Výzkumy však diskutujeme, jsme si vědomi toho, že jeho teorie již není zcela aktuální.

6. Výzkumy a studie

Nyní předkládáme přehled dosavadního zkoumání dané problematiky.

Iyer et al. (2012) se ve své studii zabývali zjišťováním psychologických a morálních charakteristik u 11 994 libertariánů. Ti se dle Nolanova grafu (1971) vyznačují nejvyšší možnou mírou touhy po osobní i ekonomické svobodě. Ve výzkumu byli porovnáváni s liberály a konzervativci. Využitím mimo jiné dotazníků Moral Foundations Questionnaire, Schwartz Values Scale a Ethics Position Questionnaire bylo potvrzeno, že libertariáni silně podporují princip svobody a méně schvalují ostatní morální principy. Dále bylo zjištěno, že významně výše skórují v tzv. sebeřízení a v otevřenosti vůči nové zkušenosti. Oproti dvěma zbylým skupinám skórují níže ve svědomitosti, přívětivosti a extraverci a nízkého skóre dosahují také v neuroticismu. Celkově zaujímají spíše racionální než emocionální kognitivní styl. Vykazovali také nižší sociální spřízněnost a nižší závislost na druhých.

Chtěli bychom upozornit na zřejmou podobnost těchto popsaných vlastností s psychoticismem v pojetí H. J. Eysencka. Konkrétně vnímáme spojitost nižší extraverce, přívětivosti a nižší sociální spřízněnosti s menším zájmem o druhé lidi a touhou být spíše sám. Další souvislost představuje zmíněný racionální kognitivní styl s potenciálně nižší citlivostí a menší mírou empatie s ostatními. Libertariáni dále dle výzkumu dosahují nižšího skóre na škále neuroticismu a svědomitosti, což také poukazuje spíše na inklinaci k vyššímu psychoticismu.

Dále představujeme výzkum Fischera a Boera (2015) zaměřený na souvislosti osobnostních rysů s hodnotami lidí. Výzkum byl realizován formou analýzy studií měřících osobnostní rysy pomocí dotazníku Big Five a dotazníků Schwartze zjišťujících hodnoty lidí (Schwartz Value Survey a Portrait Value Questionnaire). Schwartz (2012) popisuje 10 hodnot, které jsme již představili v jedné z předchozích kapitol, mezi tyto hodnoty je mimo jiné zařazeno tzv. sebeřízení a na druhé straně bezpečí a konformita. Vraťme se ke studii Fischera a Boera (2015), celkový počet participantů byl 9 935 z 14 různých zemí. Autoři předpokládali souvislost mezi neuroticismem a hodnotami, jako je bezpečí a konformita, tedy že emocionálně nestabilní jedinci hodnotí konformitu a bezpečí jako nástroj sloužící ke kontrole jejich nejistot. Tento předpoklad byl potvrzen, i když souvislost byla spíše slabší. Další predikcí autorů byla negativní korelace mezi extravercí a hodnotami typu bezpečí a konformita. Tato hypotéza byla potvrzena a ukázalo se také, že extraverce pozitivně koreluje se sebeřízením.

Podívejme se nyní na výzkum této problematiky v českém prostředí. Chasáková (2009) také zjišťovala souvislost osobnostních rysů a hodnot, konkrétně u 205 středoškolských studentů. Výzkum realizovala pomocí osobnostního inventáře NEO-PI-R a Schwartzova dotazníku PVQ. V souladu s výše zmíněnou studií zjistila signifikantní negativní korelaci neuroticismu a sebeřízení a pozitivní korelaci neuroticismu a bezpečí. Extraverze korelovala významně pozitivně mj. se sebeřízením a negativně s konformitou.

Tyto výsledky můžeme volně propojit s poznatky z literatury. Dle Fromma (1993) je touha člověka po úniku ze svobody příznačná pro neurotické úzkostné jedince. Ti se chtějí k někomu nebo něčemu připoutat, jelikož to zmírňuje jejich úzkost před osamělostí. Mises (1998) také hovoří o psychických kořenech antiliberalismu a dává je do spojitosti s neurotickým charakterem člověka. Konkrétně se dle něj neurotický jedinec kloní ke státu, rozvíjí příslušný etatický charakter, přičemž své neúspěchy připisuje společnosti a ne sobě, aby se mu žilo snesitelněji.

Existují však výzkumy, které deklarují opačné výsledky. Uvědomujeme si poměrně malý výzkumný vzorek následující studie, přesto nám přijde zajímavé studii předložit. Furnham (1984) zkoumal souvislost osobnostních rysů, měřených Eysenckovým osobnostním dotazníkem, a hodnot pomocí dotazníku Rokeacha (Rokeach Value Survey). Výzkumu se zúčastnilo 70 mladých lidí, britských studentů. Bylo mimo jiné zjištěno, že lidé s vyšším skóre neuroticismu hodnotí nezávislost výše než lidé s nižším skóre. Dále zjistil, že nestabilní introverti hodnotili svobodu jako důležitější hodnotu než ostatní skupiny. Zřejmě platí to, že člověk si váží toho či touží po tom, co mu chybí.

Zmiňme ještě jeden výzkum zabývající se souvislostí osobnosti a svobody jako hodnoty. Pomocí osobnostního dotazníku NEO-PI-R a vymezených čtyř dimenzí kultury, mezi které patří již zmíněný individualismus vs. kolektivismus, bylo zjištěno, že lidé v individualistických společnostech skórují výše v extraverzi než lidé ve společnostech kolektivistických (Hofstede, 2007).

Dále předkládáme výzkumy, které se zabývají vyloženě vztahem politické orientace a osobnostních vlastností. V předložených výzkumech nalezneme řazení lidí do politických kategorií jako např. liberál a konzervativec, na základě čehož se v naší práci pokoušíme o kvantifikaci osobní a ekonomické svobody, což jsou pojmy poněkud obtížně uchopitelné. Jak již bylo řečeno, dle modelu Nolana (1971), o který se v práci opíráme, je např. liberál hodnocen jako jedinec vážící si vysoce osobní svobody a méně svobody ekonomické. Konzervativní člověk naopak více prosazuje svobodu ekonomickou.

Koukolík (2012), který upozornil na problematiku dělení „pravice – levice“, shrnuje výzkumy realizované v posledních třiceti letech. Dle nich se levicově orientovaní lidé vyznačují otevřeností vůči zkušenosti, extravertizací, dávají tedy najevo, co myslí a cítí, flexibilitou, představitelstvem, tolerancí a mimo jiné mají pozitivní vztah ke svobodě. Pravicově orientovaní lidé se vyznačují vysokou svědomitostí, nižší mírou přívětivosti a nižším skóre extravertize. Dalšími jejich znaky jsou vytrvalost, loajálnost, stabilita, morálnost, řídí se pravidly a normami a jsou spíše konformní.

Je však důležité zmínit, že situace v České republice je spíše opačná. Bylo zjištěno, že lidé, kteří se na škále „pravice – levice“ měřící politickou orientací, umísťují více doleva, mají vysoké skóre hodnot typu konformita, bezpečí a tradice. Naopak ti více napravo požadují samostatnost, svobodu či stimulaci a více se klaní k soukromému podnikání. Tento paradox je zřejmě způsoben komunistickým režimem, který vládl v naší zemi do roku 1989, díky kterému je dnes levice vnímána jinak než v zemích, které si tímto neprošly (Prudký et al., 2009). Vyšší míra konformity, tradicionalismu a potřeby bezpečí u české levice lze tedy zřejmě pokládat za vliv dřívější komunistické identity řady zejména politiků levého politického spektra, i když nelze neočekávat podobné osobnostní nastavení i mezi těmi politiky centra nebo pravice, kteří ve svém politickém rozvoji prošli radikální mimikrií.

Podobných studií bylo realizováno nespočetně, uvedme zde jednu, která mimo jiné hovoří o vztahu ke svobodě. Tomkins (1963, in Carney, Jost, Gosling & Potter, 2008) dělil lidi také pouze na pravicově a levicově orientované. Dle něj ti politicky „více doleva“ zdůrazňují svobodu a humanismus a tvrdí, že kontrola lidí by měla být minimální. Ti „více doprava“ vyzdvihují normy a fakt, že by společnost měla nastavovat limity a pravidla proti nezodpovědnému chování jedinců.

Zde bychom chtěli připomenout koncept Davida F. Nolana (1971) a uvést příklad na podporu jeho myšlenky. Komunismus je brán jako extrémně levicová ideologie. Dle uvedeného výzkumu Tomkinse (1963, in Carney et al., 2008) je levice spojena se svobodou, jak však ze zkušenosti víme, komunismus v praxi nemá se svobodou jedince ve společnosti nic společného. Souhlasíme tedy s Nolanem, že dělení pouze na pravici a levice je nedostatečné a že tedy člověk (nebo ideologie), který deleguje vlastní svobodu a právo rozhodovat státu (tzv. etatismus) může stát i na pravé i na levé straně kontinua.

Představme nyní poměrně nový americký výzkum zaměřený na osobnost liberálů a konzervativců, který byl realizován s celkem 19 784 respondenty. Ke zjišťování osobnostních vlastností byl použit dotazník Big Five, dále dotazník tázající se respondentů na jejich politickou orientaci. Bylo potvrzeno, že liberálové skórují výše v otevřenosti vůči

nové zkušenosti než konzervativci a že konzervativci skórují o něco výš na škále svědomitosti. Nebyl nalezen důkaz, že neuroticismus, extraverte a přívětivost významně souvisí s politickou orientací (Carney et al., 2008).

Výsledky následujícího výzkumu, který realizoval Gerber, Huber, Doherty, Dowling a Ha (2010), vychází v některých aspektech obdobně jako předchozí studie Carneyho et al. (2008), v některých se však liší. Zajímavostí tohoto výzkumu je, že se autoři zaměřovali zvláště na sociální a ekonomickou oblast. Autoři provedli výzkum pomocí tzv. Ten-Item Personality Inventory (deseti položková verze osobnostního dotazníku Big Five) a pomocí otázek zjišťujících celkovou politickou orientaci respondentů na pěti bodové škále od „velmi liberální“ po „velmi konzervativní“. Dále se tázali na názory respondentů ohledně vybraných ekonomických záležitostí (např. na výši daní či zdravotní péči) a sociálních záležitostí (např. na práva homosexuálních párů). Respondentů bylo celkem 12 472. V souladu s předchozími studii bylo zjištěno, že otevřenost vůči zkušenosti pozitivně koreluje s liberalismem a svědomitost s konzervatismem, u obou rysů tomu tak bylo jak v otázkách ekonomických, tak v sociálních. Co se týče emocionální stability (opak neuroticismu), byla zjištěna její souvislost s ekonomickým konzervatismem (ekonomická svoboda). Tedy jinak řečeno, jak Gerber et al. (2010) předpokládali, neuroticismus by více koreloval s potřebou tzv. sociálních „záchranných sítí“ a se snahou minimalizovat rizika trhu. Naopak se však ukázal mírný vztah mezi emocionální stabilitou a konzervativním pohledem na sociální záležitosti. Extraverte se pojí s celkovým konzervatismem a ekonomickým konzervatismem.

Mehrabian (1996) také zjišťoval souvislost politické orientace a osobnostních rysů. Realizoval čtyři studie, celkový počet respondentů byl 604. S využitím zkonstruované škály měřící konzervatismus vs. liberalismus, dále škály týkající se libertarianismu vs. totalitarismu a tří různých osobnostních dotazníků (Big Five, The Circumplex a PAD Temperament Model) nezjistil signifikantní souvislost mezi politickou orientací jedince a osobností.

Jelikož respondenty v námi realizovaném výzkumu jsou studenti vysoké školy, zaměříme se nyní na výzkum, který Wilson a Brazendal (1973) realizovali s 97 studentkami pedagogiky. Byly měřeny jejich osobnostní vlastnosti pomocí Eysenckova osobnostního dotazníku a sociální postoje na škále konzervatismu. Bylo zjištěno, že extraverte souvisí mimo jiné s liberalismem a psychotismus s konzervatismem. L škála, která v Eysenckově dotazníku měří sociální desirabilitu (žádoucnost), koreluje pozitivně s konzervatismem.

V dalším výzkumu autoři zjišťovali vztah osobnostních vlastností a postojů k lidským právům na vzorku 474 německy mluvících respondentů různého věku. Osobnostní rysy byly měřeny zkrácenou verzí dotazníku Big Five, postoj k lidským právům na tzv. Human rights/Civil liberties Scale. Tato škála obsahuje 46 otázek, z toho je 41 otázek zaměřených na podporu institucí za účelem restrikce civilních svobod a porušování lidských práv ve válce proti terorismu. Čím vyšší skóre respondent získá, tím více podporuje státní systém, který porušuje práva a svobody občanů. Přestože byl vztah ovlivněn ještě dalšími proměnnými, bylo zjištěno, že vyšší podpora prohřešku na lidských právech se pojí s nižším skóre extravertnosti, otevřenosti a přívětivosti. Naopak byl zjištěn signifikantní pozitivní vztah mezi vyšším skóre na škále týkající se porušování lidských práv a vyšší mírou svědomitosti, která se pojí s konzervatismem (Swami et al., 2012).

Eysenck (1966) postuloval hypotézy, ve kterých předpokládal, že komunisté budou umístěni na ose ve kvadrantu radikální a „tough-minded“, fašisté budou ležet v konzervativním a „tough-minded“ kvadrantu, liberálové budou „tender-minded“ a na R škále budou umístěni uprostřed. Socialisté a konzervativci by dle autora měli být uprostřed T škály a socialisté více doleva a konzervativci doprava na R škále. Autoři zadali dotazníky zjišťující polohu na škále R a T velkému vzorku lidí různých politických názorů. Jejich předpoklady byly potvrzeny, jediný nesoulad zaznamenali u skupiny fašistů, kteří byli konzervativní a houževnatí, avšak méně konzervativní než voliči konzervativní strany.

Nyní se dostáváme k propojení osobnosti s těmito postoji. Byl proveden výzkum, kterého se zúčastnilo 606 respondentů, jimž byl dán Eysenckův osobnostní dotazník zjišťující extravertzi a neuroticismus a dále T škála zjišťující jejich pozici na ní. Bylo zjištěno, že extraverti mají pozitivní korelaci s „tough-minded“ postoji, zatímco introverti naopak negativní. Dále byla zjištěna pozitivní korelace mezi „jemností mysli“ a neuroticismem (Eysenck, 1961).

Z výše zmíněného vyplývá, a bylo i experimentálně zjištěno, že komunisté a fašisté jsou spíše extravertní. Je však třeba dodat, že samozřejmě ne všichni příslušníci jednotlivých stran musí těmto zjištěním odpovídat (Eysenck, 1966). Eysenck se ve svých studiích zaměřoval na komunisty a fašisty, tedy příslušníky extrémních totalitních ideologií, které nepřírovnáváme k respondentům v našem výzkumu. Předpokladem však je, že dle Nolanova grafu (1971) by komunisté a fašisté leželi v kvadrantech s vysokou mírou regulace ze strany státu, tedy s nízkou mírou svobod pro jedince. Právě na tomto politickém grafu se v našem výzkumu pokoušíme zjistit postavení respondentů a toto propojit s jejich různými charakteristikami.

Pokud však lze komunismus a fašismus považovat za kolektivistická hnutí, již zmíněný výzkum Hofstedeho (2007) předkládá opačné výsledky. Tedy že lidé žijící v kolektivistické společnosti jsou na základě osobnostních dotazníků hodnoceni spíše jako introvertní a příslušníci individualistické společnosti naopak mají blíže k extraverci.

V této části kapitoly představíme převážně české výzkumy, které souvisí s vnímáním svobody studentů a zaměřením jejich studia, případně dalšími demografickými údaji.

Nejblíže tématu této diplomové práce odpovídá výzkum Schlesingerové (2010), která ve své diplomové práci zkoumá hodnoty vysokoškolských studentů. Konkrétně k popisu používá základní hodnotové orientace dle Saka (2000). Ten vymezuje mimo jiné tzv. liberální hodnotovou orientaci, která obsahuje hodnotu svobody, demokracie a soukromého podnikání. Autor zdůrazňuje, že v tomto smyslu není soukromé podnikání spojováno s majetkem či materialismem, ale s ideálem svobody v oblasti pracovní a ekonomické. Výzkumu Schlesingerové (2010) se zúčastnilo 495 studentů, konkrétně 114 studentů filozofické fakulty, 115 právnické, 159 přírodovědecké fakulty a 107 studentů z fakulty informatiky. Signifikantní rozdíl ve vnímání liberální hodnoty byl zjištěn mezi přírodovědeckou a filozofickou fakultou, tedy že studenti filozofické fakulty se k této hodnotě kloní více než studenti fakulty přírodovědecké. Dále bylo zjištěno, že velikost místa bydliště nehraje roli v hodnotové orientaci studentů, na jejich hodnoty toto nemělo signifikantní vliv.

Hulová (2007) ve své studii analyzovala liberalismus jako hodnotu u studentů Fakulty humanitních studií na UK. Longitudinální výzkum probíhal v letech 2002 až 2006. Bylo zjištěno, že studenti humanitních věd hodnotu liberalismu opravdu vyznávají. Během let, ve kterých výzkum probíhal se však její podoba proměňovala. Dalším zjištěním byla vyšší orientace na svobodu u studentů humanitních věd oproti jiným fakultám vysokých škol České republiky i další části populace.

Plháková a Reiterová (2010) realizovaly výzkum zkoumající mimo jiné rozdíl mezi osobnostními rysy studentů humanitních a exaktních věd. Osobnostní rysy byly zjišťovány pomocí osobnostního dotazníku NEO FFI. Soubor tvořilo 173 studentů Univerzity Palackého, z toho celkem 93 studentek i studentů oboru psychologie na Filozofické fakultě a 80 studentů i studentek Přírodovědecké fakulty, zejména oborů informatika a aplikovaná matematika. Kromě dalšího bylo zjištěno, že studenti psychologie (studující Filozofickou fakultu) skórují významně výše v otevřenosti vůči nové zkušenosti než studenti Přírodovědecké fakulty. Z předchozích výzkumů (např. Carney et al., 2008; Gerber et al.,

2010) vyplývá, že otevřenost vůči nové zkušenosti se pojí s liberalismem, ideologií prosazující osobní svobodu.

Dalším výsledkem studie Plhákové a Reiterové (2010) bylo, že studenti Přírodovědecké fakulty mají oproti studentům psychologie vyšší míru neuroticismu. Výše uvedené výzkumy (např. Fischer & Boer, 2015; Chasáková, 2009) i odborná literatura dává neuroticismus do souvislosti s touhou po bezpečí či konformitě, což považujeme spíše za opak ke svobodě.

Rubinstein (2005) realizoval studii zkoumající osobnostní charakteristiky studentů několika různých fakult. Studie se zúčastnilo celkem 320 izraelských studentů a studentek přírodních věd, práva, společenských věd a umění. K měření byla použita zkrácená verze osobnostního dotazníku Big Five. Bylo zjištěno, že studenti práva skórují signifikantně výše v dimenzi neuroticismu než studenti společenských a přírodních věd. Dále se ukázalo, že budoucí právníci skórují oproti studentům ostatních fakult signifikantně níže v otevřenosti vůči nové zkušenosti a přívětivosti.

Pokud navážeme na předchozí zjištění (např. Fischer & Boer, 2015; Chasáková, 2009; Iyer et al., 2012), vyšší míru neuroticismu u studentů práva můžeme dát opět do souvislosti s požadováním nižší míry svobody. Otevřenost vůči nové zkušenosti se pravděpodobně pojí s vyšším liberalismem (viz např. Carney et al., 2008; Gerber et al., 2010). U studentů práv, kteří vykazují nižší otevřenost vůči nové zkušenosti lze tedy zřejmě usuzovat i na nižší prosazování svobody.

Empirická část

7. Výzkumný problém a výzkumné hypotézy

Pokud jsou jedinci součástí státu, stát a jeho vláda má na jejich životy významný vliv. Toto ovlivňování se děje prostřednictvím zákonů či různých opatření a nařízení. Vůči takovýmto regulacím ze strany státu zastává každý občan určité názory, někdo tyto regulace přijímá spíše pozitivně, např. jako ochranu, někdo může naopak regulace vnímat jako omezování svých práv či soukromí. Předpokládáme, že to, jak který člověk vnímá tyto intervence ze strany státu, souvisí s tím, s jakou mírou svobody pro jedince se ztotožňuje. Svoboda v tomto smyslu může být vnímána v osobních a ekonomických oblastech. Předpokládáme tedy, že na základě odpovědí na otázky týkající se osobních a ekonomických témat, můžeme určit, jak důležitou hodnotou je pro jedince svoboda. Autorka této magisterské diplomové práce přidává navíc ještě otázky zjišťující míru požadované svobody v aktuálních tématech z prostředí České republiky (dále jen „aktuální“ svoboda), viz dále. Námí realizovaný výzkum se zabývá zjišťováním toho, zda vybrané osobnostní charakteristiky lidí souvisí s vnímáním svobody ve výše zmíněném smyslu. Konkrétně je výzkum zaměřen na zjištění souvislosti mezi osobností a hodnocením svobody mezi vysokoškolskými studenty tří vybraných fakult Univerzity Palackého. Jedná se o fakulty Filozofickou, Přírodovědeckou a Právnickou.

Prvním výzkumným cílem je prozkoumat, zda existuje souvislost vybraných osobnostních vlastností a názorů studentů na svobodu (osobní, ekonomickou a „aktuální“), a pokud ano, jaká je tato souvislost. Pomocí uchopení svobody jako hodnoty a umístění svobody do politického spektra jsme byli schopni svobodu kvantifikovat a empiricky ji ověřovat. Operacionalizace je popsána v následující kapitole. Na základě prostudované literatury představené v teoretické části práce byla zjištěna souvislost osobnostních rysů s určitými hodnotami a politickými preferencemi, tedy nepřímo i s názory na svobodu. Vzhledem k nedostatečným nebo protikladným zjištěním dosavadních výzkumů tohoto tématu se při tvorbě hypotéz v některých případech neopíráme pouze o výzkumy, ale i o teoretická východiska odborné literatury. Následně byly formulovány tyto hypotézy:

H1: U studentů vybraných fakult UPOL neuroticismus signifikantně negativně koreluje s mírou požadované osobní svobody.

H2: U studentů vybraných fakult UPOL neuroticismus signifikantně negativně koreluje s mírou požadované ekonomické svobody.

H3: U studentů vybraných fakult UPOL neuroticismus signifikantně negativně koreluje s mírou požadované „aktuální“ svobody.

H4: U studentů vybraných fakult UPOL extraverte signifikantně pozitivně koreluje s mírou požadované osobní svobody.

H5: U studentů vybraných fakult UPOL extraverte signifikantně pozitivně koreluje s mírou požadované „aktuální“ svobody.

H6: U studentů vybraných fakult UPOL psychoticismus signifikantně pozitivně koreluje s mírou požadované osobní svobody.

H7: U studentů vybraných fakult UPOL psychoticismus signifikantně pozitivně koreluje s mírou požadované ekonomické svobody.

H8: U studentů vybraných fakult UPOL psychoticismus signifikantně pozitivně koreluje s mírou požadované „aktuální“ svobody.

Dalším cílem je analyzovat, zda by s vnímáním svobody (osobní, ekonomické a „aktuální“) mohlo souviset studijní zaměření (fakulta). Na základě tohoto cíle byly formulovány následující výzkumné hypotézy vycházející z odborné rešerše literatury a znalostí autorky:

H9: Studenti Filozofické fakulty požadují signifikantně vyšší míru osobní svobody než studenti z Přírodovědecké fakulty.

H10: Studenti Filozofické fakulty požadují signifikantně vyšší míru osobní svobody než studenti z Právnické fakulty.

H11: Studenti Filozofické fakulty požadují signifikantně vyšší míru „aktuální“ svobody než studenti z Přírodovědecké fakulty.

H12: Studenti Filozofické fakulty požadují signifikantně vyšší míru „aktuální“ svobody než studenti z Právnické fakulty.

8. Plán a realizace výzkumu

Výzkum se zabývá zjišťováním osobnostních rysů a vnímáním svobody studenty vybraných fakult Univerzity Palackého. Nejprve jsme se zaměřili na výběr a prostudování odborné literatury, která se zabývá odpovídajícími tématy. Autorka tedy nastudovala literaturu z oblasti psychologie osobnosti a psychologie hodnot, dále provedla rozsáhlou rešerši literatury týkající se osobní a ekonomické svobody a politické psychologie. Rešerše literatury byla realizována postupně od dubna 2017 do listopadu 2017. Na základě širokého teoretického základu a znalostí autorky poté byly stanoveny hypotézy.

Od dubna do června 2017 byla vedena diskuze autorky s odborníky z oboru psychologie ohledně vhodného výzkumného vzorku. V centru zájmu byli od počátku vysokoškolští studenti. Následně byli do výzkumného souboru vybráni studenti tří fakult Univerzity Palackého. Konkrétně Filozofické, Právnické a Přírodovědecké fakulty.

Vzhledem k danému cíli práce bylo třeba vybrat vhodné metody výzkumu. Ke zkoumání osobnostních charakteristik respondentů byl zvolen standardizovaný Revidovaný Eysenckův osobnostní dotazník EPQ-R – zkrácená verze (Eysenck & Eysenck, 1993). Pro účely zjišťování názorů na svobodu byl použit dotazník The World's Smallest Political Quiz (The Advocates for Self-Government, 2018). Autorka diplomové práce e-mailem kontaktovala autory tohoto dotazníku a získala od nich svolení k jeho použití a překladu do českého jazyka. Poté došlo k překladu dotazníku z anglického do českého jazyka metodou Back-translation. Překlad byl definitivně dokončen v září 2017.

Pro zajištění aktuálnosti výzkumu bylo k původnímu dotazníku přidáno dalších pět otázek, které byly vytvořeny na základě nestrukturovaných rozhovorů se studenty různých vysokých škol v České republice. V období od dubna do června 2017 se tedy autorka dotazovala vysokoškolských studentů na oblasti, ve kterých pocítují regulace ze strany státu. Jejich odpovědi byly poté analyzovány a byly z nich vytvořeny zmíněné nové položky dotazníku.

Nyní popíšeme operacionalizaci. Za nezávisle proměnné v našem výzkumu jsme zvolili osobnostní dimenze (extraverze, neuroticismus a psychoticismus), poukazující na osobnostní rysy jedince, měřené Eysenckovým osobnostním dotazníkem EPQ-R – zkrácená verze (Eysenck & Eysenck, 1993) a studijní zaměření respondentů, tedy fakultu UPOL, na které studují. Dalšími nezávisle proměnnými je pohlaví respondentů, jejich věk, velikost místa bydliště či ročník studia. Závisle proměnnými jsou „osobní svoboda“ a „ekonomická svoboda“, měřené přeloženým dotazníkem The World's Smallest Political Quiz (The

Advocates for Self-Government, 2018). Třetí závisle proměnnou je „aktuální svoboda“. Tu určujeme na základě odpovědí na pět otázek, které byly vytvořeny pomocí první sondy do zkoumané problematiky, kterou realizovala autorka diplomové práce. Míru požadované svobody (osobní, ekonomické a „aktuální“) tedy zjišťujeme pomocí bodů dosažených v dotazníku The World's Smallest Political Quiz a námi přidaných otázkách. Čím více bodů respondent získá, s tím vyšší mírou svobody pro jedince se ztotožňuje. Výběr konkrétních metod je, spolu s jejich podrobným popisem, zdůvodněn v jedné z následujících kapitol práce.

Vzhledem k překladu dotazníku a přidání nových otázek bylo pro kontrolu vhodné provést pilotní studii. Pilotní studie byla realizována v září 2017. Díky pilotní studii byla získána zpětná vazba, na základě které došlo k drobné úpravě původního znění dotazníku.

V říjnu 2017 byl spuštěn sběr dat, který probíhal jeden měsíc a byl proveden formou internetového dotazníkového šetření. Od prosince 2017 do února 2018 byly zpracovávány výsledky výzkumu.

Nyní stručně popíšeme, jakým způsobem jsme danou problematiku zkoumali. Jedná se o kvantitativní design prováděný pomocí dotazníkového šetření. Kvantitativní přístup je dle Coolicana (2014) metodologický přístup shromažďující kvantitativní data, tedy informace o fenoménu v číselné podobě. Kvantifikace znamená měření na numerické bázi či řazení lidí do určitých kategorií. Tento přístup je obecně založený na principu, že věda vyžaduje přesné měření a kvantitativní data. Hlavním cílem našeho vědeckého poznávání je tzv. predikce, díky které se dle Ferjenčíka (2000) snažíme zjistit, zda a jak spolu dva či více jevů souvisí, zaměřujeme se tedy na vztahy mezi danými jevy.

9. Popis a výběr výzkumného vzorku

V této kapitole se nejprve zabýváme výběrovým souborem, metodou jeho výběru a specifikujeme také základní soubor našeho výzkumu. Poté uvádíme popisnou statistiku našeho výzkumného vzorku.

Bylo by jistě zajímavé zaměřit se na výzkum širší populace, je však zřejmé, že získání reprezentativního vzorku celé české populace by převyšovalo osobní i časové možnosti autorky této magisterské diplomové práce. Nicméně ve středu zájmu zkoumání byli od počátku mladí lidé. Za účelem jasného vymezení výzkumného vzorku jsme se po diskuzi s odborníky rozhodli zaměřit na vysokoškolské studenty. Konkrétně byla zvolena Univerzita Palackého pro snazší přístupnost k respondentům.

Celkový počet fakult Univerzity Palackého je 8 a celkový počet studentů Univerzity je dle výroční zprávy UP za rok 2016 v akreditovaných studijních programech 20 928 (Univerzita Palackého v Olomouci, 2017a). Vzhledem k obrovskému rozsahu bylo třeba vybrat homogennější podskupiny, se kterými bychom mohli dále pracovat. Nakonec tedy kritériem pro výběrový soubor byli zvoleni studenti Filozofické, Právnické a Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Cílem bylo, aby byly fakulty co nejodlišnější. Domníváme se, že tato tři zvolená zaměření studia relativně pokrývají celkové univerzitní spektrum, ve smyslu zastoupení jak humanitních či společenských oborů, tak oborů přírodovědných.

Základním souborem (populací) tedy jsou studenti těchto tří vybraných fakult, které však dle našeho názoru mohou relativně dobře reprezentovat spektrum studijního zaměření celé Univerzity Palackého. Počet studentů Filozofické fakulty byl v roce 2017 celkem 5 415 (UPOL, 2017b), Přírodovědecká fakulta čítá 3 603 studentů (UPOL, 2017c) a Právnická fakulta 1 581 studentů (UPOL, 2017d).

V kvantitativním přístupu, který v našem výzkumu realizujeme, používáme pravděpodobnostní metody výběru. Nejdůležitějším aspektem je reprezentativnost výběrového vzorku, tedy aby jeho výsledky mohly být zobecněny na základní soubor (Miovský, 2006). Reprezentativnosti se snažíme docílit využitím tzv. stratifikovaného náhodného výběru. Ten je dle Ferjenčíka (2000) vhodný, pokud je základní soubor heterogenní a je třeba, aby se do výzkumu dostali důležití zástupci každé jeho vrstvy. Abychom tohoto docílili, je třeba populaci, na základě její dobré znalosti, rozdělit do vrstev (podskupin). Z každé této skupiny poté vybereme její zástupce např. náhodným výběrem.

Marsálová a Mikšík (1990) potvrzují vhodnost stratifikovaného výběru právě tehdy, pokud je základní soubor rozčleněn do vícero oblastí (strat).

Domníváme se, že výše zmíněný popis stratifikace odpovídá našemu případu, tedy členění fakult na Univerzitě. Po značném, avšak potřebném zjednodušení jsme tedy vybrali tři fakulty reprezentující různá zaměření studia. Poté došlo k výběru respondentů z jednotlivých fakult na základě dotazníkového šetření (viz dále) pomocí Facebookových skupin vybraných fakult. Výběr byl založen na dobrovolnosti oslovených studentů. Marsálová a Mikšík (1990) zdůrazňují nutnost stejné pravděpodobnosti všech prvků pro zařazení do výběru. Toto si uvědomujeme, avšak domníváme se, že v dnešní době má účet na sociální síti Facebook valná většina studentů, předpokládáme tudíž, že sběrem dat touto cestou nebyla významná část potenciálních respondentů z výzkumu vyřazena.

Přejdeme nyní k popisné statistice výběrového souboru. Celkový počet všech respondentů je 346. Všech 346 respondentů bylo také do výzkumu zařazeno. Ze souboru nebyl nikdo odebrán, jelikož všichni účastníci výzkumu splnili jeho kritéria a správným způsobem vyplnili dotazník.

V tabulce č. 1 je popsán výběrový soubor na základě rozdělení respondentů dle pohlaví. Nerovnoměrného zastoupení mužů a žen v našem vzorku jsme si vědomi, vzhledem k typicky vyšší participaci studentek na výzkumech nás tento fakt nepřekvapuje. Při zpracovávání výsledků ho zohledňujeme.

Co se týče věku respondentů v našem výzkumném vzorku, jedná se o rozmezí mezi 19 až 38 lety, přičemž průměrný věk respondentů je $M = 22,35$ let, směrodatná odchylka $SD = 2,73$.

Pohlaví	Celkový počet	Podíl v %
Muži	104	30,1 %
Ženy	242	69,9 %

Tabulka č. 1 – Rozdělení respondentů dle pohlaví

V tabulce č. 2 je popsána struktura respondentů dle fakulty, na které studují. Rozložení dle fakult je téměř rovnoměrné.

Fakulta	Celkový počet	Podíl v %
Filozofická	128	37 %
Přírodovědecká	107	30,9 %
Právnícká	111	32,1 %

Tabulka č. 2 – Rozdělení respondentů dle fakulty studia

Pro doplnění následující tabulka č. 3 ukazuje, v jakých programech (typech) studia respondenti na Univerzitě Palackého studují. Co se týče formy studia, většina respondentů (97,1 %) studuje v prezenční formě studia, v kombinované formě studuje pouze 2,9 % respondentů.

Typ studia	Celkový počet	Podíl v %
Bakalářské	139	40,2 %
Magisterské	105	30,3 %
Navazující Magisterské	84	24,3 %
Doktorské	18	5,2 %

Tabulka č. 3 – Rozdělení respondentů dle typu studia

Jako poslední uvádíme rozdělení respondentů dle velikosti místa jejich trvalého bydliště. Viz tabulka č. 4.

Velikost místa bydliště	Celkový počet	Podíl v %
Do 5 000 obyvatel	118	34,1 %
5 001 – 20 000 obyvatel	79	22,8 %
20 001 – 100 000 obyvatel	92	26,6 %
100 001 obyvatel a více	57	16,5 %

Tabulka č. 4 – Rozdělení respondentů dle velikosti místa jejich trvalého bydliště

Dále jsme prováděli jakousi první sondu do výzkumné problematiky pomocí interview a pilotní studii pro zpřesnění a ověření jednoho z vybraných měřících nástrojů. Ona zmíněná úvodní sonda do problematiky, která slouží k doplnění dotazníku The World's Smallest Political Quiz (viz dále), byla provedena na základě rozhovorů s 21 respondenty. Jednalo se o vysokoškolské studenty různých českých univerzit, rozličných oborů studia, obou pohlaví. Ti byli vybráni tzv. příležitostným výběrem neboli libovolným výběrem založeným na dobrovolnosti. Dle Ferjenčíka (2000) je tento výběr vhodný právě pro předvýzkumy, první vhledy do problematiky či pilotní studie, přičemž není třeba zajištění reprezentativnosti.

Pilotní studie k přeloženému a doplněnému dotazníku se zúčastnilo 13 respondentů, studentů různých oborů, zastoupeny byly opět obě pohlaví. Tito respondenti byli také vybráni na základě příležitostného výběru a jejich dobrovolnosti. Co se týče pilotní studie, byla cílena na respondenty, kteří mají o problematiku výzkumu zájem a mají o ní poměrně rozsáhlé znalosti, aby mohli autorce k dotazníku poskytnout relevantní zpětnou vazbu.

10. Výzkumné metody

V této kapitole představujeme metody, které byly použity k realizaci našeho výzkumu. Jedná se o Eysenckův osobnostní dotazník EPQ-R – zkrácená verze a dotazník The World's Smallest Political Quiz. Zaměříme se také na nestrukturované interview, pomocí něhož jsme získávali data k doplnění politického dotazníku o aktuální témata z českého prostředí.

10.1 Eysenckův osobnostní dotazník EPQ-R – zkrácená verze

K poznání osobnosti se používají různé psychologické metody, mezi které patří mimo jiné osobnostní dotazníky.

Metoda, kterou používáme ke zjišťování osobnostních rysů respondentů v našem výzkumném vzorku se nazývá Revidovaný Eysenckův osobnostní dotazník EPQ-R, my používáme jeho zkrácenou verzi. Autoři českého překladu manuálu k této metodě provedli korelační analýzu mezi původní reliabilní verzí a zkrácenou verzí. Bylo prokázáno, že jsou obě verze v podstatě stejné. Korelace mezi škálami obou verzí se pohybují od $r = 0,71$ po $r = 0,92$. Domníváme se tedy, že vzhledem k tomu, že se snažíme o získání co největšího počtu respondentů pomocí kvantitativního sběru dat, je možné a vhodné použít právě onu zkrácenou verzi. Zkrácená verze obsahuje 48 položek, každý faktor (P, E, N a L) sytí 12 otázek v dotazníku. Popisu tří základních faktorů osobnosti dle Eysencka – P, E, N jsme se již podrobně věnovali výše. Existuje však ještě jedna škála, tzv. škála lži (L). Ta zjišťuje disimulaci, projevující se v tendenci jedince přikrašlovat své odpovědi z důvodu, aby se jevil lépe. Bylo také prokázáno mnoha experimenty, že škála L vyjadřuje sociální naivitu a konformitu (Eysenck & Eysenck, 1993).

Tyto základní faktory osobnosti dosáhly širokého odborného konsenzu a mají značný význam v oblasti klinické, vzdělávací i v dalších aplikovaných oblastech. Výběr těchto faktorů je experimentálně podložen. Manuál k dotazníku obsahuje normy vytvořené na slovenské populaci, pro rozličné věkové skupiny. Co se týče administrace, může být provedena individuálně i skupinově, postup k vyplňování pro probanda je uveden na první straně dotazníku. Dále manuál obsahuje klíč k vyhodnocování výsledků. K manuálu jsou přiloženy šablony na vyhodnocování výsledků, pomocí kterých se snadno vypočítá skóre testovaného v jednotlivých škálách. Počítají se tedy body na škálách P, E, N a L (Eysenck & Eysenck, 1993).

Dle Eysencka (1966) je v dotazníku či osobnostním inventáři proband požádán, aby zodpověděl několik otázek o sobě. Z těchto odpovědí se poté zadávající snaží vyvodit určité závěry o jeho osobnosti. Autor uznává určité nevýhody tohoto přístupu k měření osobnosti, přesto jsou dle něj osobnostní inventáře účinné a široce používané.

K nahlédnutí je dotazník uveden v příloze č. 3 v tištěné verzi magisterské diplomové práce. Tuto metodu tedy ve výzkumu používáme pro zjišťování osobnostních vlastností studentů účastnících se našeho výzkumu. Dle teorie Hanse Eysencka lze lidi nejlépe popsat právě těmito zmíněnými základními faktory.

10. 2 The World's Smallest Political Quiz

Ke zjišťování míry důležitosti svobody pro jedince užíváme dotazník nazvaný The World's Smallest Political Quiz (dále jen „Kvíz“). Vzhledem k dosavadnímu nedostatečnému prozkoumání zvolené problematiky v České republice jsme byli nuceni uchýlit se k měřicímu nástroji z odlišného kulturního prostředí. V následující podkapitole je popsán jeho překlad z anglického do českého jazyka a poté statistické ověření tohoto překladu.

Nejprve se budeme věnovat popisu Kvízu. Autorem je nezisková edukativní libertariánská organizace The Advocates for Self-Government. Cílem tohoto nástroje je zjistit, pomocí deseti otázek týkajících se různých společensko-politických témat, názory a tendence člověka k nějakému politickému směřování a tím jeho umístění v politickém spektru. Autoři navazují na pojetí Nolana a představují novou politickou mapu, která je vhodnější než dělení lidí pouze na pravicově, či levicově orientované. Respondent tedy nejprve zodpoví 10 otázek, z toho 5 z nich se týká osobních a 5 ekonomických témat. Odpovědi jsou na tříступňové škále. Pokud respondent s tvrzením souhlasí, získá 2 body, pokud odpoví „možná“, získá 1 bod, pokud odpoví „nesouhlasím“, dostane 0 bodů. Podle toho, jak se lidé staví k těmto otázkám, tedy kolik dostanou bodů, se umístí na dvou osách (osobní a ekonomické) v rozsahu od 0 % do 100 %. 0 % znamená nejnižší požadovanou míru svobody oproti státu a 100 % nejvyšší možnou míru svobody. Autoři Kvízu tedy potvrzují, že pomocí těchto otázek a poté umístění na těchto dvou osách je možno zjistit míru osobní a ekonomické svobody, kterou člověk požaduje. Výsledky jedince poté leží v jednom z kvadrantů, které jsme popsali v teoretické části práce (Harris, nedat.). Jak již bylo zmíněno výše, pojmenování kvadrantů se jeví jako poněkud problematické. V České republice má např. označení „liberální“ a „konzervativní“ jiné konotace než v USA. Proto

tedy v naší statistické analýze dat řešíme pouze množství svobody osobní a ekonomické, kterou jedinci požadují, nevymezujeme žádné „politické“ kategorie. Dalším důvodem je to, že jedinec se může umístit „na rozhraní“ dvou politických kategorií a nelze přesně určit, do které tedy spadá.

Harris (nedat.) dále popisuje, že zakladatelem organizace The Advocates for Self-Government byl Marshall Fritz, který také představil myšlenku přidání 10 otázek. Fritz realizoval rozsáhlé testování a revidování otázek, snažil se hledat co nejvhodnější podobu otázek i jejich možná úskalí. Testoval mnoho lidí, od jeho blízkých po politické vědce, hovořil s nimi a požadoval od nich zpětnou vazbu. Na základě tohoto formuloval unikátní, rychlý a přesný nástroj pro určení polohy lidí na politickém spektru. Autoři výzkumně zjistili, že těchto 10 otázek, a ne více, je dostatečných jako ukazatel politických názorů lidí. Správnost Kvízu je potvrzena i tím, že většina lidí souhlasí s výsledky, které jim vyšly. Autoři také poukazují na zvýšenou pozornost o Kvíz ze strany médií a potvrzení přesnosti a správnosti Kvízu profesory politologie či vědci z oblasti politologie. Kvíz byl také v posledních deseti letech podrobován zkoumání, zdali je aktuální a přesný. 10 otázek, již přeložených do českého jazyka, je k náhledu v příloze č. 4 v tištěné verzi této práce.

Autorka diplomové práce navázala e-mailový kontakt s organizací The Advocates for Self-Government a požádala je o zaslání statistických vlastností Kvízu. Byl jí zaslán rozsáhlý soubor dat, ze kterých jsme náhodně vybrali 875 respondentů. S těmito vybranými daty z originálního dotazníku autorka poté provedla statistické měření v programu Statistica. Vypočítala tzv. Cronbachovo alfa, na základě čehož bylo zjištěno, že vnitřní reliabilita celkového testu je $\alpha = 0,88$. Vnitřní reliabilita ekonomických položek $\alpha = 0,87$ a otázek týkajících se osobní svobody $\alpha = 0,81$. Dle Coolicana (2014) $\alpha > 0,75$ poukazuje na dobrou reliabilitu nástroje.

Je třeba dodat, že si uvědomujeme kulturní odlišnost země, ve které Kvíz původně vznikl. Vzhledem k tomu, že však v České republice takovýto nástroj není k dispozici, byli jsme nuceni použít metodu z amerického prostředí a přeložit ji do českého jazyka. Dle Harrise (nedat.) však Kvíz byl použit v mnoha zemích, byl přeložen do několika jazyků a dle autora je jeho použití relevantní i v jiných zemích než v USA. Je zřejmé, že Kvíz je velmi široce rozšířen, data organizace The Advocates for Self-Government (2018) ukazují, že v roce 2014 ho absolvovalo přes 21 milionů lidí.

10. 2. 1 Metoda Back-translation

Pro použití a překlad dotazníku The World's Smallest Political Quiz z anglického do českého jazyka bylo třeba získat svolení autorů. Souhlas k obojímu jsme získali. Poté byl proveden překlad do českého jazyka pomocí tzv. Back-translation. Tento systém překlada nyní představíme. Metoda Back-translation je „systém překládání psychologické škály z jazyka A do jazyka B a poté znovu zpět do jazyka A pro ujištění o ekvivalenci“ (Coolican, 2014, 245). Coolican dodává, že pokud je smysl textu stále takový, jako byl původně, můžeme říci, že je škála přesně přeložena.

Nejprve autorka spolu s odbornými překladateli přeložili text dotazníku do češtiny. Jednalo se o vysokoškolsky vzdělanou tlumočnici anglického jazyka z Katedry anglistiky a amerikanistiky Univerzity Palackého v Olomouci, dále studentku navazujícího magisterského programu v oboru Anglická filologie na Katedře anglistiky a amerikanistiky UPOL, která absolvovala i uznávané jazykové zkoušky CAE. Třetí osoba, která se na překladu podílela má angličtinu na velmi vysoké úrovni plus má rozsáhlé znalosti týkající se problematiky výzkumu, které jsou také důležité pro co nejrelevantnější překlad. Všechny čtyři nezávislé překlady byly poté autorkou analyzovány a byl z nich vytvořen jeden nejvhodnější překlad v českém jazyce. Ten byl následně odeslán do profesionální překladatelské firmy České překlady, které byl zadán překlad zpět do anglického jazyka. Poté, co jsme obdrželi překlad, byl porovnáván s původním dotazníkem. Na porovnávání a vytvoření finální podoby v českém jazyce se podílely opět zmíněné čtyři osoby, které svými znalostmi jazyka i dané problematiky pomohli k co nejvyššímu konečnému překladu dotazníku.

10. 2. 2 Ověření překlada dotazníku

Jelikož jsme tedy originální dotazník v anglickém jazyce přeložili do jazyka českého, bylo třeba překlad ověřit. Přeložený dotazník jsme podrobili statistické analýze v programu Statistica. Zjišťovali jsme jeho vnitřní reliabilitu. Ukázalo se, že vnitřní reliabilita položek týkajících se ekonomické svobody je $\alpha = 0,52$. Položky týkající se osobní svobody $\alpha = 0,28$. Celkově položky dosahují $\alpha = 0,48$. Tyto hodnoty vychází nižší než u původní verze dotazníku, kdy jsme zjistili reliabilitu ekonomických položek $\alpha = 0,87$, osobních $\alpha = 0,81$ a reliabilita celkového testu byla $\alpha = 0,88$. Na základě těchto výsledků je třeba konstatovat, že vnitřní reliabilita nástroje nevyhází optimálně a je tedy třeba diskutovat limity překlada dotazníku, viz dále.

Pro srozumitelnost následujícího rozboru zde dotazník nejprve předkládáme. Do češtiny přeložený dotazník The World's Smallest Political Quiz, z originálu (The Advocates for Self-Government, 2018), uvádíme v tištěné verzi diplomové práce. V elektronické verzi uvádíme originální znění, které je veřejně dostupné na internetu.

Personal Issues

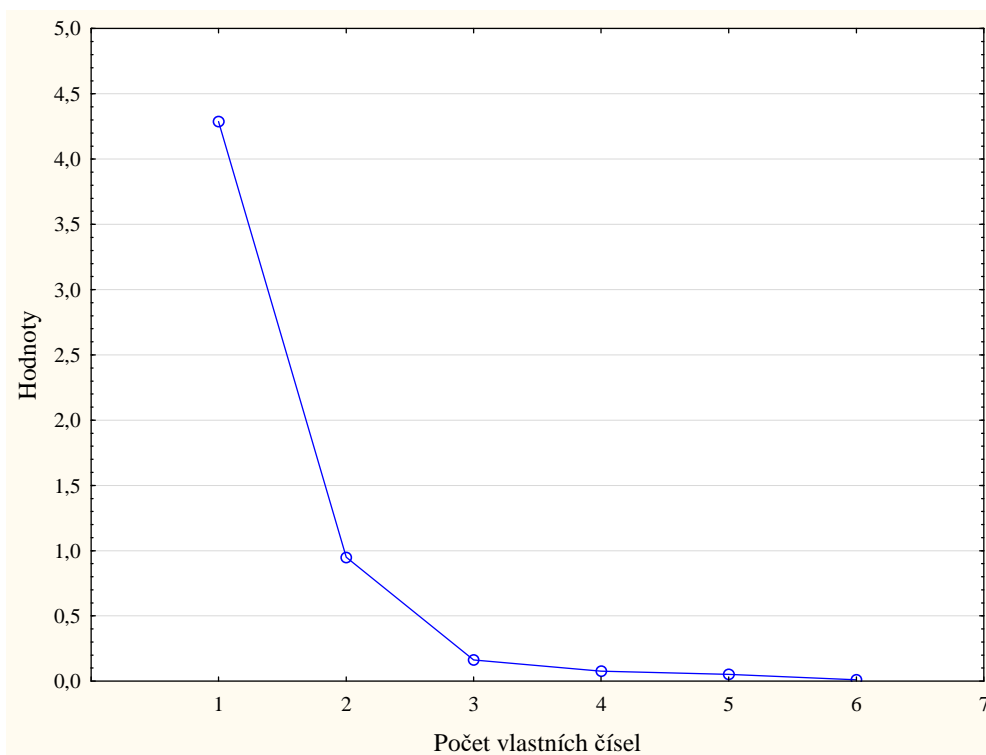
1. Government should not censor speech, press, media, or internet.
2. Military service should be voluntary. There should be no draft.
3. There should be no laws regarding sex for consenting adults.
4. Repeal laws prohibiting adult possession and use of drugs.
5. There should be no National ID card.

Economic Issues

6. End "corporate welfare." No government handouts to business.
7. End government barriers to international free trade.
8. Let people control their own retirement; privatize Social Security.
9. Replace government welfare with private charity.
10. Cut taxes and government spending by 50 % or more.

Za účelem detailní analýzy položek jsme také provedli výpočet faktorové analýzy pomocí programu Statistica. Nejprve představujeme výsledky původního amerického dotazníku. Vzhledem k tomu, že data jsou ordinální povahy, jsme nejprve provedli výpočet Spearmanovy korelace. Získali jsme korelační matici, se kterou jsme dále pracovali. Poté jsme provedli výpočet faktorové analýzy. Je možné používat i tzv. metodu hlavních komponent, za první volbu v psychologickém výzkumu však považujeme faktorovou analýzu, konkrétně metodu hlavní osy, s rotací Varimax normalizovaný, což také k analýze používáme.

Jelikož je dotazník rozdělen na dvě hlavní oblasti, „osobní“ a „ekonomickou“, předvídali jsme existenci dvou faktorů. Tento předpoklad byl také potvrzen. Z grafu č. 1 lze vyčíst, že jsme extrahovali dva faktory.

Graf č. 1 – Sutinový graf – původní dotazník

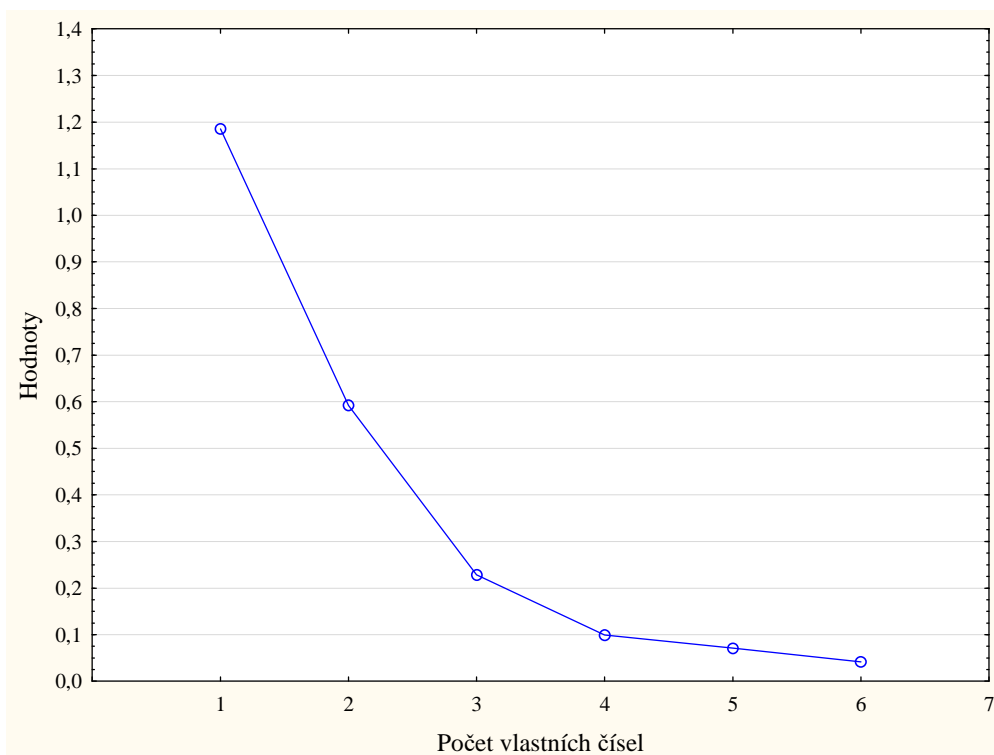
Poté jsme faktorové zátěže získané v programu Statistica vložili pro přehlednost do programu Excel. Z výsledků jsme určili, že pomocí faktorové analýzy byly izolovány 2 faktory, které dokáží vysvětlit 52 % variability v položkách dotazníku. Faktor 1 vysvětluje 28 %, faktor 2 vysvětluje 25 %. V tabulce č. 5 na následující straně vidíme korelace jednotlivých položek s oběma faktory. Prvních pět položek dotazníku (otázka č. 1 až otázka č. 5) jsou otázky zaměřené na „osobní“ témata a jak vidíme, korelují významněji s faktorem 2. Otázky č. 6 až 10 se týkají ekonomických témat a více korelují s faktorem 1. Faktor 1 nazveme tedy „ekonomický“ a faktor 2 „osobní“.

Dle autorů originálního dotazníku je tedy prvních pět otázek zaměřeno na osobní témata a zbylých pět na ekonomická témata. Po analýze jednotlivých položek dotazníku považujeme toto dělení za relevantní.

	Faktorové zátěže	
	Ekonomický faktor	Osobní faktor
Otázka č. 1	0,27	0,64
Otázka č. 2	0,20	0,62
Otázka č. 3	0,19	0,75
Otázka č. 4	0,22	0,68
Otázka č. 5	0,31	0,48
Otázka č. 6	0,54	0,35
Otázka č. 7	0,56	0,37
Otázka č. 8	0,76	0,23
Otázka č. 9	0,83	0,19
Otázka č. 10	0,78	0,25
Výklad rozptylu	2,78	2,46
Procento celkového rozptylu	28 %	25 %

Tabulka č. 5 – Faktorové zátěže – původní dotazník

Po získání dat pomocí námi přeloženého dotazníku jsme provedli opět výpočet faktorové analýzy pomocí programu Statistica. Nejprve jsme vypočítali Spearmanovu korelační matici, poté jsme opět použili metodu hlavní osy, s rotací Varimax normalizovaný. Na základě přiloženého grafu č. 2 můžeme opět usuzovat spíše na přítomnost dvou faktorů. Pomocí faktorové analýzy tedy byly izolovány dva faktory, které dokáží vysvětlit 17 % variability v položkách dotazníku. Faktor 1 vysvětluje 11 %, faktor 2 vysvětluje 6 %, viz tabulka č. 6 na následující straně.

Graf č. 2 – Sutinový graf – přeložený dotazník

	Faktorové zátěže	
	Ekonomický faktor	Osobní faktor
Otázka č. 1	0,25	0,21
Otázka č. 2	-0,02	0,14
Otázka č. 3	-0,01	0,36
Otázka č. 4	0,04	0,55
Otázka č. 5	0,07	0,20
Otázka č. 6	0,30	0,06
Otázka č. 7	0,29	0,32
Otázka č. 8	0,45	0,05
Otázka č. 9	0,50	-0,05
Otázka č. 10	0,66	-0,02
Výklad rozptylu	1,13	0,65
Procento celkového rozptylu	11 %	6 %

Tabulka č. 6 – Faktorové zátěže – přeložený dotazník

Když se podíváme blíže na faktorové zátěže v tabulce č. 6, vidíme korelace jednotlivých položek s oběma faktory. Otázky č. 6 až 10, které se týkají ekonomických témat, relativně korelují s „ekonomickým“ faktorem. Nyní toto analyzujeme detailněji.

Otázky č. 8, 9 a 10, které s tímto „ekonomickým“ faktorem korelují nejsilněji, bychom mohli pojmenovat jako „protiklad sociálního státu“. Otázky č. 6 a 7 bychom mohli nazvat „volná ekonomika“. Je třeba upozornit, že otázka č. 7 koreluje i s faktorem „osobním“.

Co se týče otázky č. 1 je zaměřena na cenzuru projevu, médií či internetu. Vidíme její korelaci s oběma faktory, jak „osobním“, tak „ekonomickým“.

Prvních pět položek dotazníku (otázky č. 1 až 5) jsou otázky zaměřené na „osobní“ témata. „Osobní“ faktor v našem přeloženém dotazníku však není vnitřně konzistentní, některé položky s ním silněji nekorelují. Otázky č. 3 a 4, které nejsilněji korelují s „osobním“ faktorem 2, se konkrétně týkají dobrovolných sexuálních aktivit plnoletých a dobrovolného užívání drog plnoletých. Tyto dvě otázky bychom opravdu mohli nazvat „osobní svobodou jedince“. Otázky č. 2 a 5 s „osobním“ faktorem korelují pouze slabě. Tyto dvě otázky se týkají dobrovolné vojenské služby a neexistence občanského průkazu. Dle našeho názoru tyto dvě položky mají společnou „volnost jedince ve státě“. Ukazuje se, že tyto dvě otázky zřejmě nejsou pro české prostředí příliš vhodné. Detailněji toto rozebíráme v kapitole Diskuze.

„Ekonomický“ faktor tedy je tedy relativně soudržný, „osobní“ faktor není konzistentní. Ve výsledku by tedy spíše bylo vhodnější usuzovat na jednofaktorový model vysvětlující 11 % variability. Toto řešení by vypadalo takto, viz tabulka č. 7. Opět vidíme korelaci otázek č. 6 až 10 s ekonomickým faktorem, plus otázku č. 1.

	Faktorové zátěže
	Ekonomický faktor
Otázka č. 1	-0,30
Otázka č. 2	-0,03
Otázka č. 3	-0,08
Otázka č. 4	-0,16
Otázka č. 5	-0,13
Otázka č. 6	-0,32
Otázka č. 7	-0,36
Otázka č. 8	-0,45
Otázka č. 9	-0,45
Otázka č. 10	-0,60
Výklad rozptylu	1,13
Procento celkového rozptylu	11 %

Tabulka č. 7 – Faktorové zátěže 2 – přeložený dotazník

Ukázalo se, že nástroj po překladu do českého jazyka nemá vnitřní konzistenci, neobsahuje dva faktory jako původní Kvíz. Není tedy zcela vhodným pro zkoumání na české populaci. I přes značné nedostatky se domníváme, že bylo velmi důležité se o překlad pokusit, jelikož k dispozici nebyl vhodnější nástroj, který by byl našemu kulturnímu prostředí bližší. Vnímání svobody lidmi v demokratickém státě se jeví jako aktuální a podstatné téma současnosti, proto jsme se pokusili alespoň takto, a se značnými limity, danou problematiku zkoumat. Důvody nedostatků nástroje diskutujeme podrobněji dále, obecně však hlavní problém vnímáme v přenosu americké metody na českou populaci. Dotazník byl vytvořen pro americkou populaci, jeho přenos do jiného kulturního prostředí se ukázal jako ne zcela vhodný. Přestože, jak již bylo naznačeno výše, autor popisu původního Kvízu, Harris (nedat.) uvádí, že Kvíz je relevantním nástrojem pro použití i v jiných zemích než v USA. Dle něj byl Kvíz přeložen do několika jazyků a je velmi široce rozšířen. Detailněji limity studie rozebíráme v kapitole Diskuze.

10. 3 Nestrukturované interview

Poslední výzkumnou metodou, kterou používáme ke sběru dat je nestrukturované interview. Konkrétně ho využíváme za účelem získání výpovědí od studentů vysokých škol na téma, ve kterých oblastech, i potenciálních, vnímají zasahování státu do jejich svobod. Respondenti byli upozorněni, že se samozřejmě může jednat i o regulace dle jejich názoru pozitivní. Miovský (2006) interview označuje za obtížnou, avšak velmi výhodnou metodu k získávání kvalitativních dat. Interview, které autor dává vždy do souvislosti s pozorováním, definuje jako „*takový rozhovor, který je moderovaný a prováděný s určitým cílem a účelem výzkumné studie*“ (Miovský, 2006, 156). Ferjenčík (2000) rozhovor také vnímá jako vysoce vhodnou metodu, pokud se chceme dozvědět názory, postoje či přání lidí.

Autoři dělí interview na strukturované, polostrukturované a nestrukturované. Dále se budeme blíže zabývat nestrukturovaným interview. Při vedení nestrukturovaného interview má výzkumník jasnou představu o tom, čeho chce dosáhnout, nemá však dopředu přesně promyšlený průběh rozhovoru. Může tak poté improvizovat a interview maximálně přizpůsobovat podle situace a dotazovaného (Miovský, 2006). Ferjenčík (2000) shrnuje, že tento typ interview je volný, tazatel má připravené téma, kterým se chce zabývat, ale nemá jasně daný seznam otázek, které bude pokládat. Autor uvádí příklad využití tohoto typu vedení rozhovoru dobře korespondující s výzkumem, který prováděla autorka diplomové práce. Výzkumník se např. může zabývat názory lidí na politické poměry v zemi. Pokud

použije tento typ interview, poprosí respondenta, aby mu svými slovy popsal současnou politickou situaci a sdělil jeho názor na ni.

Autorka diplomové práce využívá metodu rozhovoru k doplnění Kvízu The World's Smallest Political Quiz. Uvědomujeme si, že tento politický Kvíz byl vytvořen na americké populaci, proto se pokoušíme o jeho doplnění o aktuální témata z českého prostředí, kterými se zabývají současní studenti. O tvorbě několika otázek přidaných k přeloženému Kvízu hovoříme v následující kapitole.

10. 3. 1 Tvorba vlastních otázek

Za účelem získání aktuálních informací autorka provedla jakousi první sondu do zkoumané problematiky. Během dvou měsíců minulého roku se průběžně dotazovala 25 respondentů z řad vysokoškolských studentů. Interview trvala v rozpětí 15 až 20 minut. Byla prováděna v různých přirozených prostředích, některá i přes sociální síť (Facebook). Celkově byly ve výsledku získány odpovědi od 21 respondentů. Poté byla provedena transkripce (přepis) rozhovorů a následně analýza metodou kódování odpovědí. Kódování je dle Miovského (2006) způsob analýzy kvalitativních dat, kdy částem textu výzkumník přiřazuje klíčová slova. Pomocí těchto identifikovaných významových celků může poté s daty snadněji pracovat.

Poté jsme vybrali 5 témat, která respondenti zmiňovali nejčastěji a z nich jsme následně sestavili 5 otázek. Ty jsme formulovali opačně než položky v přeloženém Kvízu a tyto nové otázky jsme k němu přidali. Abychom ověřili vhodnost přidaných otázek, realizovali jsme pilotní studii. Na základě zpětné vazby získané z této pilotní studie byly ještě některé otázky mírně upraveny.

Nyní představíme konkrétní oblasti, které se často vyskytovaly ve výpovědích dotázaných studentů. Nejčastěji se objevovalo téma zákazu kouření v restauracích. O tomto sporném a stále poměrně aktuálním tématu jsme se zmínili již v teoretické části práce. Další velmi často zmiňovanou problematikou bylo zavedení EET (elektronické evidence tržeb). Tato dvě témata jsou příznačná pro roky 2016 a 2017, ve kterých byly tyto zákony v České republice diskutovány a poté zavedeny (Zákon č. 112/ 2016 Sb., o evidenci tržeb a Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek). Je vidět, že na tyto změny studenti reagovali. Dále více respondentů sdělovalo cenzuru médií či internetu a svobodu slova, což je téma, které je již obsaženo v původním Kvízu, který jsme přeložili do českého jazyka a pro účely výzkumu ho používáme. Studenti dále často zmiňovali

kontrolu lidí za účelem boje proti nebezpečí (např. terorismu). O tomto fenoménu jsme hovořili v teoretické části práce ve spojitosti s tzv. sekuritizací. Konkrétně respondenti uváděli kamery na ulicích, kontrolu telefonních dat, čipy v mobilech, policii či vojáky v ulicích a další. Nakonec jsme z těchto výpovědí vytvořili jeden trs, který jsme nazvali „preventivní opatření“ a jako konkrétní příklad jsme zvolili kamery ve veřejném prostoru. Finální podoba otázek je uvedena dále v této kapitole. Další, co respondenti uváděli, se týkalo toho, zda každý člověk smí nosit, co chce, i když by to mohl být třeba symbol nacistické ideologie, vyznávat náboženství, jaké chce či propagovat názor, jaký sám chce, i když třeba není v souladu se zákony demokratického státu aj. Tomuto tématu jsme se také věnovali v teoretické části práce. Již Mill (1907) hovořil o svobodě vyjadřování se i těch lidí, jejichž názory jsou zlé či dle nás nesprávné. Následně jsme toto shrnuli pod „používání symboliky totalitních režimů“, celé znění otázky viz dále. Poté se objevilo téma týkající se oblasti LGBT, které je dle našeho názoru již částečně obsaženo v původním dotazníku. Mezi posledními uveďme oblast ekologie, konkrétně regulace znečišťování životního prostředí. Toto téma jsme v teoretické části propojili s problematikou soukromého vlastnictví versus zájmů společnosti. Poté jsme to také zařadili do dotazníku. Jako poslední zmiňme ještě vybraná, častěji se vyskytující témata. Jsou jimi legalizace drog a daně, které již jsou zahrnuty v původním dotazníku. Dále státní byrokracie, domácí porody, potraty, eutanázie či otevírací doba obchodů o svátcích.

Zde je k náhledu finální podoba přidávaných otázek.

1. Státní či evropské regulace limitující znečišťování životního prostředí by měly existovat.
2. Preventivní opatření, jako jsou například kamery ve veřejném prostoru, by měla existovat.
3. Zákon o EET (Elektronické evidenci tržeb) by měl i nadále platit.
4. Používání symboliky totalitních režimů za účelem jejich propagace by mělo být trestné.
5. Zákon zakazující kouření v restauracích by měl i nadále platit.

Na základě statistického výpočtu byla zjištěna vnitřní reliabilita položek týkajících se „aktuální“ svobody $\alpha = 0,27$. Výsledek není optimální, což dále bereme v úvahu. Celkově byl výzkum proveden pomocí dotazníkového šetření za využití internetové stránky Google Formuláře. Oba zmíněné dotazníky (EPQ-R a přeložený Kvíz s přidávanými aktuálními otázkami) zde byly vloženy spolu s instrukcemi k vyplňování a průvodním dopisem, o kterém pojednáváme v kapitole o etice. Respondenti byli také požádáni, aby uvedli některé své demografické údaje, konkrétně pohlaví, věk, fakultu Univerzity Palackého, na které studují, dále typ a formu jejich studia, ročník a velikost místa trvalého bydliště.

11. Etika výzkumu

Sběr dat pro účely výzkumu byl realizován pomocí dotazníkového šetření. Dotazník byl distribuován na internetu, jehož součástí byl i průvodní dopis obsahující důležité informace o výzkumu, jeho realizátorech a etické stránce. Konkrétně v něm tedy byla představena autorka práce Bc. Barbora Licková a obor jejího studia, dále účel výzkumu, tedy realizace magisterské diplomové práce. Dopis také obsahoval nepostradatelnou větu o tom, že účast respondentů ve výzkumu je dobrovolná a získaná data jsou zcela anonymní. Dále ujištění, že se všemi informacemi bude nakládáno důvěrně a budou použity pouze pro účely daného výzkumu. Všechny tyto deklaráce byly dodrženy. Bylo také upozorněno na to, že dotazníky neobsahují žádné správné či nesprávné odpovědi, a že je zcela na respondentech, jaké odpovědi zvolí. Účastníci mohli svou účast na výzkumu kdykoliv ukončit. Na konci dotazníku měli respondenti možnost uvést svou e-mailovou adresu, v případě jejich zájmu o zaslání výsledků. E-mailové adresy byly od ostatních dat ihned odděleny.

Před zahájením zmíněných interview byli respondenti také informováni o účelu dotazování, jejich dobrovolnosti a anonymitě. Domníváme se, že postup získávání dat byl zcela v souladu s příslušnými etickými normami pro tento typ výzkumu. Všem respondentům bylo nad 18 let a mohli se zcela dobrovolně rozhodnout o účasti ve výzkumu. Sesbíraná data od nich byla anonymní, obsahovala pouze neidentifikovatelné informace typu demografických údajů. S daty bylo nakládáno v souladu se zákonnými normami.

V souladu s platnými etickými normami byl získán také souhlas autorů dotazníku The World's Smallest Political Quiz k jeho použití a překladu.

12. Analýza dat a prezentace výsledků

Jak již bylo v úvodu výzkumné části naznačeno, výzkumným cílem je prozkoumat, zda existuje souvislost vybraných osobnostních rysů a zaměření studia s vnímáním svobody u studentů, a pokud ano, jaká je tato souvislost. K analýze dat byla zvolena lineární regrese, statistické zpracování bylo provedeno v programu Statistica. Před použitím lineární regrese bylo třeba ověřit, zda jsou splněny podmínky jejího použití.

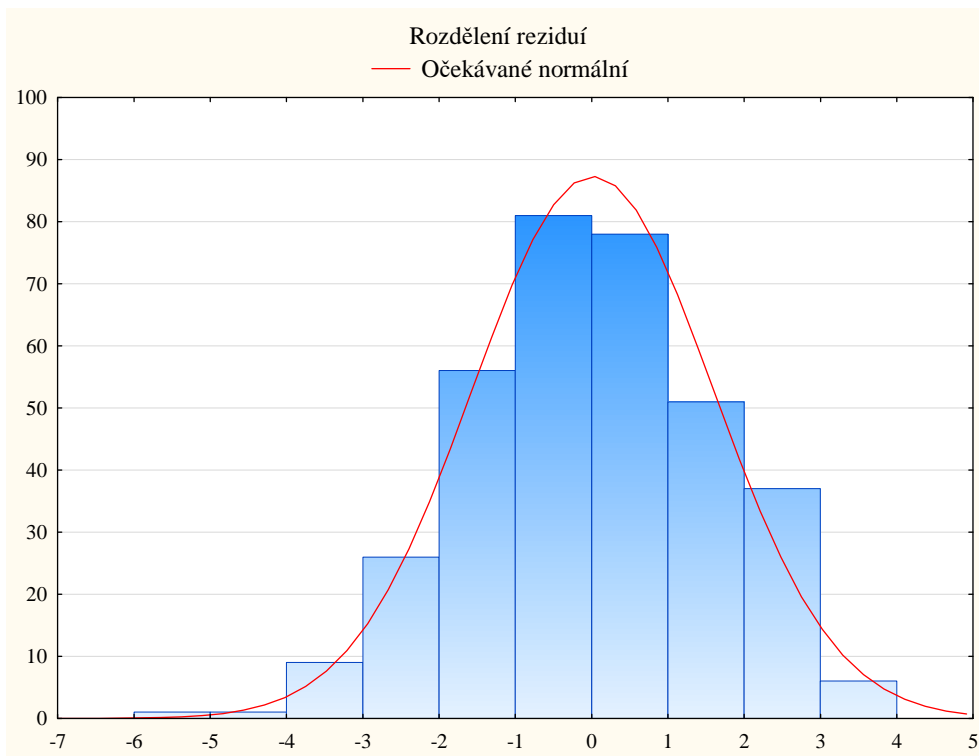
12. 1 Ověření podmínek použití lineární regrese

Ve výzkumu pracujeme se třemi závisle proměnnými, osobní svobodou, ekonomickou svobodou a „aktuální“ svobodou. Všechny tři závisle proměnné jsou měřeny na metrické úrovni. Nezávisle proměnné jsou metrické, v případě, že se jedná o nominální proměnné, převádíme je na indikátorové proměnné. Jednotlivá měření jsou nezávislá, každý respondent vyplňoval dotazník pouze jednou. Všechna měření jsou stejně přesná, jelikož je zjišťujeme stejnými měřicími nástroji, dotazníky. Nepředpokládáme kolinearitu regresorů. Počet pozorování v našem výzkumu je poměrně velký ($N = 346$). Dále se budeme věnovat podmínkám, které musí být splněny a je třeba je ověřit statisticky.

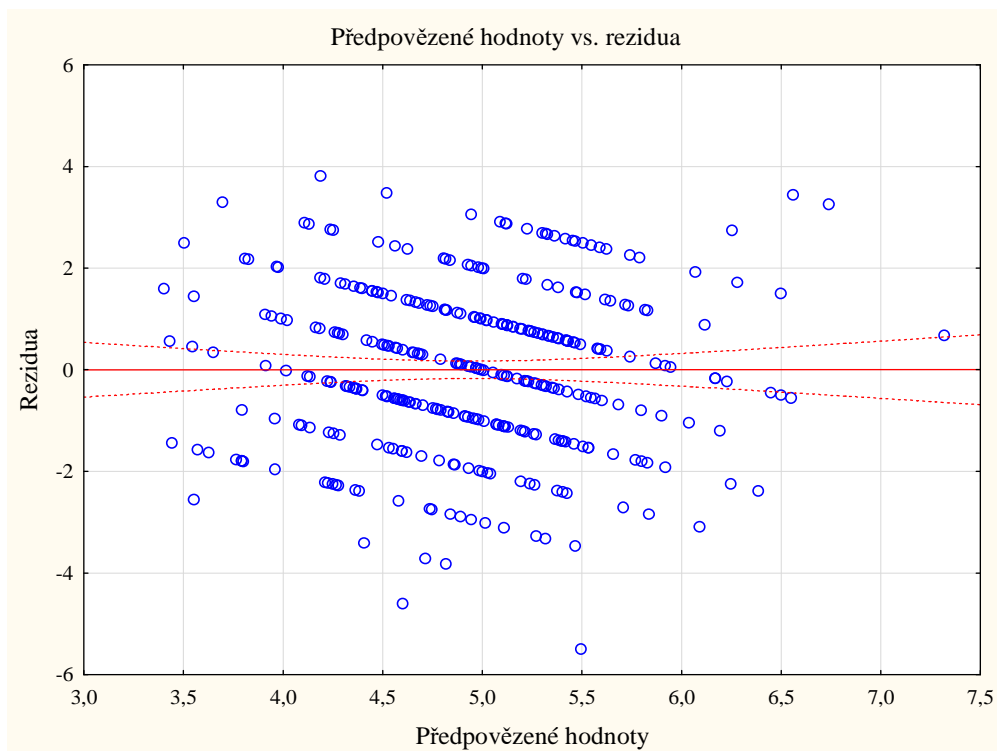
1) Ověření podmínek u závisle proměnné „osobní svoboda“

U této závisle proměnné bylo nejprve zjišťováno, zda je splněno normální rozdělení reziduí. Tato podmínka byla splněna. Můžeme tak usuzovat dle histogramu v grafu č. 3 získaném v programu Statistica, který je prezentován na následující straně.

Dále bylo třeba ověřit, zda data vykazují homoskedasticitu. Z grafu č. 4 lze vyčíst, že tato podmínka také byla splněna. Viz následující strana.

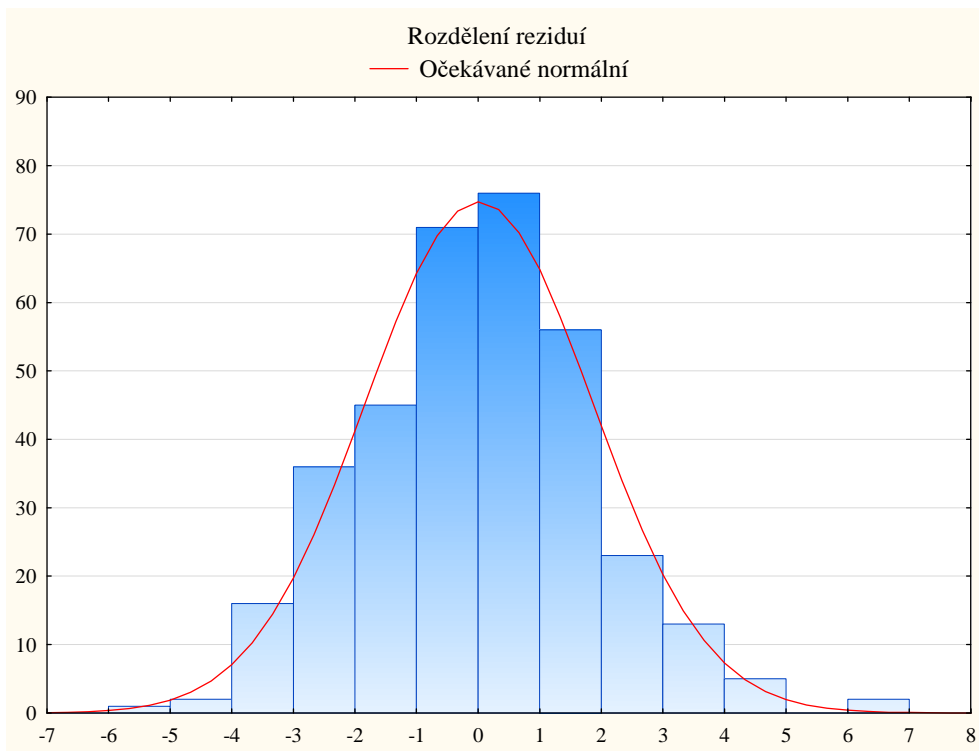
Graf č. 3 – Histogram reziduí – „osobní svoboda“

Graf č. 4 – Homoskedasticita – „osobní svoboda“

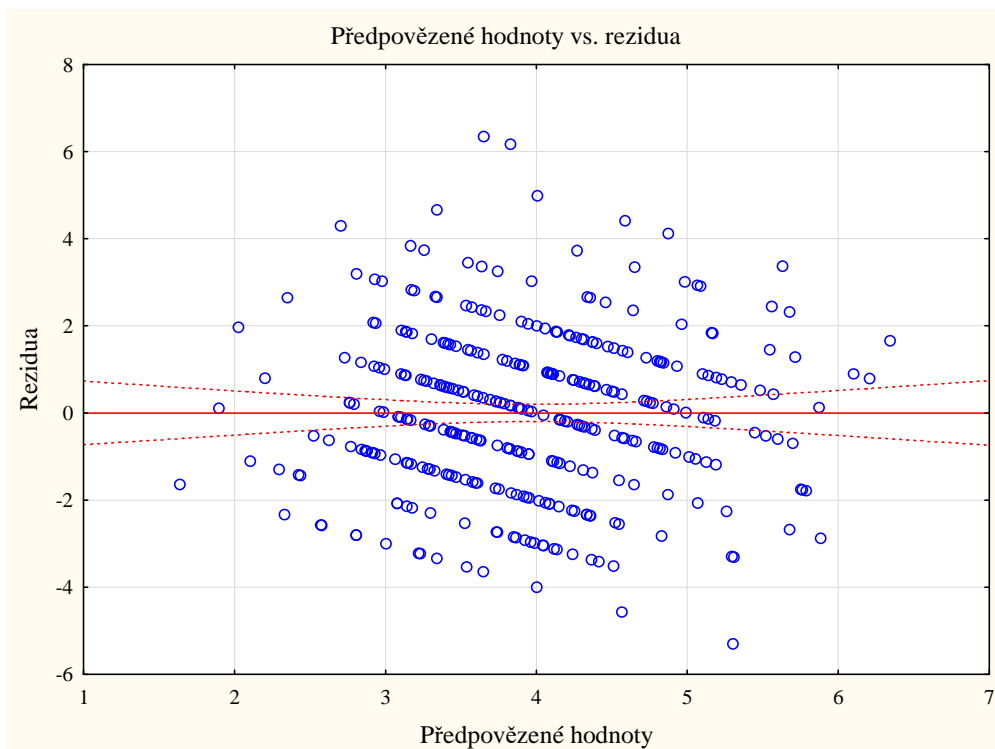
2) Ověření podmínek u závisle proměnné „ekonomická svoboda“

U této závisle proměnné bylo také splněno normální rozdělení reziduí, viz graf č. 5.

Graf č. 5 – Histogram reziduí – „ekonomická svoboda“

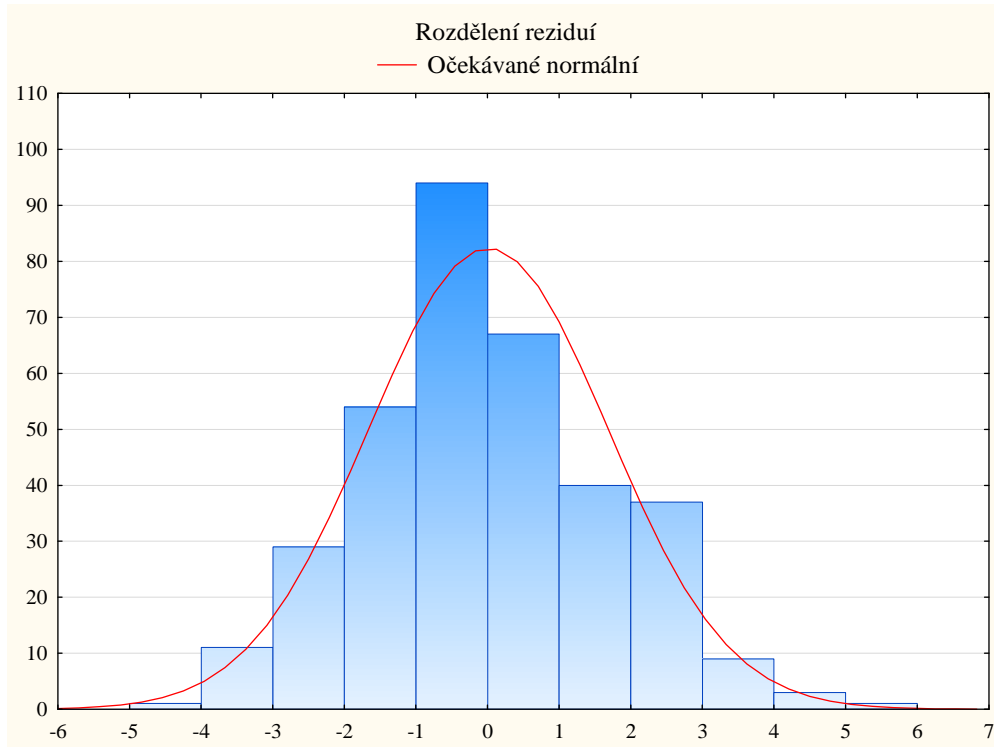
Data vykazují homoskedasticitu, viz graf č. 6. Tato podmínka byla také splněna.

Graf č. 6 – Homoskedasticita – „ekonomická svoboda“

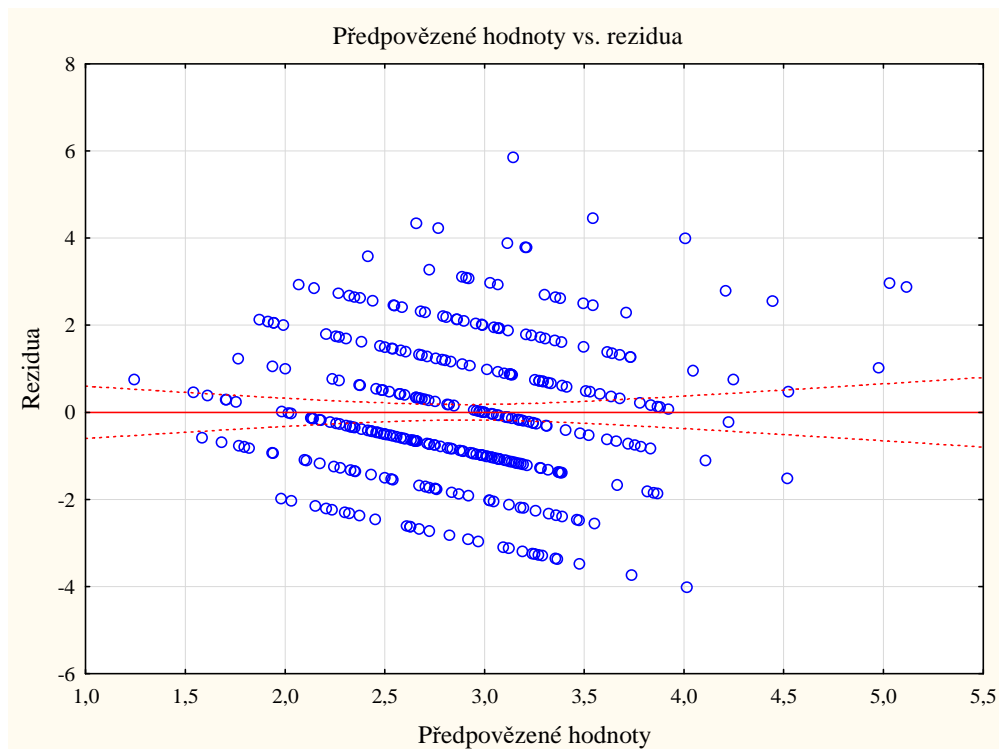
3) Ověření podmínek u závisle proměnné „aktuální svoboda“

U této závisle proměnné histogram nejeví tak ideální rozdělení reziduí jako u dvou předchozích, přesto lze tvrdit, že podmínka je splněna (graf č. 7).

Graf č. 7 – Histogram reziduí – „aktuální svoboda“

Dále jsme ověřovali, zda data vykazují homoskedasticitu. Opět výsledek lze považovat za relativně uspokojivý (viz graf č. 8 na následující straně).

Graf č. 8 – Homoskedasticita – „aktuální svoboda“

Můžeme tedy konstatovat, že naše data splňují podmínky pro použití lineární regrese.

12. 2 Ověřování hypotéz

V této kapitole se věnujeme ověřování hypotéz na základě výpočtů získaných pomocí lineární regrese. Statistické výpočty provádíme v programu Statistica. Nejprve představíme výsledky, poté postupně odpovíme na postulované hypotézy. Vzhledem k nízké reliabilitě překladu dotazníku měřícího osobní a ekonomickou svobodu, i části měřící „aktuální“ svobodu, je třeba počítat s limity výsledků. K výsledkům je nutno přistupovat s opatrností a na jejich základě nelze vyvozovat jasné závěry.

1) Osobní svoboda

Jako první se zaměříme na závisle proměnnou – osobní svobodu. Hodnoty lineární regrese indikují, že nezávisle proměnné v našem modelu vysvětlují téměř 14 % variability osobní svobody ($R^2 = 0,14$), a to na hladině významnosti, $p < 0,001$. Dále předkládáme výsledky v tabulce č. 8, pokud jsou na hladině statistické významnosti (p-hodnota), jsou označeny tučně. Pod tabulkou výsledky rozepisujeme slovně.

N = 346	Osobní svoboda					
	b*	Sm. chyba z b*	b	Sm. chyba z b	t (327)	p-hodnota
Pohlaví	0,11	0,06	0,42	0,21	2,01	0,04
Filozofická fakulta	0,14	0,06	0,52	0,22	2,31	0,02
Přírodovědecká fakulta	0,03	0,06	0,12	0,24	0,49	0,62
Věk	0,18	0,08	0,11	0,05	2,30	0,02
Do 5 000 obyvatel	-0,13	0,07	-0,48	0,27	-1,77	0,08
5 001 - 20 000 obyvatel	-0,09	0,07	-0,38	0,30	-1,30	0,19
20 001 - 100 000 obyvatel	-0,07	0,07	-0,28	0,28	-1,00	0,32
1. ročník	0,13	0,13	0,54	0,56	0,95	0,34
2. ročník	0,26	0,13	1,14	0,55	2,07	0,04
3. ročník	0,18	0,11	0,84	0,54	1,56	0,12
4. ročník	0,08	0,11	0,40	0,51	0,79	0,43
5. ročník	0,17	0,11	0,70	0,47	1,50	0,14
Extraverze	0,00	0,06	0,00	0,02	0,02	0,98
Neuroticismus	-0,03	0,06	-0,02	0,03	-0,52	0,60
Psychoticismus	0,08	0,06	0,08	0,06	1,43	0,15
Lži škála	-0,06	0,05	-0,05	0,04	-1,14	0,25
Ekonomická svoboda	0,19	0,06	0,16	0,05	3,53	< 0,001
"Aktuální" svoboda	0,03	0,05	0,03	0,05	0,64	0,52

Tabulka č. 8 – Lineární regrese – „osobní svoboda“

Statistická analýza nepotvrdila signifikantní souvislost mezi osobní svobodou a ani jednou z osobnostních dimenzí (extraverze, neuroticismus, psychoticismus). Byl ovšem zjištěn významný rozdíl ve vnímání osobní svobody mezi studenty Filozofické (FF) a Právnické (PF) fakulty. Ukazuje se, že průměrný student FF má o 0,52 bodu více než průměrný student PF. Dále bylo zjištěno, že co se týče věku, osobní svoboda s každým rokem navíc stoupá o 0,11 bodu. Rozdíl byl zjištěn i mezi muži a ženami, dle výsledků má průměrná žena o 0,42 bodu méně než průměrný muž. Ukázalo se také, že osobní svoboda souvisí s ekonomickou, s každým bodem navíc v ekonomické svobodě stoupá počet bodů osobní svobody o 0,16. Zjištěno také bylo, že pokud je respondent studentem druhého ročníku VŠ, má v průměru o 1,14 bodů více než student 6. ročníku (6. ročník odpovídá v našem přepisu doktorskému studiu). Veškeré tyto získané výsledky musíme brát s rezervou, jelikož nástroj, kterým měříme osobní svobodu není reliabilní.

2) Ekonomická svoboda

Výsledky statistické analýzy ukazují, že nezávisle proměnné v našem modelu vysvětlují přibližně 17 % variability ekonomické svobody ($R^2 = 0,17$), na hladině významnosti, $p < 0,001$.

	Ekonomická svoboda					
	b*	Sm. chyba z b*	b	Sm. chyba z b	t (327)	p-hodnota
N = 346						
Pohlaví	-0,03	0,06	-0,15	0,25	-0,60	0,55
Filozofická fakulta	0,08	0,06	0,32	0,26	1,23	0,22
Přírodovědecká fakulta	0,28	0,06	1,25	0,27	4,71	< 0,001
Věk	-0,03	0,08	-0,02	0,06	-0,40	0,69
Do 5 000 obyvatel	0,11	0,07	0,49	0,32	1,55	0,12
5 001 - 20 000 obyvatel	0,17	0,07	0,83	0,34	2,44	0,02
20 001 - 100 000 obyvatel	0,16	0,07	0,76	0,33	2,31	0,02
1. ročník	0,14	0,13	0,70	0,65	1,08	0,28
2. ročník	-0,01	0,12	-0,05	0,64	-0,08	0,93
3. ročník	0,07	0,11	0,41	0,63	0,66	0,51
4. ročník	0,08	0,10	0,44	0,59	0,75	0,45
5. ročník	0,02	0,11	0,09	0,54	0,17	0,86
Extraverze	-0,01	0,06	-0,01	0,03	-0,22	0,82
Neuroticismus	-0,05	0,06	-0,03	0,04	-0,83	0,41
Psychoticismus	0,05	0,06	0,06	0,07	0,93	0,35
Lži škála	0,02	0,05	0,02	0,05	0,34	0,74
Osobní svoboda	0,19	0,05	0,22	0,06	3,53	< 0,001
"Aktuální" Svoboda	0,09	0,05	0,10	0,06	1,65	0,10

Tabulka č. 9 – Lineární regrese – „ekonomická svoboda“

Z výsledků vyplývá, že nebyl nalezen signifikantní vztah mezi osobnostními charakteristikami a ekonomickou svobodou. Byl zjištěn rozdíl ve vnímání ekonomické svobody mezi studenty Přírodovědecké (PřF) a Právnické fakulty, tedy že průměrný student PřF má o 1,25 bodů více než průměrný student PF. Z další analýzy, viz tabulka č. 10, se ukázal ještě jeden signifikantní výsledek, a to, že v oblasti ekonomické svobody má průměrný student FF o 0,93 bodu méně než student PřF.

	Ekonomická svoboda					
	b*	Sm. chyba z b*	b	Sm. chyba z b	t (327)	p-hodnota
N = 346						
Filozofická fakulta	-0,22	0,06	-0,93	0,26	-3,58	< 0,001
Právnická fakulta	-0,29	0,06	-1,25	0,27	-4,71	< 0,001

Tabulka č. 10 – Lineární regrese – „ekonomická svoboda“

Reliabilita pro výzkum aspektu „ekonomická svoboda“ se také ukázala jako nízká, což bude dále diskutováno v rámci limitů studie. Přesto dále popíšme, že signifikantně významné výsledky vychází také u velikosti místa bydliště respondentů. Ukázalo se, že průměrní respondenti žijící v druhém (5 001 – 20 000 obyvatel) a třetím (20 001 – 100 000 obyvatel) největším místě bydliště mají v průměru více bodů než respondenti žijící ve městě nad 100 001 obyvatel. Konkrétně lidé v bydlišti o velikosti 5 001 – 20 000 obyvatel o 0,83 bodu víc a bydliště s velikostí 20 001 – 100 000 obyvatel o 0,76 víc. I zde se ukázalo, že osobní a ekonomická svoboda spolu souvisí. S každým bodem navíc v osobní svobodě stoupá počet bodů v ekonomické svobodě o 0,22.

3) „Aktuální“ svoboda

Vypočtením lineární regrese bylo zjištěno, že pomocí nezávisle proměnných v našem modelu lze vysvětlit přibližně 11 % variability „aktuální“ svobody ($R^2 = 0,11$) na hladině významnosti, $p < 0,01$.

N = 346	„Aktuální“ svoboda					
	b*	Sm. chyba z b*	b	Sm. chyba z b	t (327)	p-hodnota
Pohlaví	-0,02	0,06	-0,06	0,22	-0,27	0,78
Filozofická fakulta	-0,04	0,06	-0,17	0,24	-0,70	0,49
Přírodovědecká fakulta	-0,05	0,06	-0,20	0,25	-0,80	0,42
Věk	-0,03	0,08	-0,02	0,05	-0,42	0,68
Do 5 000 obyvatel	0,15	0,08	0,56	0,28	1,96	0,05
5 001 - 20 000 obyvatel	0,04	0,07	0,17	0,31	0,55	0,58
20 001 - 100 000 obyvatel	0,09	0,07	0,37	0,30	1,25	0,21
1. ročník	-0,01	0,14	-0,06	0,59	-0,10	0,92
2. ročník	-0,09	0,13	-0,42	0,58	-0,73	0,47
3. ročník	-0,07	0,11	-0,36	0,57	-0,64	0,53
4. ročník	-0,07	0,11	-0,37	0,53	-0,70	0,49
5. ročník	-0,01	0,12	-0,06	0,49	-0,12	0,91
Extraverze	-0,01	0,06	-0,01	0,03	-0,25	0,80
Neuroticismus	-0,14	0,06	-0,08	0,03	-2,43	0,02
Psychoticismus	0,21	0,06	0,23	0,06	3,75	< 0,001
Lži škála	-0,05	0,05	-0,04	0,05	-0,98	0,33
Osobní svoboda	0,04	0,06	0,04	0,06	0,64	0,52
Ekonomická svoboda	0,09	0,06	0,08	0,05	1,65	0,10

Tabulka č. 11 – Lineární regrese – „aktuální svoboda“

Na základě statistické analýzy byl zjištěn signifikantní vztah mezi „aktuální“ svobodou a osobnostními dimenzemi neuroticismus a psychoticismus. S každým bodem neuroticismu navíc „aktuální“ svoboda klesá o 0,08 bodu. Dále bylo zjištěno, že s každým bodem psychoticismu navíc „aktuální“ svoboda stoupá o 0,23 bodu. Co se týče ostatních nezávisle proměnných, nebyl zjištěn signifikantně významný vztah. Reliabilita pro výzkum aspektu „aktuální svoboda“ se také ukázala jako nízká.

12. 3 Vyjádření k hypotézám

H1: U studentů vybraných fakult UPOL neuroticismus signifikantně negativně koreluje s mírou požadované osobní svobody.

Tuto hypotézu zamítáme.

H2: U studentů vybraných fakult UPOL neuroticismus signifikantně negativně koreluje s mírou požadované ekonomické svobody.

Tuto hypotézu zamítáme.

H3: U studentů vybraných fakult UPOL neuroticismus signifikantně negativně koreluje s mírou požadované „aktuální“ svobody.

Tuto hypotézu přijímáme.

H4: U studentů vybraných fakult UPOL extraverze signifikantně pozitivně koreluje s mírou požadované osobní svobody.

Tuto hypotézu zamítáme.

H5: U studentů vybraných fakult UPOL extraverze signifikantně pozitivně koreluje s mírou požadované „aktuální“ svobody.

Tuto hypotézu zamítáme.

H6: U studentů vybraných fakult UPOL psychoticismus signifikantně pozitivně koreluje s mírou požadované osobní svobody.

Tuto hypotézu zamítáme.

H7: U studentů vybraných fakult UPOL psychoticismus signifikantně pozitivně koreluje s mírou požadované ekonomické svobody.

Tuto hypotézu zamítáme.

H8: U studentů vybraných fakult UPOL psychoticismus signifikantně pozitivně koreluje s mírou požadované „aktuální“ svobody.

Tuto hypotézu přijímáme.

H9: Studenti Filozofické fakulty požadují signifikantně vyšší míru osobní svobody než studenti z Přírodovědecké fakulty.

Tuto hypotézu zamítáme.

H10: Studenti Filozofické fakulty požadují signifikantně vyšší míru osobní svobody než studenti z Právnické fakulty.

Tuto hypotézu přijímáme.

H11: Studenti Filozofické fakulty požadují signifikantně vyšší míru „aktuální“ svobody než studenti z Přírodovědecké fakulty.

Tuto hypotézu zamítáme.

H12: Studenti Filozofické fakulty požadují signifikantně vyšší míru „aktuální“ svobody než studenti z Právnické fakulty.

Tuto hypotézu zamítáme.

13. Diskuze

V této kapitole se nejprve zabýváme výsledky vycházejícími z naší statistické analýzy a porovnáváme je s doposud realizovanými výzkumy v této oblasti.

Výsledky našeho výzkumu jsou v souladu se zjištěními Hulové (2007), která prokázala vyšší míru liberalismu, což je hodnota úzce související se svobodou, u studentů humanitních oborů oproti zbytku zkoumané populace. Připomeňme, že liberalismus se dle Nolana (1971) pojí s touhou po vysoké míře osobní svobody jedince ve společnosti. V našem výzkumu se ukázalo, že studenti Filozofické fakulty UPOL požadují významně více právě oné osobní svobody než studenti Právnické fakulty. Požadují ji i více než studenti Přírodovědecké fakulty, to však nebylo zjištěno na hladině statistické významnosti. Dodejme, že humanitní obory jsou např. na Univerzitě Palackého studovány z velké části právě na Filozofické fakultě, proto usuzujeme na podobnost daných zjištění. Naše výsledky jsou také v souladu se zjištěními Rubinsteina (2005). Ten potvrdil, že studenti práva vykazují vyšší míru neuroticismu oproti studentům společenských i přírodovědných oborů a dále nižší otevřenost vůči nové zkušenosti oproti ostatním zaměřením studia. Tyto osobnostní rysy studentů práv dáváme na základě výzkumných zjištění (např. Carney et al., 2008; Fischer & Boer, 2015; Gerber et al., 2010; Iyer et al., 2012) do souvislosti s nižší touhou po svobodě.

Jako významný se prokázal také rozdíl mezi studenty filozofické a přírodovědecké fakulty také ve studii Schlesingerové (2010), a to v posuzování liberální hodnotové orientace. Studenti FF ji opět hodnotili výše.

Fakt, že si studenti humanitních oborů cení osobní svobody více než studenti oborů exaktních bylo nepřímo potvrzeno i výzkumem Plhákové a Reiterové (2010). Autorky zkoumaly vztah studijního zaměření a osobnostních vlastností. My jsme jejich zjištění dali na základě našich znalostí z teoretické rešerše do souvislosti s hodnotami liberalismu, či na druhé straně s konformitou. Z tohoto předpokládáme, že studenti humanitních oborů prosazují liberalismus a svobodu více než studenti oborů exaktních.

Co se týče ekonomické svobody, naše výsledky naznačují, že situace je spíše opačná. Ukázalo se, že průměrný student Přírodovědecké fakulty dosahuje významně více bodů v požadování ekonomické svobody než student Filozofické i Právnické fakulty. Toto je zajímavé a mohlo by nás to dovést k hodnotě, kterou je sycen „ekonomický faktor“ přeloženého dotazníku. Pomocí faktorové analýzy (viz výše) jsme zjistili, že ekonomická svoboda se nejvíce pojí s faktorem, který jsme nazvali „protiklad sociálního státu“. Pokud bychom se zde pokusili o interpretaci, mohli bychom se domnívat, že studenti Filozofické

fakulty, kde jsou mimo jiné obory jako psychologie, andragogika, kulturní antropologie či sociologie, pravděpodobně nebudou prosazovat to, co jsme nazvali jako „protiklad sociálního státu“. Mohli by být naopak spíše prosociálně zaměřeni. Oproti tomu studenti Přírodovědecké fakulty, kteří se ukázali jako méně liberální by „nesociální stát“ ve větší míře zastávat mohli. Souvislost studia na PřF a vyšší míry požadované ekonomické svobody považujeme za nové zjištění plynoucí z našeho výzkumu, které doposud nebylo zkoumáno. Nenalezli jsme k němu žádné adekvátní studie.

Co se týče souvislosti osobnostních rysů a názorů na osobní a ekonomickou svobodu, naše výsledky vychází v souladu se studií Carneyho et al. (2008). Ti používají termíny „konzervativci“ a „liberálové“, které my dle Nolanova pojetí dáváme do spojitosti s vysokou mírou ekonomické svobody (konzervatismus) či vysokou mírou osobní svobody (liberalismus). Autoři nenalezli vztah neuroticismu a extravertze s těmito ideologiemi. V našem výzkumu tento vztah také nebyl prokázán. Dále se naše výsledky shodují se zjištěními Mehrabiana (1996), který nenalezl signifikantní souvislost mezi politickou orientací, měřenou na škálách konzervatismus – liberalismus a libertarianismus – totalitarismus, a osobností jedince.

Zjistili jsme však vztah mezi vnímáním „aktuální“ svobody a některými osobnostními rysy. Za účelem zaktualizovat již existující dotazník jsme se ho rozhodli doplnit o témata z českého prostředí. Bylo zjištěno, že proměnná „aktuální“ svoboda signifikantně koreluje s neuroticismem a psychoticismem. Naše výsledky jsou v souladu s výzkumem Iyera et al. (2012), jejichž charakteristiky libertariánů, tedy jedinců požadujících vysokou míru svobody, velmi připomínaly rysy psychoticismu. V námi realizovaném výzkumu jsme zjistili, že s rostoucím psychoticismem se zvyšuje touha respondentů po „aktuální“ svobodě. Osoby vyznačující se vyšší houževnatostí či tvrdošijností budou tedy zřejmě výrazněji prosazovat své svobody a stát si za nimi.

Naše výsledky také odpovídají zjištěním Fischera a Boera (2015), kterým vyšla relativní souvislost mezi neuroticismem a hodnotami jako je bezpečí a konformita. Dále jsou v souladu se zjištěními Chasákové (2009), která prokázala negativní korelaci neuroticismu a sebeřízení a pozitivní vztah neuroticismu a hodnoty bezpečí u českých středoškolských studentů. V našem výzkumu byla nalezena negativní korelace mezi neuroticismem a touhou po „aktuální“ svobodě. Svoboda byla již ve vymezení hodnot v teoretické části práce považována za protikladnou hodnotu k bezpečí či konformitě. Lidé emocionálně labilnější by tedy mohli spíše než svobodu, přinášející nejistotu, požadovat vyšší konformitu

pojící se s bezpečím. Vzhledem k nízké reliabilitě a nepotvrzené validitě škály „aktuální“ svoboda zde však nelze činit jasné závěry či rozsáhlejší interpretace, viz dále.

Zmiňme ještě jednu studii zabývající se nepřímo vztahem emocionální stability (respektive neuroticismu) a svobody. Gerber et al. (2010) zjistili, že emocionálně stabilní člověk se ztotožňuje spíše s ekonomickým konzervatismem (zjednodušeně řečeno s ekonomickou svobodou). V souladu s tím předpokládají, že lidé se zvýšeným neuroticismem budou spíše požadovat sociální „záchranné sítě“. Na druhé straně však emocionální stabilitu autoři také dávají do mírného vztahu s konzervatismem v sociálních záležitostech, což v souladu s našimi výsledky nevychází.

V protikladu s našimi výsledky vychází také výzkum Furnhama (1984), který zjistil souvislost neuroticismu a nezávislosti. Nestabilní introverti si dle něj také cenili nejvíce svobody.

Je třeba říci, že oproti těmto zmíněným výzkumům či např. studii Swami et al. (2012), kteří zkoumali vztah osobnostních vlastností a postojů k lidským právům, jsme v našem výzkumu chtěli eliminovat možnost zkreslení výsledků respondenty, např. v tom směru, aby se jevíli jako více liberální aj. Netázali jsme se jich tudíž přímo na jejich postoje ke svobodě jako hodnotě. Pravděpodobné je, že kdybychom toto učinili, získali bychom zcela jiné výsledky. My se v našem realizovaném výzkumu na svobodu ve vztahu ke státu netázeme respondentů přímo, ale pomocí otázek na současná společenská témata. Předpokládáme přitom, že v odpovědích na ně se tyto jejich názory na svobodu projeví. Názory na svobodu poté dáváme do souvislosti s osobnostními rysy a dalšími proměnnými, abychom zjistili více o tomto vztahu. Abychom prozkoumali, kteří lidé chtějí, aby stát ovlivňoval jejich záležitosti, a kteří toto nechťejí.

V souladu s tvrzeními Nolana (1971) či Hayeka (2012) byl na základě naší statistické analýzy nalezen vztah mezi osobní a ekonomickou svobodou. Pokud lidé hodnotili výše osobní svobodu, požadovali i více ekonomické svobody a naopak. Zajímavé je i zjištění týkající se věku. Dle našich výsledků touha po osobní svobodě s věkem stoupá, připomeňme však, že věk studentů v našem výzkumném souboru je až na výjimky spíše homogenní. Bylo by však jistě velmi zajímavé pokusit se v příštích výzkumech zjistit, jak svobodu ve státě vnímají starší lidé v porovnání s mladšími. Pozoruhodné by to mohlo být i vzhledem k tomu, že starší generace oproti mladším zažila komunistický režim, který svobodu silně omezoval. Tato problematika nás velmi zaujala, usoudili jsme však, že je to vzhledem ke značné komplexnosti a náročnosti třeba ponechat dalšímu zkoumání.

Zmiňme zde také, že nezávisle proměnné v našem modelu vysvětlují pouze 14 %, 17 % a 11 % variability sledovaných proměnných. Zřejmě tedy existují i další faktory, které by mohly mít na dané závisle proměnné vliv, a kterým jsme se v této práci nevěnovali.

Vyjádřeme se ještě stručně k aspektu měření osobnosti jedince. Pokud se snažíme o zkoumání lidské osobnosti, což je něco tak komplexního a jedinečného, musíme vždy pracovat a počítat se značným zjednodušením. Existuje mnoho teorií osobnosti a osobnostních dotazníků, které mají za cíl osobnost zkoumat. My jsme zvolili Eysenckovo pojetí osobnosti, které je široce přijímané a na druhé straně i poměrně úsporné. To je pro kvantitativní design, kdy se snažíme získat odpovědi od co nejvíce respondentů, vhodné. Eysenckovu teorii osobnosti jsme představili v teoretické části práce, kde jsme vymezili i základní dimenze či faktory, kterými se dá popsat osobnost člověka. Tyto faktory sytí osobnostní rysy. V práci operujeme především s označením „osobnostní rysy“, jelikož je tento pojem všeobecně chápán a je široce rozšířen.

Jako přínos této diplomové práce vnímáme značnou originalitu a významnost zvoleného tématu. To je sice dobře zmapované v teorii, a to význačnými autory z různých období, avšak výzkumně téma, zejména v České republice, příliš uchopeno není. My se o to pokoušíme, i když poněkud nedokonalým nástrojem, „politickým“ dotazníkem, který se táže na názory, za kterými by mohlo být skryto vnímání svobody dotázaných respondentů. Nástroj tedy dle nás má potenciál pro zkoumání něčeho hlubokého, čím je lidská svoboda. Propojit toto s osobnostními rysy lidí nám přijde jako velmi zajímavé pro další poznání lidské osobnosti a také jako poměrně nový směr, kterým by se psychologický výzkum mohl ubírat. Vnímáme to také jako opravdu aktuální, jelikož se v demokratických společnostech objevují polemiky typu lidské svobody versus bezpečí čím dál častěji (viz např. Druláková, 2006). Z těchto důvodů jsme se i přes dané nedostatky výzkumných metod pro zkoumání této problematiky rozhodli.

Naše práce by mohla být inspirací pro další zkoumání tohoto fenoménu. Je však třeba zajistit nástroj, který by byl validní a přesně by měřil vnímání svobody lidmi v českém prostředí, a to ve smyslu, v jakém ji pojmáme v této práci.

Za další přínos této studie vnímáme provedenou první sondu, kterou autorka realizovala za účelem získání aktuálních informací od respondentů. Je nahlédnutím do toho, co „pálí“ studenty vysokých škol v České republice v roce 2017. Pokoušeli jsme se takto doplnit výzkum o ona aktuální témata týkající se českého soudobého prostředí. Co se týče výběru dotazníku pro výzkum, řídili jsme se radou použít jako možnost první volby standardizovaný dotazník, poté nestandardizovaný a až jako poslední možnost dotazník

vlastní konstrukce. Jelikož standardizovaný dotazník neexistuje, použili jsme celosvětově velmi rozšířený a používaný nestandardizovaný dotazník. Z dostupných dat vyplývá, že v roce 2014 ho absolvovalo přes 21 milionů lidí (The Advocates for Self-Government, 2018). Přesto jsme se navíc pokusili o získání několika témat pomocí metody vlastní konstrukce. Témat, která současní studenti zmiňují, a o která bychom mohli přeložený dotazník doplnit. Není zcela zřejmé, co přesně tato škála označená jako „aktuální“ svoboda měří, tedy zda je validním nástrojem k měření právě svobody. Ukázalo se také, že není reliabilním měřícím nástrojem. Tento pokus považujeme za přínosný, přestože je jeho výsledek zatím statisticky nespolehlivý a je nutné ho optimalizovat.

Všichni účastníci výzkumu se také díky studii mohli zamyslet nad často diskutabilními, až kontroverzními tématy, kdy není jasná správná nebo špatná odpověď, ale je nad nimi nutná společenská debata. V případě jejich zájmu jim také byla nabídnuta zpětná vazba v podobě vyhodnocených výsledků práce zaslaných na jejich e-mailové adresy.

Uvědomujeme si, že zvolené téma je velice široké, bylo mu věnováno nesčetně děl a je téměř nemožné ho celé obsáhnout. Přesto jako poslední přínos zmiňme pokus o přesah diplomové práce do více oborů, což považujeme za vhodné, jelikož se díky tomuto přístupu dané problematice věnujeme komplexně. Kromě psychologie jde o politologii, ekonomii, právo či filozofii.

Jak již bylo zmíněno, z námi získaných výsledků nelze vyvozovat zcela platné závěry, jelikož je výzkum zatížen chybou měření. Ukázalo se, že nástroj, který byl použit ke zjišťování míry osobní, ekonomické a „aktuální“ svobody není vnitřně konzistentní. Nejprve se budeme zabývat pravděpodobnými příčinami této vzniklé chyby. Ke zkoumání míry svobody, kterou jedinec požaduje v otázkách osobních i ekonomických jsme zvolili pojetí Davida F. Nolana. Tento přístup nás zaujal především možností operacionalizace „svobody“, což je pojem, který není jednoduché ve výzkumu uchopit a změřit. Po rozsáhlé rešerši byl vybrán dotazník The World's Smallest Political Quiz. Při výběru jsme si uvědomovali, že Kvíz byl vytvořen v jiném kulturním prostředí, přesto jsme vzhledem k omezeným možnostem považovali výběr za nejvhodnější. Nenalezli jsme žádnou vhodnou českou metodu, která by k tomuto účelu mohla být použita. Pokusili jsme se tedy o co nejpřesnější překlad nástroje. Po sesbírání dat jsme zjistili, že položky přeloženého dotazníku nedosahují oproti původním položkám konzistentnosti, a že daný nástroj tedy neměří přesně. Usuzujeme, že problém nenastal díky nesprávnému překladu metody, ale při přenosu měření do jiného kulturního prostředí. Toto nastalo i přesto, že dle autorů

(Harris, nedat.) je použití Kvízu relevantní i v jiných zemích než v USA. Toto se nám však nepotvrdilo. Viz výše v kapitole o ověřování překladu dotazníku.

Problematické se ukázalo zejména měření osobní svobody. Konkrétně otázka č. 2, která byla zaměřena na dobrovolnost vojenské služby (Vojenská služba by měla být dobrovolná. Branná povinnost by neměla existovat.) a otázka č. 5 zaměřená na držení občanského průkazu (Neměl by existovat žádný občanský průkaz.). Uvědomujeme si, že vojenská služba v současné době v ČR povinná není, není tedy zřejmě pro mladé lidi aktuálním tématem. Co se týče občanského průkazu, o jeho existenci se v české společnosti nevedou téměř žádné diskuze. Opět tedy usuzujeme, že toto téma zřejmě není pro lidi problémem, který by vnímali v souvislosti s omezováním jejich svobod. Tuto neadekvátnost některých položek pro naše prostředí jsme si uvědomili již při tvorbě dotazníku. Abychom tomuto zkreslení předešli, byli respondenti v průvodním dopise k dotazníku upozorněni, že některé otázky nemusí být platné či aktuální pro Českou republiku a že jde obecně o preference, které oni sami vůči tématu zastávají. Šlo nám tedy o to, aby se studenti zamysleli i nad potenciálně problematickými tématy. Zjevně však velmi záleží na tom, co je opravdovým tématem v konkrétní společnosti, ne pouze potenciálním, a od toho se odvíjí názory lidí. I po tomto našem upozornění se tedy zejména tyto dvě otázky ukázaly jako ne zcela adekvátní pro českou populaci.

14. Závěry

Výsledky použitých výzkumných metod zobrazují souvislost osobnostních rysů a názorů na svobodu u studentů vybraných fakult Univerzity Palackého. Nyní představíme nejdůležitější výsledky. Nejprve se zaměříme na osobnostní rysy a názory na svobodu, poté na studijní zaměření a tyto názory.

1) Osobnostní rysy a názory na svobodu

Na základě statistické analýzy nebyla zjištěna souvislost mezi osobnostními dimenzemi (extraverzí, neuroticismem a psychoticismem) u studentů a jejich názory na osobní svobodu. Nebyl nalezen ani vztah mezi těmito osobnostními dimenzemi a vnímáním ekonomické svobody. Byla nalezena signifikantní souvislost mezi vybranými osobnostními charakteristikami studentů a požadováním „aktuální“ svobody. Konkrétně s rostoucím skóre psychoticismu roste míra požadované „aktuální“ svobody. Se zvyšujícím se neuroticismem touha studentů po „aktuální“ svobodě naopak klesá.

2) Studijní zaměření a názory na svobodu

Pomocí získaných údajů jsme našli rozdíl v požadované míře svobody u studentů tří vybraných fakult Univerzity Palackého. Konkrétně studenti Filozofické fakulty požadují signifikantně více osobní svobody než studenti Právnické fakulty. Studenti Přírodovědecké fakulty požadují významně více ekonomické svobody než studenti Právnické i Filozofické fakulty. Bylo také statisticky potvrzeno, že vnímání ekonomické a osobní svobody spolu souvisí.

Výsledky obou těchto oblastí nelze považovat za zcela průkazné, jelikož jsou zatíženy chybou měření, ke které došlo při převodu americké metody do českého kulturního prostředí. Na základě daných výsledků tedy nelze činit jasné závěry či výsledky rozsáhleji interpretovat. I přes tuto problematičnost vyzdvihujeme pokus o výzkumné uchopení originálního tématu, které není doposud v České republice dostatečně prozkoumáno.

Souhrn

V této magisterské diplomové práci se zabýváme zjišťováním případné souvislosti osobnostních rysů s vnímáním svobody studenty vybraných fakult Univerzity Palackého v Olomouci. Svobodu, kterou v práci vymezujeme jako lidskou hodnotu, vztahujeme ke státu. Stát svými zákony ovlivňuje životy svých občanů. Někdo toto může vnímat pozitivně, např. jako ochranu, jiný jako regulaci či omezování svých práv. Na základě předložených teorií toto propojujeme s tím, v jaké míře lidé svobodu požadují. Za účelem možnosti kvantifikace pojmáme svobodu dle teorie Davida F. Nolana (1971). Ten vymezil tzv. osobní svobodu a ekonomickou svobodu. Pro komplexní uchopení tématu svobody, což je téma tak velké, že přesahuje jeden obor a je poměrně těžko výzkumně uchopitelné, byla prostudována literatura z oblasti politické psychologie, psychologie hodnot, práva, ekonomie a filozofie. Důležitou částí bylo také studium literatury z oblasti psychologie osobnosti, s detailnějším zaměřením na teorii Hanse J. Eysencka. K formulování konkrétního výzkumného cíle poté došlo na základě prostudované odborné literatury, výzkumů a diskuzí autorky s odborníky.

Základním cílem této práce je tedy zjistit, zda existuje souvislost mezi osobnostními rysy studentů, jejich studijním zaměřením a názory na svobodu jedince ve výše zmíněném smyslu. Na základě výzkumů a teoretické rešerše bylo formulováno 12 výzkumných hypotéz. Ty cílí jednak na souvislost mezi vnímáním svobody a osobnostními charakteristikami, jednak na souvislost vnímání svobody a studijního zaměření.

Následně byl pomocí dotazníkového šetření realizován výzkum. Ke zjišťování osobnostních vlastností byl použit Revidovaný Eysenckův osobnostní dotazník – zkrácená verze (Eysenck & Eysenck, 1993). K měření svobody, kterou respondenti požadují, byl využit dotazník z amerického prostředí The World's Smallest Political Quiz (The Advocates for Self-Government, 2018). Tento Kvíz byl použit, jelikož neexistuje vhodnější metoda pro české prostředí. Nástroj navazuje na dílo již zmíněného Nolana a na základě jeho aplikace lze zjistit míru osobní a ekonomické svobody, kterou jedinec požaduje. Autorka práce kontaktovala autory tohoto Kvízu a získala od nich svolení k jeho použití a překladu z anglického do českého jazyka. Poté došlo k překladu dotazníku metodou Back-translation. Tento přeložený dotazník byl dále doplněn o aktuální témata z České republiky. Autorka práce realizovala s 21 studenty českých vysokých škol nestrukturovaná interview týkající se oblastí, ve kterých studenti vnímají regulace ze strany státu. Po analýze těchto kvalitativních dat z rozhovorů bylo získáno pět aktuálních témat. Na jejich základě bylo formulováno pět položek, které byly přidány k původnímu dotazníku. Tyto nové otázky si tedy kladou za cíl

zjistit míru požadované svobody v aktuálních tématech z prostředí České republiky, závisle proměnnou označujeme jako tzv. „aktuální“ svoboda.

Abychom ověřili vhodnost a srozumitelnost námi přeloženého dotazníku a přidaných otázek, byla formou dotazníkového šetření realizována pilotní studie. Té se zúčastnilo 13 lidí. Na základě zpětné vazby od těchto respondentů poté došlo k drobným úpravám dotazníku.

Po této úpravě mohl být započat sběr dat. Ten probíhal formou internetového dotazníkového šetření. Spolu s oběma výše představenými dotazníky byl vložen průvodní dopis pro respondenty obsahující informace o účelu výzkumu, jeho realizátorech a ujištění o etickém přístupu. Pro doplnění byly od respondentů získány základní demografické údaje.

Výzkumný soubor tvořili studenti Filozofické, Přírodovědecké a Právnické fakulty Univerzity Palackého. K získání výzkumného vzorku byl použit stratifikovaný náhodný výběr. Konečným počtem respondentů bylo celkem 346, konkrétně 128 studentů Filozofické fakulty, 107 Přírodovědecké a 111 Právnické. K získání respondentů pro nestrukturovaná interview a pilotní studii byl použit příležitostný výběr.

Po získání dat jsme provedli statistické ověření přeloženého dotazníku. Ověření vnitřní konzistence jsme realizovali pomocí výpočtu Cronbachovy alfy a faktorové analýzy. Na základě tohoto bylo zjištěno, že námi přeložený a upravený dotazník nedosahuje požadované reliability a položky v něm spíše nedostatečně korelují s danými faktory. Získané výsledky z jedné ze dvou použitých výzkumných metod jsou tedy zatíženy chybou měření, kterou nebylo možné odstranit. Ke statistické analýze samotných dat byla zvolena lineární regrese. Nejprve bylo třeba ověřit podmínky pro její použití. Byla zjištěna normální rozdělení reziduí a homoskedasticita závisle proměnných. Poté jsme provedli výpočet lineární regrese.

Navzdory postulovaným hypotézám nebyl zjištěn signifikantní vztah mezi názory na osobní svobodu a vybranými osobnostními vlastnostmi (extraverzí, neuroticismem a psychoticismem). Nebyl zjištěn ani vztah mezi těmito vlastnostmi a vnímáním ekonomické svobody. V souladu se stanovenými hypotézami byla zjištěna signifikantní souvislost mezi touhou po „aktuální“ svobodě a některými z těchto rysů. Konkrétně se ukázalo, že s rostoucí mírou neuroticismu touha po „aktuální“ svobodě klesá. Dále bylo zjištěno, že s rostoucím skóre psychoticismu stoupá míra požadované „aktuální“ svobody. Tato zjištění vychází v souladu s vybranými světovými i českými výzkumy. Na základě statistické analýzy byly dále zjištěny signifikantní rozdíly mezi studenty jednotlivých fakult Univerzity Palackého. V souladu s našimi předpoklady se ukázalo, že studenti Filozofické fakulty (FF) požadují

více osobní svobody než studenti Právnické fakulty (PF). Studenti FF požadují také více osobní svobody než studenti Přírodovědecké fakulty (PřF), tento výsledek však není statisticky významný. Tato zjištění odpovídají těm z realizovaných výzkumů, které vesměs propojují humanitní studium či studium na filozofické fakultě se zvýšeným liberalismem. Co se týče ekonomické svobody, studenti PřF ji požadují ve významně větší míře než studenti PF i FF. Spojitost studia PřF s vyšší touhou po ekonomické svobodě považujeme za nové zjištění, nenalezli jsme výzkumy věnující se této oblasti.

V kapitole Diskuze rozebíráme mimo jiné limity naší studie. Výsledky jsou zatíženy chybou měření způsobenou nízkou reliabilitou jednoho z nástrojů. Pro neexistenci české metody, která by zjišťovala názory lidí na svobodu, ve smyslu, v jakém ji pojmáme v této práci, jsme byli nuceni zvolit nástroj z odlišného kulturního a společenského prostředí. Ukázalo se, že byl pro převod na českou populaci nevhodný. Na základě daných výsledků tedy nelze činit zcela platné závěry či interpretace.

Svoboda v demokratickém státě je čím dál tím více aktuální téma. Příkladem mohou být závažné debaty týkající se problematiky lidských svobod versus bezpečí lidí. Zabývat se tímto fenoménem proto vnímáme jako důležité a přínosné. Propojit názory lidí na svobodu v tomto smyslu s jejich osobnostními rysy či oblastí studia by mohlo pomoci k dalšímu poznání osobnosti. Studii vnímáme jako první sondu do problematiky, která má své limity, avšak doufáme, že bude inspirací pro budoucí zkoumání.

Seznam použitých zdrojů a literatury

- Ajzen, I. (2005). *Attitudes, Personality and Behavior*. New York: Open University Press.
- Allport, G. W. (1961). *Pattern and Growth in Personality*. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J. & Nolen – Hoeksema, S. (2003). *Psychologie*. Praha: Portál, s. r. o.
- Balcar, K. (1983). *Úvod do studia psychologie osobnosti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Berlin, I. (1999). *Čtyři eseje o svobodě*. Praha: Prostor.
- Cakirpalogu, P. (2009). *Psychologie hodnot*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Cakirpaloglu, P. (2012). *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada Publishing.
- Caprara, G. V. & Zimbardo, P. G. (2004). Personalizing Politics: A Congruency Model of Political Preference. *American Psychologist*, 59(7), 581-594. doi:10.1037/0003-066X.59.7.581
- Carney, D., Jost, J., Gosling, S. & Potter, J. (2008). The Secret Lives of Liberals and Conservatives: Personality Profiles, Interaction Styles, and the Things they Leave Behind. *Political Psychology*, 29(6), 807-840. doi:10.1111/j.1467-9221.2008.00668.x
- Chasáková, A. (2009). *Hodnotová struktura adolescentů a její vztah k osobnostním charakteristikám*. (Diplomová práce). Brno: Masarykova univerzita.
- Coolican, H. (2014). *Research Methods and Statistics in Psychology. Sixth Edition*. Psychology Press. Získáno 13. ledna 2018 z Library of Congress Cataloging in Publication Data.
- Druláková, R. (2006). Postdemokracie v Evropské unii: bezpečnost versus občanské svobody? (Slovenian). *Mezinarodni Vztahy*, 41(2), 5. Získáno 15. března 2018 z <https://mv.iir.cz/article/view/211/214>
- Eysenck, H. J. (1951). The Organization of Personality. *Journal of Personality*. 20: 101–117. doi:10.1111/j.1467-6494.1951.tb01515.x

- Eysenck, H. J. (1961). Personality and Social Attitudes. *The Journal of Social Psychology*, 53, 243-248. Získáno 15. března 2018 z <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=17&sid=35741933-1d73-4359-9ae5-d65c4ded2311%40sessionmgr101>
- Eysenck, H. J. (1966). *Sense and Nonsense in Psychology*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Eysenck, H. J. (1977). Personality and Factor Analysis: A Reply to Guilford. *Psychological Bulletin*, 84(3), 405-411. doi:10.1037/0033-2909.84.3.405
- Eysenck, H. J. (1990). Genetic and Environmental Contributions to Individual Differences: the Three Major Dimensions of Personality. *Journal Of Personality*, 58(1), 245-261. doi:10.1111/j.1467-6494.1990.tb00915.x
- Eysenck, H. J. (1998). *Dimensions of Personality*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Eysenck, H. J. & Eysenck, S. G. B. (1993). *Eysenckovy osobnostní dotazníky pro dospělé. Příručka*. Bratislava: Psychodiagnostika, s. r. o.
- Ferjenčík, J. (2000). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál, s. r. o.
- Fischer, R. & Boer, D. (2015). Motivational Basis of Personality Traits: A Meta-Analysis of Value-Personality Correlations. *J Pers*, 83: 491–510. doi:10.1111/jopy.12125
- Frankl, V. E. (2006). *Vůle ke smyslu. Vybrané přednášky o logoterapii. S příspěvkem Elisabeth S. Lukasové*. Brno: Cesta.
- Freud, S. (1998). *Nespokojenost v kultuře*. Praha: nakladatelství Hynek, s. r. o.
- Friedman, M. (1993). *Kapitalismus a svoboda*. Praha: Liberální institut. Získáno 20. září 2017 z <http://libinst.cz/wp-content/uploads/2017/02/Friedman-Kapitalismus-a-svoboda.pdf>
- Fromm, E. (1993). *Strach ze svobody*. Praha: Naše vojsko.
- Furnham, A. F. (1984). Personality and Values. *Personality and Individual Differences*, 5(4), 483-485. [http://dx.doi.org/10.1016/0191-8869\(84\)90018-7](http://dx.doi.org/10.1016/0191-8869(84)90018-7)
- Gerber, A. S., Huber, G. A., Doherty, D., Dowling, C. M. & Ha, S. (2010). Personality and Political Attitudes: Relationships across Issue Domains and Political Contexts. *American Political Science Review*, 104(1), 111-133. doi:10.1017/S0003055410000031

- Hampson, S. E. (2001). *The Construction of Personality. An Introduction*. Taylor & Francis e-Library.
- Harris, J. W. (nedat.). *Frequently Asked Questions about The World's Smallest Political Quiz*. The Advocates for Self-Government.
- Hayek, F. A. (2012). *Cesta do otroctví*. Brno: Barrister & Principal.
- Hobbes, T. (1941). *Leviathan neboli o podstatě, zřízení a moci státu církevního a občanského*. Praha: Melantrich.
- Hofstede, G. (2007). *Kultury a organizace: Software lidské mysli*. Praha: LINDE nakladatelství, s. r. o.
- Hulová, K. (2007). *Hodnotové orientace vysokoškoláků: liberální zaměření u studentů FHS UK*. (Bakalářská práce). Praha: Univerzita Karlova.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. New Jersey: Princeton University Press.
- Kohák, E. (2004). *Etika vztahu člověka s člověkem. Svoboda, svědomí, soužití. Kapitoly z mezilidské etiky*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Koukolík, F. (2012). *Zvíře politické. Eseje o lidské nátuře*. Praha: Galén.
- Krejčí, O. (2004). *Politická psychologie*. Praha: Odborné nakladatelství Ekopress.
- Le Bon, G. (2016). *Psychologie davu*. Praha: Portál.
- Maršálová, L., Mikšík, O. & kol. (1990). *Metodológia a metódy psychologického výskumu*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Marx, K. & Engels, B. (1974). *Manifest komunistické strany*. Praha: Svoboda.
- Získáno 22. září 2017
z http://pvpravda.cz/wp-content/uploads/2015/06/Manifest_komunisticke_strany.pdf
- Mehrabian, A. (1996). Relations Among Political Attitudes, Personality, and Psychopathology Assessed With New Measures of Libertarianism and Conservatism. *Basic & Applied Social Psychology*, 18(4), 469-491. doi:10.1207/s15324834baspp1804_7
- Mill, J. S. (1907). *O svobodě*. Praha: J. Otto.

- Mioviský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing.
- Mises, L. (1998). *Liberalismus*. Praha: Liberální institut. Ekopress. Získáno 8. listopadu 2017 z http://libinst.cz/wp-content/uploads/2017/03/mises_liberalismus.pdf
- Nakonečný, M. (2009a). *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia.
- Nakonečný, M. (2009b). *Sociální psychologie. Rozšířené a přepracované vydání*. Praha: Academia.
- Nikolaev, B., Boudreaux, C. & Salahodjaev, R. (2017). Are Individualistic Societies Less Equal? Evidence from the Parasite Stress Theory of Values. *Journal Of Economic Behavior And Organization*, 13830-49. doi:10.1016/j.jebo.2017.04.001
- Nolan, D. F. (1971). Classifying and Analyzing Politico-Economic Systems. Reprinted from the *Individualist*, 1 – 7.
- Plháková, A. & Reiterová, E. (2010). Rozdíly v pěti dimenzích osobnosti a sociální inteligenci mezi studenty exaktních a humanitních věd. = Differences in Five Personality Dimensions and Social Intelligence Between the Exact Sciences and Humanities Students. *Československá Psychologie: Časopis Pro Psychologickou Teorii A Praxi*, 54(2), 147-159. Získáno 15. března 2018 z <https://search.proquest.com/docview/347857458?accountid=16730>
- Popper, K. R. (2011). *Otevřená společnost a její nepřátelé I*. Praha: Oikoyemnh.
- Prudký, L. & kol. (2009). *Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia.
- Rokeach, M. (2008). *Understanding Human Values*. NY: Simon and Schuster.
- Rubinstein, G. (2005). The Big Five Among Male and Female Students of Different Faculties. *Personality And Individual Differences*, 381495-1503. doi:10.1016/j.paid.2004.09.012
- Říčan, P. (2007). *Psychologie osobnosti. Obor v pohybu*. Praha: Grada Publishing, a. s.
- Sak, P. (2000). *Proměny české mládeže*. Praha: Nakladatelství Petrklíč.
- Schlesingerová, L. (2010). *Hodnotová orientace VŠ studentů*. (Diplomová práce). Brno: Masarykova univerzita.

Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2 (1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>

Sedláček, T. (2009). *Ekonomie dobra a zla. Po stopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi*. Praha: 65. pole.

Smékal, V. (2012). *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal, o. s.

Swami, V., Nader, I. W., Pietschnig, J., Stieger, S., Tran, U. S. & Voracek, M. (2012). Personality and Individual Difference Correlates of Attitudes toward Human Rights and Civil Liberties. *Personality And Individual Differences*, 53 (Special Issue on Behavioral Genetic Contributions to Research on Individual Differences), 443-447. doi:10.1016/j.paid.2012.04.015

Vinopal, J. (2006). Empirická přístupnost levo-pravé politické orientace. *Czech Sociological Review*, 42(1), 129-147. Získáno 15. března 2018 z <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=463640df-b771-415d-93a9-701e074520cd%40sessionmgr103>

Wilson, G. D. & Brazendale, A. H. (1973). Social Attitude Correlates of Eysenck's Personality Dimensions. *Social Behavior & Personality: An International Journal*, 1(2), 115-118. doi:10.2424/sbp.1973.1.2.115

Yalom, I. D. (2003). *Chvála psychoterapie*. Praha: Portál, s. r. o.

Iyer, R., Koleva, S., Graham, J., Ditto, P., Haidt, J. & Young, L. (2012). Understanding Libertarian Morality: The Psychological Dispositions of Self-Identified Libertarians. *Plos ONE*, 7(8), 1-23. doi:10.1371/journal.pone.0042366

Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek.

Zákon č. 112/ 2016 Sb., o evidenci tržeb.

Internetové zdroje:

CzechTrade. (2017). *Švédsko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled*. Získáno 7. března 2018 z <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/svedsko-zakladni-charakteristika-teritoria-19249.html>

Česká republika. (1992). *Listina základních práv a svobod*. In Sbíрка zákonů, Česká republika, roč. 1993, částka 1, usnesení předsednictva České národní rady č. 2, s. 17-23. Získáno 27. února 2018 z <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=z&id=22426>

Ministerstvo vnitra České republiky. (2017). *Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám*. Získáno 21. ledna 2018 z <http://www.mvcr.cz/cthh/clanek/centrum-proti-terorismu-a-hybridnim-hrozbam.aspx>

Šplíchal, P. (31. května 2017). Poslední kafe (a chlást) a cigáro. A2larm. Získáno 30. prosince 2017 z <https://a2larm.cz/2017/05/posledni-kafe-a-chlast-a-cigaro/>

The Advocates for Self-Government. (2018). *The World's Smallest Political Quiz*. Získáno 17. ledna 2018 z <https://www.theadvocates.org/>

Univerzita Palackého v Olomouci. (2017a). *Statistické údaje*. Získáno 15. ledna 2018 z <https://www.upol.cz/univerzita/zakladni-informace/>

Univerzita Palackého v Olomouci. (2017b). *Základní statistické údaje*. Získáno 15. ledna 2018 z <https://www.ff.upol.cz/o-fakulte/zakladni-informace/>

Univerzita Palackého v Olomouci. (2017c). *Statistické údaje*. Získáno 15. ledna 2018 z <https://www.prf.upol.cz/o-fakulte/zakladni-informace/>

Univerzita Palackého v Olomouci. (2017d). *Statistické údaje*. Získáno 15. ledna 2018 z <https://www.pf.upol.cz/o-fakulte/zakladni-informace/>

Weeden, J. (13. května 2015). Do Most People Fit in Liberal and Conservative Boxes? Psychology Today. Získáno 7. března 2018 z <https://www.psychologytoday.com/blog/the-hidden-agenda-the-political-mind/201504/do-most-people-fit-in-liberal-and-conservative>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Formulář zadání magisterské diplomové práce

Příloha č. 2: Český a cizojazyčný abstrakt magisterské diplomové práce

Příloha č. 3: Eysenckův osobnostní dotazník EPQ-R – zkrácená verze

Příloha č. 4: The World's Smallest Political Quiz v českém překladu a otázky vlastní konstrukce (finální podoba dotazníku)

Příloha č. 5: Ukázka části matice dat

Příloha č. 6: Seznam tabulek, grafů a obrázků

Příloha č. 1: Formulář zadání magisterské diplomové práce

Příloha č. 2: Český a cizojazyčný abstrakt magisterské diplomové práce

Abstrakt magisterské diplomové práce

Název práce: Osobnostní rysy a názory na svobodu u studentů vybraných fakult Univerzity Palackého

Autor práce: Bc. Barbora Licková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc.

Počet stran a znaků: 84, 171 545

Počet příloh: 6

Počet titulů použité literatury: 76

Abstrakt

Tato práce se zabývá osobnostními rysy a názory na svobodu u studentů vybraných fakult Univerzity Palackého. Teoretická část práce je zaměřena na popis struktury osobnosti a vymezení svobody jako hodnoty. Klíčové téma, osobní a ekonomická svoboda v demokratickém státě je zde mezioborově rozebráno a popsána je také souvislost osobnosti a politické orientace. Výzkumný soubor je tvořen celkem 346 studenty tří fakult UPOL. Výzkum byl realizován pomocí Eysenckova osobnostního dotazníku EPQ-R – zkrácená verze a do českého jazyka přeloženého dotazníku The World's Smallest Political Quiz. Tento dotazník byl po analýze dat z realizovaných interview doplněn o současná témata z českého prostředí („aktuální“ svoboda). Cílem je zjistit souvislost mezi názory na svobodu, osobnostními rysy a zaměřením studia. Nebyl nalezen vztah mezi osobnostními dimenzemi a vnímáním osobní ani ekonomické svobody. Byla zjištěna souvislost osobnosti a míry požadované „aktuální“ svobody. Existuje rozdíl ve vnímání osobní a ekonomické svobody u studentů jednotlivých fakult. Výsledky jsou zatíženy chybou měření. V empirické části práce je popsána metodologie, výsledky a vše je diskutováno.

Klíčová slova: osobnostní rysy, osobní svoboda, ekonomická svoboda, hodnoty

Abstract of thesis

Title: Personality Traits and Opinions on Freedom of Students of Selected Faculties at Palacký University

Author: Bc. Barbora Licková

Supervisor: prof. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc.

Number of pages and characters: 84, 171 545

Number of appendices: 6

Number of references: 76

Abstract

This thesis focuses on personality traits and opinions on freedom of students from selected faculties at Palacký University. The theoretical part analyzes the structure of personality and defines freedom as a value. The key topic, personal and economic freedom in the democratic state is examined in an interdisciplinary approach. The paper also discusses the relation between personality and political orientation. The research sample consists of 346 students from three faculties at UPOL in total. Research was conducted using Eysenck Personality Questionnaire EPQ-R – the short version and the questionnaire called The World's Smallest Political Quiz, which was translated into Czech language. This questionnaire was supplemented by current topics from the Czech environment after analyzing the data from implemented interviews („current“ freedom). The aim is to establish the connection between opinions on freedom, personality traits and field of study. Correlation between personality dimensions and opinions on neither personal freedom nor economic freedom was found. Relationship between personality and required amount of „current“ freedom was discovered. There is a difference in the perception of personal and economic freedom among students of particular faculties. The results are subject to a measurement error. The empirical part of the thesis elaborates on the methodology, the outcomes and the discussion.

Key words: personality traits, personal freedom, economic freedom, values

Příloha č. 3: Eysenckův osobnostní dotazník EPQ-R – zkrácená verze

Plné znění použitých psychodiagnostických metod je uvedeno v tištěné verzi diplomové práce.

Příloha č. 4: The World's Smallest Political Quiz v českém překladu a otázky vlastní konstrukce (finální podoba dotazníku)

Plné znění je uvedeno v tištěné verzi diplomové práce.

Příloha č. 5: Ukázka části matice dat

Res	Sp	Vaše	pc	Váš	vě	Fakult	Typ	st	Roč	Forma	Velikost	1. Stríd	2. Příkl	3. Jste	4. Dodr	5. Citité	6. Děla	7. Mysl	8. Zach	9. Jste	10. Už	11. Poz	12. Sve	13. Iso	14. Jed	15. Dol	16. Iso	17. Zde	18. Ma	
1	Žena	25	Filozo	nMgr.	5	Prezen	20 000 -	NE	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO
2	Žena	23	Filozo	nMgr.	5	Prezen	Do 5 000	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO
3	Muž	27	Filozo	nMgr.	5	Prezen	20 000 -	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE	NE	NE	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE
4	Žena	24	Filozo	nMgr.	5	Prezen	20 000 -	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	ANO	ANO
5	Žena	24	Filozo	nMgr.	5	Prezen	20 000 -	NE	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO
6	Žena	20	Příroc	Bc. (b)	1	Prezen	5 000 -	2	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO
7	Žena	22	Právn	Mgr. (3	Prezen	Do 5 000	NE	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO
8	Muž	23	Právn	Mgr. (4	Prezen	20 000 -	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO
9	Žena	22	Právn	Mgr. (4	Prezen	Do 5 000	NE	NE	ANO	NE	NE	NE	NE	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	ANO
10	Muž	20	Právn	Mgr. (2	Prezen	100 000	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE	NE	NE	ANO	NE
11	Žena	20	Právn	Mgr. (2	Prezen	Do 5 000	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	ANO	NE	NE	ANO	ANO
12	Žena	23	Právn	Mgr. (4	Prezen	100 000	NE	NE	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	ANO	NE	NE	ANO	ANO
13	Žena	19	Příroc	Bc. (b)	1	Prezen	5 000 -	2	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO
14	Muž	21	Právn	Mgr. (3	Prezen	5 000 -	2	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO
15	Muž	24	Právn	Mgr. (2	Prezen	5 000 -	2	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE	NE	NE	NE	NE
16	Muž	20	Právn	Mgr. (2	Prezen	20 000 -	ANO	NE	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO
17	Žena	21	Právn	nMgr.	3	Prezen	20 000 -	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO
18	Muž	24	Filozo	Ph.D.	6	Kombi	20 000 -	NE	NE	ANO	NE	NE	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO	NE	ANO	NE	NE	ANO	ANO
19	Muž	22	Právn	Mgr. (3	Prezen	Do 5 000	NE	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO	ANO

Příloha č. 6: Seznam tabulek, grafů a obrázků

Graf č. 1 – Sutinový graf – původní dotazník

Graf č. 2 – Sutinový graf – přeložený dotazník

Graf č. 3 – Histogram reziduí – „osobní svoboda“

Graf č. 4 – Homoskedasticita – „osobní svoboda“

Graf č. 5 – Histogram reziduí – „ekonomická svoboda“

Graf č. 6 – Homoskedasticita – „ekonomická svoboda“

Graf č. 7 – Histogram reziduí – „aktuální svoboda“

Graf č. 8 – Homoskedasticita – „aktuální svoboda“

Obr. č. 1 – Originální Nolanův politicko-ekonomický systém

Obr. č. 2 – Aktuální politicko-ekonomický systém

Tabulka č. 1 – Rozdělení respondentů dle pohlaví

Tabulka č. 2 – Rozdělení respondentů dle fakulty studia

Tabulka č. 3 – Rozdělení respondentů dle typu studia

Tabulka č. 4 – Rozdělení respondentů dle velikosti místa jejich trvalého bydliště

Tabulka č. 5 – Faktorové zátěže – původní dotazník

Tabulka č. 6 – Faktorové zátěže – přeložený dotazník

Tabulka č. 7 – Faktorové zátěže 2 – přeložený dotazník

Tabulka č. 8 – Lineární regrese – „osobní svoboda“

Tabulka č. 9 – Lineární regrese – „ekonomická svoboda“

Tabulka č. 10 – Lineární regrese – „ekonomická svoboda“

Tabulka č. 11 – Lineární regrese – „aktuální svoboda“